

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tajana Kúzmič

Histeričarka in obsesivec v polju političnega

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tajana Kúzmič

Mentor: doc. dr. Milan Balažic

Histeričarka in obsesivec v polju političnega

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvala

*Mentorju za pomoč pri pisanju in usmeritvi diplomskega dela.
Posebej pa se zahvaljujem svojim staršema, ki sta me skozi študijsko pot spodbujala in mi stala ob strani. Hvala, ker vama vedno uspeva, da še tako velike ovire na poti mojega življenja, postanejo le majhna prepreka, ki jo zlahka odpravim. Rada bi se vama prav tako zahvalila za vso toplino in dobroto, ki jo zmeraj najdem pri vaju.
Moja zahvala gre prav tako vsem kolegicam, kolegom, prijateljicam in prijateljem, ki me vedno znova spravljajo v dobro voljo.
Zahvaljujem pa se tudi fantu Mateju za vse tiste drobne stvari, ki mi pomenijo največ in mu svojo diplomsko nalogo tudi posvečam.*

Histeričarka in obsesivec v polju političnega

Razlika med moškim in žensko je skozi zgodovino vplivala na oblikovanje polja političnega, saj ženske v preteklosti niso imele pravic, v politiki so delovali le moški. Psihoanaliza pa nas popelje v novo dožemanje pozicije moškega in ženske, na njuno razliko glede na drugačen način, in sicer skozi seksuacijo v ljubezni in spolnem razmerju. Ravno filozofija v psihoanalizi ustvari subjekta histeričarko in obsesivca, ki se različno odzivata glede na užitek in kjer ne gre več za strogo ločitev med moškim in žensko, saj lahko oba spola zavzemata poziciji obeh subjektov, skozi subjekt histeričarke ženska lahko dobi moško vlogo. Diskurz histeričarke je za polje političnega zelo pomemben, saj je umeščen v revolucionarne spremembe in zavzemanje za tistega, ki ostaja izven samega polja političnega. Obsesionalni subjekt pa je izpeljan iz histeričnega, oblikuje celo ključno razliko med njima, medtem ko njuni poziciji skupaj najdemo v psihoanalizi skozi nevrozo. Polje političnega v psihoanalizi pa se oblikuje na treh ravneh, in sicer v realnem, simbolnem in imaginarnem.

Ključne besede: psihoanaliza, seksuacija, histeričarka, obsesivec, polje političnega.

Hysterical and obsessive typ of subject in the field of political

The difference between man and woman had influence on establishment of the field of political through history. Women had no rights in the past, only men worked in politics. Psychoanalysis show us a new perception of male and female positions where looks on their distinction in a different way, namely through sexuation in love and sexual relationship. Philosophy in psychoanalysis is the one, that creates a hysterical and obsessive typ of subjects which respond differently depending on pleasure. These two subjects represent us new creation and not strict separation between men and women. Discourse of hysterical subject is crucial for field of political, because revolutionary changes and to take someone's sides set in this discours. Obsessive subject is derived from hysterical subject and creates a difference between them, but their common position found in psychoanalysis over the neurosis. The field of political in psychoanalysis establish on three levels, namely in the real, symbolic and imaginary.

Keywords: psychoanalysis, sexuation, hysterical subject, obsessive subject, field of political.

Kazalo

1 Uvod.....	6
2 Metodološki okvir analize.....	9
2.1 Predmet analize.....	9
2.2 Cilji	9
2.3 Raziskovalno vprašanje	9
2.4 Struktura diplomskega dela.....	9
2.5 Metodologija.....	10
3 Seksuacija	11
3.1 Ljubezen – kot kreacija razlike moškega in ženske.....	13
3.1.1 Zakonska zveza.....	17
3.2 Spolno razmerje	19
3.3 Ženskost in užitek	24
4 Histeričarka	27
4.1 Diskurz histeričarke	32
4.2 Histeričarka kot izraz politične revolucije	38
4.2.1 Histeričarka kot borka za pravice državljanov.....	39
4.2.2 Histeričarka skozi feminizem	43
4.3 Politika histerizacije.....	49
4.4 Primer histeričarke – Ivana Orleanska.....	51
5 Obsesivec	52
5.1 Kaj obsesivca loči od histeričarke?.....	57
6 Psihoanaliza	59
6.1 Psihoanaliza in nezavedno	59
6.2 Nevroza in psihoza.....	60
6.2.1 Nevrotik kot svoboden človek	62
6.3 Polje političnega v psihoanalizi	64
7 Zaključek.....	69
8 Literatura.....	72
9 Priloga.....	76
Priloga A: Ecce ancilla dei.....	76

Kazalo slik

Slika 3.1: Formula/graf seksuacije.....	11
Slika 4.1: Diskurz histeričarke.....	33

1 Uvod

Ženska in moški predstavljata dve različni konstituciji človeka, kateri sta skozi zgodovino njuno razliko še toliko bolj poudarjali. Ženske so bile zmeraj manj vredne od moških, ta jih je zatiral, jim odvzel vse pravice. Njuna razlika je artikulirana tudi v sodobnem času skozi seksuacijo, vendar na drugačen način, in sicer opiše ju kot dva subjekta, ki skozi spolno razliko iščeta drug na drugem različne stvari. Prav tako razliko med njima razdela skozi ljubezen in spolno razmerje, kjer prikazuje njuno različno dojetje tega in različno obnašanje skozi taka razmerja. Prikaže nam ključni dogodek, ki že v otroštvu privede do različnega dojetja spolov, in sicer Ojdipov ter kastracijski kompleks. Psihoanaliza nam torej poda neko drugačno dojetje in razumevanje moškega in ženske.

Na podlagi psihoanalize se skozi moškega in žensko razvijeta dva subjekta in sicer histeričarka ter obsesivec. Artikulirana sta skozi različno dojetje užitka, vendar pa nikakor ne prikazujeta le eno vrsto spola, kar pomeni, da med njima ni stroge ločnice, saj se lahko vsak spol najde skozi ta dva subjekta. Splošno sicer velja, da obstaja več histeričark kot obsesivk in več obsesivcev kot histerikov, vendar pa najdemo tudi primerke, ki zavzemajo nasprotno pozicijo. Histeričnost pomeni zavračanje, zato je ta skozi diskurz, ki oblikuje polje političnega, edina pozicija, ki je zmožna revolucije in političnih sprememb. Ženske, ki so se skozi zgodovino borile za svoje pravice, so artikulirane skozi diskurz histeričarke. Prav tako se skozi ta diskurz ustvarja vsakršno zavzemanje za tistega, ki ostaja zunaj polja političnega, torej za tistega, ki so mu pravice odvzete. Obsesivec pa se oblikuje skozi histerično pozicijo in ima drugačno vlogo, saj ta subjekt preračunava med užitkom, na nek način varčuje z njim. Je torej pravo nasprotje pozicije histeričarke, saj je njegova strategija drugačna. Oba subjekta pa sta skozi psihoanalizo ustrojena skozi nezavedno v nevrozo in psihozo. Polje nezavednega nam prikaže različno dojetje same psihoanalize, ki nam poda poziciji teh dveh subjektov v polju političnega.

Ravno iz teh razlogov sem se odločila za pisanje diplomskega dela na to tematiko, saj želim poudariti pomen subjekta histeričarke, ki je ključen za oblikovanje politike in prav

tako pomen obsesivca, ki na drugačen način vpliva in deluje v psihoanalizi. Pri raziskovanju te tematike se bom predvsem osredotočila na dožemanje razlik med moškim in žensko, kar bo predstavljalo nek uvod v to temo. V nadaljevanju bom razdelala ženske in užitek, ki je ključen za konstruiranje subjektov histeričarke in obsesivca. Oba bom prav tako prikazala skozi psihoanalizo kot bolezensko stanje, medtem ko se bom pri histeričarki poglobila v oblikovanje polja političnega skozi revolucionarne spremembe. Na tem mestu bom skušala prikazati tudi konkretne primere, s čimer bo diskurz histeričarke bolj razumljiv in prav tako prikazan kot ključno stanje v politiki in oblikovanju polja političnega. Na koncu se bom osredotočila na polje političnega oziroma kako to polje razume psihoanaliza.

2 Metodološki okvir analize

2.1 Predmet analize

V svoji diplomski nalogi se bom osredotočila na subjekta histeričarko in obsesivca skozi psihoanalizo, kjer se bom prav tako posluževala konceptov razlik med moškim in žensko, katere pomembno vplivajo na oblikovanje polja političnega. Histeričarko bom razdelala tudi v samem polju političnega in skušala pokazati kako se v tem polju obnaša kot diskurz in tudi kot ženska, medtem ko bom subjekt obsesivca konstruirala skozi histeričarko. Pri samem proučevanju teh dveh subjektov, bom svojo analizo prenesla v psihoanalitično teorijo skozi nevrozo, prav tako pa bom tudi polje političnega prikazala skozi psihoanalizo.

2.2 Cilji

Cilji moje diplomske naloge so podrobneje razdelati histeričarko in obsesivca skozi vlogi moškega in ženske ter tudi razdelati njun vpliv v konceptu političnega. V svoji diplomski nalogi želim prikazati, kako se subjekta izražata v politiki in kako skozi samo psihologijo v smislu bolezenskega stanja, ki prav tako oblikuje posebno polje politike skozi nevrozo. Prav tako je moj cilj prikazati njuno nasprotje oziroma kako se subjekta različno oblikujeta in artikulirata. Predvsem pa je moj namen pokazati, da sta subjekta pomembna dejavnika tako v psihoanalizi kot tudi v polju političnega.

2.3 Raziskovalno vprašanje

Kako sta subjekta histeričarka in obsesivec umeščena v polje političnega in na kak način delujeta v njem ter kje najdemo ključno razliko med njima?

2.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo z naslovom Histeričarka in obsesivec v polju političnega bo sestavljeno iz uvoda, kjer bom osvetlila problem in podala razlog za proučevanje te tematike. V osrednjem delu, ki ga bom razdelila na štiri temeljna poglavja, bom tematiko ustrezno konceptualizirala in artikulirala s pojmi, ki ustrezajo tej tematiki. Prvi del osrednjega dela bo namenjen seznanjenju z razlikami med moškim in žensko skozi seksuacijo, kakor v ljubezni tako v spolnem razmerju in skozi užitek, ki je ključen element subjektov

histeričarke in obsesivca skozi psihoanalizo. Drugi del bo konkretnější prikaz histeričnega subjekta, ki ga bom jasno in temeljito skušala predelati skozi polje politike. Tretji del bo sestavljen iz prikaza subjekta obsesivca, kamor bom prav tako vključila bistveno razliko med obema omenjenima subjektoma. Zadnji del osrednjega dela pa bo prikaz psihoanalize in vseh njenih konceptov, ki zadevajo histeričarko in obsesivca, vsekakor pa tudi oris polja političnega skozi samo psihoanalizo, ki pa bo namenjen predvsem lažjemu razumevanju odražanja in udejanjanja omenjenih subjektov skozi politiko. Osrednji del bom skušala opisati na način, da bom lahko odgovorila na zastavljeno raziskovalno vprašanje v zadnjem delu moje diplomske naloge, in sicer v zaključku. Tukaj bom skušala kritično ovrednotiti tematiko v smislu tega, kje so še zadeve neraziskane pa bi lahko bile oziroma kje so možnosti za raziskave še odprte ter lastno kritiko, kje vse se strinjam ali ne strinjam z znanostjo, ki se ukvarja s to tematiko. Zaključek bo prav tako vseboval moje mnenje o tej tematiki in glavno sporočilo moje diplomske naloge.

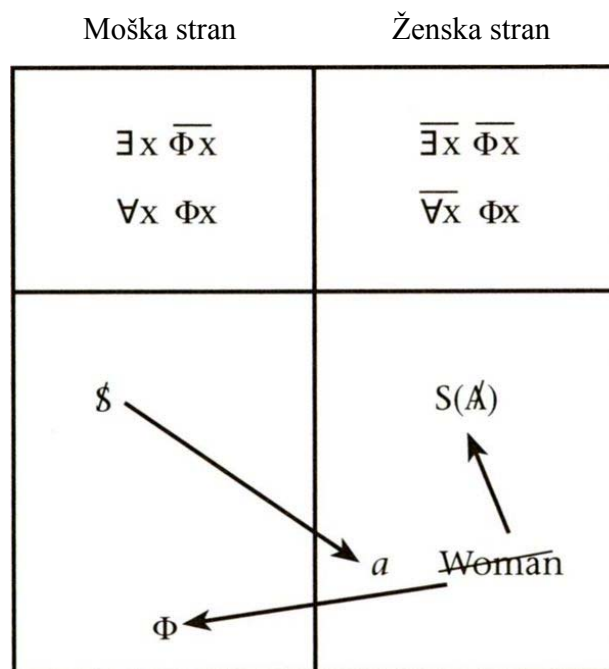
2.5 Metodologija

Pri obravnavanju tematike si bom skušala pomagati z analizo in interpretacijo sekundarnih virov, kar zajema analizo monografske in serijske publikacije. Histeričarko in obsesivca bom skušala zajeti v zgodovinskem in teoretičnem okvirju skozi artikulacijo razlike med moškim in žensko. Pri tem se bom posluževala historične metode. Skozi opisno oziroma deskriptivno metodo bom klasificirala in kategorizirala pojme. Prav tako se bom pri tej metodi posluževala komparacije, kar pomeni, da bom primerjala pojme, ki so si podobni ali celo različni. Vključila bom tudi metodo kompilacije, kjer bom prevzemala mnenja, stališča od drugih avtorjev in skušala vključit različnost mnenj med samimi avtorji o isti tematiki in pokazala, kje so mnenja deljena. Vsekakor se bom posluževala tudi sintetizacije, kjer bom vso opazovanje strnila v neko celoto. Na koncu, ko bom histeričarko in obsesivca opisovala skozi psihoanalitični koncept, se bom posluževala konceptualne analize.

3 Seksuacija

Lacanova razlaga spolne razlike je prikazana s pomočjo grafa seksuacije (Salecl 1999, 50). Ta graf kot spolne razlike kaže predvsem to, kar moški in ženska iščeta drug na drugem oziroma prikazuje razliko med njima, kjer drug v drugem iščeta zelo različne stvari. Moški se v žensko zaljubi, ker najde na njej nekaj, kar bo omogočalo, da bo tudi ostal zaljubljen v njo. In ravno v tem je tudi problem ženske, ker ta dobro ve, da je moški zaljubljen v njo zaradi točno določenega objekta, ki jo loči od druge ženske, zato ponavadi skuša izpostaviti to, kar jo dela tako posebno. Vendar pa ženska nikoli ne more najti tega objekta, ki jo za moškega dela tako posebno (Salecl 1997, 88).

Slika 3.1: Formula/graf seksuacije¹

Vir: Žižek (1983).

¹ " $\forall x \cdot \Phi x$ označuje, da se skozi falično funkcijo moški vpisuje kot ves, cel, izvzemši to, da ta funkcija zadene na svojo mejo v eksistenci nekega X s katerim je funkcija ΦX zanikana, $\exists x \cdot \bar{\Phi}x$. Prav to se imenuje funkcija očeta – od koder z negacijo izhaja propozicija nadčrtan $\bar{\Phi}x$, ki je podlaga za zapolnjevanje tega, kar zaradi kastracije manjka spolnemu razmerju – kolikor spolnega razmerja ni mogoče vpisati v nobeni obliki. Vse torej tukaj počiva na izjemi, ki je kot člen postavljena na to, kar integralno zanika ΦX " (Lacan v Bahovec 1991, 63).

V tej formuli najdemo na ženski strani² tri elemente, in sicer zaprečno Žensko (zaprečeni Ž)³, ki ima povezavo z falosom, kateri pa je na moški strani, zaprečenega Drugega (S, zaprečeni A)⁴ in objekt (a). Na moški strani⁵ pa sta falos (Φ)⁶, ki ni nekaj, česar bi se moški veselil in zaprečeni subjekt (\$) ⁷, ki prav tako nima povezave z moškim, ampak je povezan z žensko stranjo. Bistveni problem pri moškem in ženski pa je v tem, da nista povezana s tistim, kar partner vidi v njima (Salecl 1999, 50). "Takšne so edine možne definicije tako imenovane moške ali pa ženske strani bitja, ki ima možnost prebivati v govoricu" (Lacan v Bahovec 1991, 64). Navpična črta med subjektoma ponazarja človeštvo, kolikor se je to porazdelilo na spolno identifikacijo (*Ibid*).

Formula prikazuje subjektovo razumevanje ljubezenskih težav, kjer ima ženska razmerje s falosom, moški pa nadzora nad njima ne more imeti. S tem razlogom skuša prevzeti simbolno vlogo, saj se zaveda, da ženska ravno to išče na njem. Zgodi pa se, da mu to vedno spodleti, kar pri njem povzroča tesnobo (Salecl 1999, 50). "Želja moških (ki je bistvenega pomena za njihovo razmerje do objekta *a* na strani ženske) je pogojena z dejstvom, da je kastracija zaprečila moškega z mankom, kar pa prav tako pomeni, da je zanikana njegova falična funkcija" (*Ibid*). Moška falična funkcija je torej zanikana, zaradi česar so moški nenehno zaskrbljeni, da bo njihov organ zatajil. Moški so iz tega razloga iznašli mit o Evi, ki naj bi bila narejena le iz enega moškega rebra. S tem so želeli dokazati svojo celost in da jim prav nič ne manjka (Balažic 2007b, 212).

² Ženska stoji na strani govorečih bitij (Lacan v Bahovec 1991, 63).

³ Ženska je zaprečena iz razloga, ker se je ne da zapisati od trenutka, ko je postavljena kot nekaj, kjer ni vsa. Ta prečrtana ženska ima razmerje z objektom Drugega, razmerje ima z označevalcem Drugega (Lacan v Bahovec 1991, 64–65).

⁴ Drugi v bistvu tem razmerju predstavlja radikalnega Drugega, zato ga zaznamujemo kot prečrtanega Drugega. Ženska pa ima razmerje ravno s tem prečrtanim Drugim, s čimer se razpolavlja in ni cela (Lacan v Bahovec 1991, 64).

⁵ Leva, moška stran nam predstavlja, da se skozi falično funkcijo moški v formulo seksuacije vpisuje kot cel (Lacan v Bahovec 1991, 63).

⁶ Falos je označevalec, ki se pri moškem opira na falični užitek. Lacan na tem mestu nadaljuje: "Kaj je to? – če ne užitek idiota, ki je v naši praksi zadostno poudarjen s pomembnostjo masturbacije." (Lacan v Bahovec 1991, 64).

⁷ Zaprečeni subjekt je s svojim označevalcem podvojen, vendar od njega ni odvisen (Lacan v Bahovec 1991, 64). ".../ ta S nima kot partner nikoli opraviti s čim drugim kot z objektom *a*, ki je vpisan na drugi strani navpično črte. Svojega partnerja, ki je Drugi, mu je dano doseči samo s posredovanjem tega, da je Drugi vzrok njegove želje. Iz tega razloga to ni nič drugega kot fantazma /.../" (*Ibid*). Avtor se tukaj nanaša na fantazmo kot na zvezo med S in a.

Iz tega dejstva lahko razvijemo travmatiziranost moškega in ženske, kjer je moški travmatiziran s tem, da ni sposoben prevzeti svoje simbolne vloge, ženska pa v tem, da ne poseduje objekta želje Drugega. Če se moški približa objektu želje, obstaja nevarnost, da bo izpostavljen v nemoči in skozi svojo impotenco. Zanimivo je, da moški, ki podvoji svojo partnerico z neko ljubimko, se sprašuje o tem, kako bi ohranil red v svojem življenju, ki pa se ne nanaša samo na bogastvo in udobje, ampak gre za red skozi simbolno moč. Čeprav se moški s svojo stalno partnerico razide in si najde novo, se ta struktura pri njem ponovno ponovi v smislu oblikovanja novih ritualov (Salecl 1999, 52).

Pri ženskah je stvar drugačna, saj za žensko obstaja neko fantazijsko življenje v smislu goreče strasti, združitve z ljubljenim itd., kjer ta želja ostane le želja, saj ravno ženska prepreči njeno uresničitev. Ona želi, da jo moški ohrani v svojem spominu kot lastno podobo (Balažic 2007b, 213).

Razlog za zavrnitev ni to, da hoče ženska nadaljevati s fantaziranjem o moškem kot nedosegljivem ljubezenskem objektu. Ženska hoče predvsem ohraniti lastno podobo v spominu moškega: prikrajša se za užitek z moškim, da bi lahko ostala nedosegljiv objekt moške želje. Žensko razmišljanje o dragocenem objektu a, ki ga ženska predstavlja v razmerju do svojega partnerja je naslednje: zavrnitev moškega je poskus ohranitve sebe kot dragocenega objekta – objekt a je sprožil željo moškega, da pa bi ta želja živela naprej, se mora ženska izmikati in ostati nedosegljiva. Želje po združitvi noče uresničiti, kajti njena želja je biti objekt moške želje (*Ibid*).

3.1 Ljubezen – kot kreacija razlike moškega in ženske

"Najvišja ženska je še zmerom globoko pod najnižjim moškim" (Weininger 1936, 298).

V psihoanalizi ljubezen predstavlja transfer⁸ oziroma neko premestitev, ki jo avtor imenuje pomota glede neke osebe. Psihoanaliza ljubezen celo razvrednoti. Vedno ljubimo nekoga zato, ker v resnici ljubimo nekoga drugega. Vsekakor pa je ljubezen odvisna od

⁸ Pri transferju gre za nek pojav, kjer sta skupaj vključena psihoanalitik in subjekt. Pri delitvi na transfer in nasproti transfer skozi terminologijo, gre vedno za to, kako se izogniti temu, s čimer imamo opravka (Lacan 1996, 216). "Transfer je bistven pojav, vezan na željo kot ključni pojav človeškega bitja, pojav, ki so ga odkrili že pred Freudom /.../ brž ko se nekje prikaže *subjekt, za katerega se predpostavlja, da ve* – imamo tudi transfer" (*Ibid*).

naključnih srečanj, saj obstaja nek trenutek slučajnosti, ki privede do zaljubljenosti, katere pa je deležen vsak subjekt, ki je analitik (Miller 2001, 93). Vendar pa je znamenje ljubezni nekje čisto drugje, in sicer tam oziroma takrat, ko ženska vpraša moškega, kaj si želi od nje. Tisto pravo znamenje ljubezni je ravno tam, ko moški odgovori na to vprašanje z "nič". On se ne bo zadovoljil z nobenim dejanjem ženske, ki bi ga ta storila kot povračilo za njegovo ljubezen, ampak od nje hoče samo "nič", kar pomeni, da hoče od nje več kot je ona sama, in sicer od nje zahteva objekt (a), kar pomeni, da on želi tisto, česar ona nima, v zameno torej hoče ljubezen⁹ (Balažic 2007a, 233).

Freudovska hipoteza pa predpostavlja, da ima vsak subjekt nek ljubezenski objekt, ki ga prenese na ljubljeno osebo. Kot primer avtor navaja, da se posameznik zaljubi v neko žensko ali dekle, ker ga njena podoba spominja na mater. V psihoanalizi pa vendar obstaja veliko različnih formul ljubezni. Prav tako omenja kastracijo v ljubezni, ki je na strani ljubečega, kar pomeni, da je falos na strani ljubljenega. Iz tega sledi, da je tisti, ki ljubi, kastriran¹⁰. Že sama želja po ljubezni, ga kastrira (Miller 2001, 93–96). "Zakaj torej tu razlikujemo ljubezen in željo? Zato, ker obstaja naslednji paradoks: ljubiti drugega pomeni konstituirati ga kot falos, toda želja, da bi nas ljubil, da bi bil torej ljubljene ljubeči, pomeni njegovo kastracijo" (*Ibid*, 98). Lacan je ljubezen ženske opisal skozi dejstvo, da vsaka ženska moškega dojema kot falos in ga hkrati na skrivaj tudi kastrira, medtem ko moški skozi falos dojema žensko na dva načina, in sicer kot ljubljeno žensko ali kot željeno žensko (*Ibid*). "Lacan je ljubezensko življenje ženske analiziral takole: ženska konstituira moškega kot falos in ga obenem na skrivaj kastrira. Bil je prepričan, da lahko pokaže, da sta ti dve funkciji pri moškem ločeni, oziroma vlečeta vsaka na svojo

⁹ Tukaj podajamo zanimiv primer o sami artikulaciji razlik med moškim in žensko skozi ljubezensko razmerje. Ženske napišejo pisma, a jih ne odpošljejo. Ko ženska napiše pismo moškemu, ga včasih več tednov nosi pri sebi, vendar ga ne odpošlje. Vedno najde izgovor, da ni pravi čas, da bi lahko to pismo odposlala. Moški in ženske so torej nedokončani, vendar moški s tem, ko svoja pisma odpošljejo in to skušajo prikriti, ženske pa s tem, ko pisem ne odpošljejo, s čimer osvetljujejo svojo nedokončanost. Ravno ta nedokončanost je poziv želji Drugega na nekaj. Ženska želi tu biti del Boga, medtem ko moški hoče biti sam Bog (Leader 1997, 114–115).

¹⁰ "Vključitev kastracije v teorijo ljubezni je botrovala različnim nesimetričnim konstrukcijam, kot na primer freudovskemu razlikovanju med narcistično in anaklitično ljubeznijo. Narcistična ljubezen namreč zadeva ljubezen istega, medtem ko anaklitična ljubezen zadeva ljubezen Drugega. Če se narcistična ljubezen umešča na imaginarno os, se anaklitična ljubezen umešča na simbolno os, kjer se odvija drama kastracije" (Miller 2001, 98).

stran: na eni strani je ljubljena ženska, na drugi zelena ženska, kolikor namreč ima pomen falosa" (*Ibid*).

Manko¹¹ je v ljubezni zelo pomemben, saj ta privlači in zato je odnos med ljubljenim in ljubečim vprašanje pojava tega manjka. Ravno to pa nam poda formulo histeričarke v zahtevi po ljubezni¹², ki pomeni, naj Drugi odkrije svoj manko (Miller 2001, 93–98). Človek se mora formulirati skozi zahteve do tega Drugega¹³. Njegovo potrebo nadomesti označevalec, saj gre za zahtevo po odgovoru Drugega. V ta kontekst je uvrščena ljubezen, ki se nahaja onstran zadovoljitve potreb. Lacanovska definicija ljubezni je dati tisto, česar nimamo. In ravno to je ta odgovor Drugega, ki ga pričakujemo, ker nam je pomembnejši od same zadovoljitve potreb (Miller v Žižek 1983, 25).

V splošnem pri človeku potrebo nadomesti označevalec, saj se zahteva Drugemu sama od sebe sprevrča v čisto zahtevo po odgovoru Drugega. Semkaj je umeščena ljubezen. Ljubezen je onstran zadovoljitve potreb. Svojo potrebo po hrani, svojo lakoto lahko povsem zadovoljite; lahko jo celo zadovoljite, da si boste morali omisliti sredstva za zmanjšanje apetita. S tem vam hočem dopovedati, da ni zahteva, naj se nas nahrani, nikoli umeščena na raven čiste in preproste potrebe po hrani, da je tisto najpomembnejše, kar damo v odgovor na zahtevo, nekaj, česar nimamo kot lastnino ali dobrino – sicer pa je prav to lacanovska definicija ljubezni: dati tisto, česar nimamo. Ta odgovor Drugega, čisti odgovor Drugega, je pomembnejši od zadovoljitve potrebe, in tu je Lacan našel načelo simbolne identifikacije: prvotna subjektova identifikacija se izvrši na podlagi označevalca odgovora velikega Drugega (*Ibid*).

¹¹ Manko je odrekanje, nezadovoljenost, žrtvovanje, izguba itd. (Balažic 2007b, 385). V polju simbolnega se manko kaže kot nemoč, vendar brez njega ni realnosti. Je ustavitev vsake ideologije in fantazme, kateri se brez njegovega obstoja sesujeta. V primeru, da manko izgine, se za subjekt zgodi nekaj groznega. V osnovi je povezan z užitkom in ga ni mogoče doseči, saj se zmeraj umakne, na njegovem področju ni nič praznega, saj je manko tisti, ki prostor zapolnjuje v smislu pozitivnega (*Ibid*, 214). Kasneje se bo manko pokazal pri histeričarki skozi presežni užitek, saj histeričarka (kot nevrotični subjekt) poskuša preko njega odgovoriti na željo Drugega. Obstaja dvojni manko, in sicer manko-bitni in manko-vednosti. V primeru ljubenskega zveza je to tedaj, ko nekdo reče: »Če me zapusti, več ne bom obstajal«. Po Lacanu ljubiti pomeni dati svoj lastni primanjkljaj, ki mu pravi manko (Soler 1997, 19, 21). Po Freudu ga najdemo tudi pri deklici, ko ta opazi, da deček ima penis, ona ga nima in tu začuti nek manko ali nekaj manj (Laurent 1997, 61).

¹² "Bistveno vprašanje relacije med ljubečim in ljubljenim je v tem, kako povzročiti vznik manka v ljubljenem. Prav to je formula histerije" (Miller 1995, 98).

¹³ Velikega Drugega pisanega z veliko začetnico je potrebno ločevati od drugega pisanega z malo začetnico. Ta Drugi predstavlja univerzalni diskurz, vsebuje vse tisto, kar je bilo izrečeno. Predstavlja tudi resnico v dialogu med nekom in nekom drugim, kjer deluje kot referenca razumevanja in nesporazuma. Velikega Drugega se ne moremo znebiti, saj je vedno navzoč. V naših glavah je že, ko samo nagovorimo nekoga drugega. Lacan je vpeljal Drugega v diskurz nezavednega, kjer je lahko ta Drugi tudi želja, ki je nezavedna (Miller v Žižek 1983, 21).

Ljubezen po Lacanu predpostavlja, da ni nekega programiranega spolnega razmerja, saj dvorska ljubezen suspendira spolno reakcijo. Ljubezen je znak, ki je vselej prisoten v ozadju tistega, za kar Lacan pravi, da spolnega razmerja ni. Ljubezensko srečanje definira kot srečanje z vsakim, ki v telesu pusti neko sled oziroma zaznamuje v telesu sled izgnanstva iz spolnega razmerja oziroma sled tistega, kar je najbolj neznosno, kar je po Freudu modifikacija lastnega telesa, ki pa je občutena kot zadovoljena (Miller 2005, 36–37).

Ženske so s svojimi zahtevami v ljubezni postavile nek temelj, kjer zastopajo interese spolnosti in družine, medtem ko moški predstavljajo nagon, kateremu ženske še niso dorasle (Freud 2001, 51). Je pa vsekakor res, da moški v ljubezni ljubi le samega sebe, ker ljubi to, kar bi rad ljubil, kar si želi in kar bi rad bil¹⁴. Zato obstajajo le dve vrsti moških in sicer tisti, ki zaničujejo ženske in tisti, ki niso o ženskah nikoli poglobljeno razmišljali. Nočejo doseči nekega jasnega odnosa do žensk (Weininger 1936, 226, 233). Moški je tisti, ki se zaveda krivde in se kesa ter opazuje sam sebe. Ženske tega ne počno, razen ene same ženske, ki ji pravimo histeričarka (Ibid, 188).

Na tem mestu v ljubezni, ki vpliva na kreacijo razlike med moškim in žensko, imata pomembno vlogo tudi oče in deklica. Odsotni oče ima za deklico poseben pomen. Zaradi njegove oddaljenosti ga ta lahko idealizira. Čeprav deklica ljubi mater, ji tudi zameri. Očeta idealizira, vendar ga zaradi njegove oddaljenosti ne more osvojiti in iz tega sklepa, da moškim ne gre zaupati¹⁵ (Giddens 2000, 129–137).

¹⁴ Če se moški pogrezne vase, ugotovi, da je poln madežev in vsekakor tisto, kar išče, ni nekaj kar bi bilo čisto in lepo, brez madežev. Prav tako tisto ni nekaj kar bi moški nujno potreboval in si močno želel – biti sam svoj. Moški ne najde tistega k čemur stremi, to lahko najde le izven sebe, kar pomeni, da ta ideal, ki ga želi prenese na drugo bitje, katerega potem ljubi. Ljubi pa lahko le tisti, kdor čuti svojo lastno krivdo (Weininger 1936, 233).

¹⁵ "Odsotni oče, ki obstaja le kot senca v zgodnjem obdobju otrokove vzgoje, ima za deklico poseben pomen. Zaradi njegove oddaljenosti ga lahko idealizira, hkrati pa se ji zdi tudi nevaren, pri čemer je pogosto tako privlačen tudi zaradi ozračja grožnje. Ker oče ni v središču dekličinega življenja tako kakor mati, je tudi manj dovzeten za njene komunikacijske sposobnosti. Treba ga je »spreobrniti«, osvojiti, vendar hkrati ostaja oddaljen in na nezavedni ravni se zdi, da je tudi nedosegljiv. Deklica mora dobiti nadzor nad njegovimi razdiralnimi lastnostmi, če hoče postati avtonomna. Protislovje je v tem, da bi deklica, če bi ga osvojila, vedela, da je nekaj narobe, saj ga ne spoštuje zato, ker bi spolno posedoval mater, temveč prav zato, ker ohranja svojo »ločenost«" (Giddens 2000, 133).

3.1.1 Zakonska zveza

Ljubezen moški in ženska dojemata različno. Tudi zakonska zveza, katera pravno potrjuje ljubezen med dvema partnerjema, je imela skozi zgodovino različno vlogo, prav tako pa je dajala različno vlogo moškemu in ženski v skupni zakonski zvezi¹⁶ (Foucault 1993, 52–54). Poroka ne predstavlja samo zakonsko dopolnjevanje vlog moškega in ženske pri njenem urejanju skupne družine in doma, ampak tudi nek osebni odnos med njima. "Ta umetnost zakonskega življenja definira razmerje, ki je *dvojno* po obliki, *univerzalno* po vednosti in *specifično* po jakosti in moči" (Foucault 1993, 105). Foucault (1993, 105–111) v svojem delu *Skrb zase* navaja, da so nekateri avtorji poudarjali pomembnost narave, ki usmerja moškega in žensko v skupno obliko življenja, ki ji pravimo zakonska zveza. Narava spodbuja človeka k temu, da vstopi v skupno zakonsko življenje. Vendar so razmišljanja o poroki skozi zgodovino različna. Nekateri so bili proti poroki, drugi spet nagnjeni k njej, saj so jo dojemali kot dolžnost. Vsekakor pa so zakonsko skupnost dojemali kot poseben odnos, kjer se moški in ženska dopolnjujeta in tudi razlikujeta glede na njuni vlogi. Zakon ne predstavlja le način življenja, ampak tudi umetnost odnosa, kjer zakonca živita in vodita svoje življenje v paru, torej v dvoje in ne individualno.

Če pa ljubezen postane nadomestek zakonske zveze, se znajdemo v nekem precepu, saj ta nadomestek lahko funkcionira le, če smo nenehno, neprestano zaljubljeni, ker v nasprotnem primeru ne obstaja smisel, zakaj bi živeli v zakonski zvezi. Normalen je pojav, ko več ne zaljubljen par, ki živi v zakonski zvezi še vedno vztraja, je pa čudno, da tak par vztraja tudi v izven-zakonski zvezi (Zupančič 1995, 64). "Danes se zato pogosto dogaja, da takšni »izvenzakonski partnerji«, ki živijo skupaj že nekaj časa, doživijo nenadne »napade krivde« in očitke vesti: Ali je to res to? Ali je to prava ljubezen?"¹⁷ Ali

¹⁶ V Stari Grčiji in Rimu je poroka predstavljala zasebno dejanje, kamor se oblast ni vmešavala. Pojavljala se je kot svobodno sprejeta zveza dveh partnerjev, ki je zahtevala sistem obveznosti moža in žene. Te obveznosti niso bile enako razdeljene (Foucault 1993, 52–54).

¹⁷ Tudi Giddens v svojem delu *Preobrazba intimnosti* (2000, 46–47) navaja povezavo med ljubeznijo in zakonsko zvezo, kjer ugotavlja, da se je prava romantična ljubezen razvila konec osemnajstega stoletja in je bila ta ljubezen prvič povezana s svobodo. Do začetka moderne dobe so obstajali razni napoji, vraže, obeski, ki sta jih moški in ženska lahko spretno uporabljala drug na drugem, če sta želela nadzorovati ljubezen drugega sebi v korist. Po drugi strani so prav tako obstajali načini, da se je moški ali ženska lahko posvetovala z duhovnikom, vendar pa je bila usoda posameznika povezana s kozmičnim redom. "V »romanci«, kot so jo razumeli od osemnajstega stoletja naprej, so še odmevala prejšnja pojmovanja kozmične usode, vendar so bila pomešana z novo držo, z odprtim pogledom v prihodnost. Romanca /.../ je

še ljubim to osebo, ali pa živiva skupaj le še iz navade in udobja? ..." (*Ibid*). To se niti ne usklajuje z Lacanovimi misli, katerega Drugi vedno zahteva ljubezen. Iz tega se torej da sklepati, da se ljudje poročamo le zato, da nam ni potrebno biti več nenehno zaljubljeni. "..., če prepustimo besedo Lacanu, ljubezen zahteva ljubezen. Ne preneha je zahtevati. Zahteva jo ... še" (*Ibid*).

V zakonu po dimenziji histeričarke ni ljubezni. Skozi njeno artikulacijo pomeni biti zaljubljen znajti se v polju labirinta ljubezni (Balažic 2007b, 387). V labirintu ljubezni se subjekt zaljubi v nek objekt X, ki pa je v enaki relaciji kot subjekt do svoje matere ali očeta. V tem kontekstu obstaja več definicij ljubezni, in sicer prva je metonimična, ki velja, med temeljnim objektom in objektom X je neka povezava, saj si objekt X svoje poteze sposodi od temeljnega objekta. Druga definicija ljubezni je ponavljanje, kjer gre za rez, ki loči prvotno ljubezen od ponovljene ljubezni. Tretja pa je neka psihična inercija, kjer se ljubezen pokaže v obliki novosti ali presenečenja (Miller 1995, 96). Pogoji ljubezni so različni. Po Aristotelu, ki ljubezen imenuje *tyché*, je le-ta odvisna od naključnih srečanj, medtem ko po Freudu, ki jo imenuje *liebe*, je spoj ljubezni in želje orisan skozi dva tipa žensk; rdeče in bele. Tudi sanje so pomembni dejavnik v ljubezni (Balažic 2007b, 387), saj nam prikazujejo jasne podobe resničnih dražljajev, na katere se odzivamo. "Elementi sanj nikakor niso gole predstave, ampak resnični in dejanski duševni doživljaji, taki kakršne v budnosti posredujejo čutila. V budnosti si duša predstavlja in misli v besednih podobah in jeziku, v sanjah pa si predstavlja in misli v zaznanih podobah. Zato moramo priznati, da ima duša v sanjah enak odnos do podob in zaznav kot v budnosti" (Freud 2000, 63). Lacan omenja ljubezensko življenje ženske, kjer ženska ustvarja moškega kot falos in ga obenem skrivaj kastrira (Balažic 2007b, 388).

Moški je vseskozi zatiral ženske. Freud žensko dozorevanje razume kot *sram*. Biti mati svojih otrok za žensko pomeni, da obstaja kot Ženska (Balažic 2007, 389). Tiste ženske, ki so materinskega značaja, se tako obnašajo že kot dekleta do svojih fantov oziroma do

postala potencialna pot do nadzora prihodnosti, pa tudi oblika (načelne) psihološke varnosti za tiste, katerih življenj se je dotaknila" (Giddens 2000, 48).

moškega, ki ga ljubijo in kateri kasneje postane oče njenih otrok, saj jim on v nekem pomenu predstavlja njihovega otroka (Weininger 1936, 209). Moški pa nasprotno, za njega *imeti* predstavlja oviro, ker je moški v svoji osnovi bojzljiv (Balažic 2007, 389).

Ravno tako se razlika med moškim in žensko vzpostavlja v sami zakonski zvezi in njenem dojetanju v preteklosti, kjer je imel moški obvezo, da poročeno žensko spoštuje, pa naj bo to njegova žena ali žena koga drugega. Posiljevalec ali zapeljivec drugih žensk imata dve različni dimenziji. Prvi se polasti ženskega telesa, ker želi potešiti svojo ugodje in željo, medtem ko drugi zavestno stopa v oblast drugega moškega. Zelo zanimivo je dejstvo, ki samo potrjuje razliko med moškim in žensko v zakonski zvezi, kjer je ženska vsekakor v podrejenem položaju, je ta, da so že v Stari Grčiji kot prešuštvo dojemali samo dejanje, ko je to storila poročena ženska. In to iz razloga, ker so menili, da poročena ženska pripada le moškemu s katerim je poročena, medtem ko poročen moški pripada le sam sebi (Foucault 1998b, 92–93).

Posledica tega je, da v prvem pogledu prešuštvo ne pomeni razbitja zakonske zveze zaradi enega izmed obeh zakoncev; prešuštvo je prekršek samo takrat, kadar ima poročena ženska odnos z moškim, ki ni njen soprog; prav zakonski položaj ženske in nikoli moškega, je tisti, ki omogoča, da se kak odnos označi kot prešuštvo. V zakonskem odnosu ni zahteve po načelu dvojnega seksualnega monopola, ki bi iz obeh zakoncev naredil edinega partnerja. Kajti žena pripada možu, moški pa pripada samo samemu sebi (*Ibid*, 93).

3.2 Spolno razmerje

Za začetek je pomembno, da razumemo konstrukcijo delitve spola skozi spolno razmerje¹⁸. Tako Freud kot Lacan sta zavrnila kakršnokoli razliko med spoloma, ki govori o nekem vnaprej danemu moškemu ali ženskemu obstoju. Po njunem mnenju je spolna razlika le posledica cepitve, brez katere ta dva sploh ne bi obstajala, saj noben človek ne more postati subjekt izven delitve na dva spola, kar pomeni, da vsak človek zavzema pozicijo moškega ali ženske, nikakor pa ne zavzema njune le biološke značilnosti (Mitchell v Bahovec 1991, 175).

¹⁸ Spolno razmerje je povezano z erotizmom, ki ga Giddens (2000, 203) pojasnjuje kot stvar, "kjer gojimo občutke, ki jih izražamo s telesnimi občutki v komunikativnem kontekstu; je umetnost dajanja in prejemanja užitek. Če erotiko določimo na tak način, je v nasprotju z vsemi oblikami čustvene instrumentalnosti v spolnih razmerjih. Erotizem je spolnost, ki se je znova združila v širšo paleto čustvenih namenov. Med katerimi je najpomembnejša komunikacija."

Vsekakor pa je tudi pomembno, da razumemo zakon spolne privlačnosti, ki pravi: "Zmerom se skušata spolno združiti cel moški (M) in cela ženska (Ž), čeprav se ti enoti porazdeljujeta na oba različna individua za vsak posamezni primer v različnem razmerju" (Weininger 1936, 26). To pomeni, da bo moški, ki je cel, težil k celi ženski in obratno. Po drugi strani pa, da bo pomanjkljiv moški iskal žensko, ki bo krila njegovo pomanjkljivost, isto bo s pomanjkljivo žensko (*Ibid* 26–27). Pri preučevanju spolnega razmerja ali seksualnega življenja posameznika je potrebno najprej razčleniti psihične oblike samega seksualnega življenja pri otroku. Pri takem proučevanju vedno naletimo na Ojdipov kompleks, ki je pri dečkih dvojno naravnani in sicer aktivno ter pasivno. Prvi element dečkovega seksualnega obdobja je identifikacija z očetom, drugi element pa se navezuje na masturbacijsko aktivnost, ki se navezuje na genitalne organe in katero zatiranje aktivira kastracijski kompleks¹⁹. Pri deklicah pa Ojdipov kompleks²⁰ prinaša še dodaten problem, kar pomeni, da ga deklica, v primerjavi z dečkom, ki ga ohrani, opusti. Razlog za opustitev najdemo v dekličinem odkritju, da nima penisa, s katerim se deček lahko baha, sama pa mu ga zavida. Deklica se zaradi tega počuti manjvredno, vnese čustva ljubosumja, predvsem pa za to krivi mater, ker jo je poslala na svet tako nezadostno opremljeno. Deklica po tem odkritju opusti navezanost na mater, saj meni, da ta drugega otroka, ki ni prikrajšan, bolj ljubi. Deklica opusti željo po penisu, na njegovo mesto

¹⁹ Ženska preko kastracijskega kompleksa prizna premoč moškega in svojo lastno manjvrednost, vsekakor pa se takemu stanju tudi upira. Ravno iz tega izhajajo tri dejstva, in sicer prvič gre za odvrnitve od seksualnosti, drugič gre za ogrožanje moškosti, saj upa, da bo dobila penis in tretjič gre za spoznanje deklice in končni Ojdipov kompleks, ki ga deklica prenese na očeta. Pri dečku Ojdipov kompleks propade s kastracijskim kompleksom, pri deklici pa ravno kastracijski kompleks vpelje in omogoči Ojdipovega. Iz tega lahko sklepamo, da kastracijski kompleks zatira moškost, a vzpodbuja ženskost (Freud v Bahovec 1991, 20, 28). Nezavedni kastracijski kompleks pa ima funkcijo vozla, in sicer v strukturah simptoma, ki jih uporabljamo v analizah nevroz in psihoz ter v umestitvi pozicije nezavednega v subjekt, ki se s tem identificira z idealnim tipom svojega spola (Bahovec 1991, 39). Zelo napačno je, če kastracijo razumemo kot nekaj, kar bo subjektu odvzelo oziroma preprečilo spolno razmerje, ker se kastracija zgodi na simbolni ravni, ki pa dejansko omogoča, da se bo subjekt lahko vpletel v dinamiko ljubezenskega razmerja. Kastracija je torej pogoj uživanja v spolnem razmerju (Salecl 1997, 89).

²⁰ Skozi Ojdipov kompleks je otrok navezan na starša nasprotnega spola. Dečki so navezani na mater, medtem ko deklice sprva tudi na mater, šele kasneje se navežejo na očeta. Ravno ta faza navezanosti na mater pri deklicah in odvisnost od matere, prikazujeta histerijo in nevrozo pri ženskah (Freud v Bahovec 1991, 25). Ženska se v Ojdipovem kompleksu boji izgube ljubezni, medtem ko se moški preko njega boji kastracije (Soler 1997, 31).

Na to mesto lahko postavimo tudi stvar, ki nam bo prišla prav bolj kasneje, ko bomo razdelali histeričarko, saj je Ojdipov kompleks povezan s histerikovo željo: postavitev idealizirane figure očeta, ki prinese vednost v polju resnice. Ravno tak lik se bo pojavil tudi v transferni nevrozi subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve. To je histeričarka (Verhaeghe 2004, 47).

postavi željo po otroku, pri čemer pa z namenom postavi očeta za ljubezenski objekt (Freud v Bahovec 1991, 15–20).

Za Lacana spolnega razmerja ni. Ženska kot taka ne obstoji, kar obstoji so ženske. Freud pa zagovarja, da za oba spola stoji en označevalec. Freud celo nadaljuje, da so ženske skrivnostne in da nimajo istega nadjaza kot moški, kar pomeni, da so veliko bolj svobodne kot moški. Razlika med njima je v užitku, o katerem ženske raje molčijo. Moške je vedno privlačil ta užitek, ki ga posedujejo ženske, ki je tudi veliko večji od moškega užitka. Ženska je tista, ki je postavljena na raven označevalca in ravno iz teh razlogov ženska ne obstaja – ker je ne najdemo. O njej obstaja veliko slik, fotografij, stvari, fantazem itd., ker želimo s tem ujeti njeno bistvo (Miller v Žižek 1983, 49).

Ženska ne obstoji, vendar pa prav o tem sanjamo. Natanko zato, ker je ne moremo najti na ravni označevalca, nenehno pogrevamo njeno fantazmo, jo slikamo, povzdigujemo, razmnožujemo s fotografijam, in si tako vedno znova prizadevamo zajeti bistvo nekega bitja, o katerem je konec koncev že vsesplošna bebavost – v bebavosti je zmerom neka resnica – podvomila, če sploh ima kakšno bistvo. Zdi se, da nas to pelje k razvrednotenju ženske. Seveda pa se to, da nimajo bistva, z nekega drugega gledišča pokaže kot razbremenitev, in nemara so ženske prav zato veliko bolj zanimive kot moški (*Ibid*).

Če pogledamo samo zgodovino lahko ugotovimo, da se človeštvo vseskozi ukvarja z zakrivanjem žensk. Iz tega se da sklepati, da človek ženske zakriva z namenom, ker ne more odkriti prave Ženske. Posebna lastnost ženske je tudi sram. Ta pa je hkrati tudi tisti, ki privlači. Vsekakor pa je povezan s spoštovanjem, ki ju loči zelo malo, saj spoštovanje narekuje, da nečesa ne smemo videti, se ga ne smemo dotakniti (Miller 2001, 136–137).

Vsekakor pa moramo razlikovati med falično žensko, ki se konstituira kot ženska in med žensko, ki se konstituira kot biti falos. Prva svoj manko skriva in se dela, da je njegova lastnica, zato predstavlja narejeno žensko. Druga pa nase veže manko in ji uspe biti falos, uspe ji biti to, kar manjka moškemu (*Ibid*, 145–146).

Užitek²¹, ki ga lahko povežemo s falosom, je izraz ženske seksualnosti. Ženska predstavlja skrivnost, ki je lahko užitek in se kaže skozi laž, katera se vzpostavlja kot objekt (a). Ravno iz tega izvira ženska nevednost in iskanje tega, kako žensko poučiti, kar pa prikazuje strah moškega pred žensko vednostjo (*Ibid*, 147). Na ravni seksualnosti v smislu spolne združitve pa način doživljanja užitka med moškim in žensko vrine neko tekmovalnost v smislu, kateri bo dobil končno zmago. Razlika se vidi v samih elementih, kjer moška tekočina včasih predstavlja vroč, včasih hladen učinek, ženski element pa je zmeraj vroč, vendar včasih predstavlja plamen, včasih pa tekočino. Zanimivo je, da je združitev z moškim za žensko nujen oziroma pomemben dejavnik. Za njo je tak odnos zdrave narave, saj se s tem krepi njeno telo skozi vlaženje maternice. V nasprotnem primeru, ko ženska nima spolnega stika z moškim, je njena maternica suha, se krči, žensko telo pa ob tem trpi. Tu se jasno kaže moška vodilna vloga oziroma njegova prevlada, saj je zdravje ženskega telesa odvisno od moškega, kateremu ženski akt ne predstavlja nekega dopolnila²² (Foucault 1998b, 81–82).

Ta 'ejakulacijska shema', s katero dojemamo celotno seksualno dejavnost – pri obeh spolih – jasno kaže na skoraj izključeno prevlado moškega vzorca. Ženski akt ni njegovo natančno dopolnilo; je prej njegov dvojnik, in to v oslabei različici, ki je od njega tudi odvisen, tako v zdravju kot v užitku. S tem, ko vso pozornost osredotočimo na trenutek oddajanja – penastega izlivanja, ki je razumljeno kot bistvo dejanja – postavljamo v središče seksualne dejavnosti proces, ki ga označujeta njegova silovitost, skoraj neustavljiva mehanika, in moč, ki jo težko obvladamo (*Ibid*, 82).

Ženske so pod vplivom reakcij na vedenje moških. Za njih je zelo neprijetno, če se jim moški ne približa s svojo polno potenco, prav tako jim predstavlja neugodnost, da jih ta v začetku zaljubljenosti precenjuje. To pomeni, da ni zmožna precenjevanja spolnega

²¹ Seksualno dejanje je pri moških in ženskah enako. Razlike pa so vidne v silovitosti, trajanju in moči užitka. V samem spolnem dejanju je užitek ženske šibkejši, saj se njen sok izloča hitreje in siloviteje. Vendar pa je trajanje užitka pri ženski večje, saj traja od vsega začetka spolnega odnosa in ne preneha trajati dokler se odnos ne konča. Njen užitek je v veliki meri odvisen od moškega, saj on določa o prekinitvi tega užitka. V primer, da moški doživi orgazem pred žensko, ne konča njenega užitka, ampak ženska zdaj užitek občuti na drugačen način (Foucault 1998, 81).

²² Razlika med moškim in žensko skozi erotično dejanje postane nekoliko ohlapna. Ljubezen med njima poudarja in kreira njuno razliko, v spolnosti pa preide na razlikovanje, vendar razlikovanje skozi užitek. Še več, v spolnosti prikaže žensko odvisnost od moškega, ki ima celo telesni pojav, da v primeru združitve z moškim, ne čuti bolečin. Na ta način se vloga moškega močno krepi, krepi se tudi njegov libido. V spolnosti torej zmaga moški. Ljubezen in spolno slo ali poželenje se izključujeta. Nasprotujeta drug drugemu celo tako močno, da človek, ki si želi spolnega stika s kako osebo, te osebe v resnici ne ljubi. Ljubezen celo zamre, saj jo spolnost ubije (Weininger 1936, 228–231).

objekta pri moškem. Dolgoročno odlašanje s spolnostjo ima za žensko drugačno posledico²³. Počuti se frigidno, ko ji je aktivnost dovoljena, saj tega ne more in ji ni potrebno več skrivati. Prepovedano ljubezensko življenje pri ženskah lahko primerjamo s potrebo po ponižanju seksualnega objekta pri moškem, kar izraža zamik med seksualno aktivnostjo in spolno zrelostjo, ki ji ga prinese vzgoja v določeni kulturi (Freud 2006, 67).

Moška vloga pri spolnosti je aktivna, saj se nanaša na prodiranje, medtem ko ženska zavzema pasivni položaj²⁴ partnerja ali objekta. Postane objekt užitka drugega. Tukaj je potrebno razločevati med položajem subjekta in položajem objekta, kot položajem tistega, ki deluje in tistega, ki prejema. Spolnost lahko razumemo tudi kot nalogo²⁵ in vlogo, oziroma kot dejavnost tistega, ki deluje in tistega na katerem se dejavnost izvaja (Foucault 1998b, 31). Pasivnost predstavlja odpor in preferira aktivno dejanje. Pasivno sprejetje privlači tendenco po aktivnem dejanju. Ravno tak je tudi primer otroka, ki skuša sam narediti tisto, kar mu je bilo storjeno (Freud 2006, 151). Ravno na ta način je definirano tudi razmerje med dvema subjektoma različnih spolov, kjer prvi zavzema aktivno, drugi pasivno dejanje, oziroma je definirano kot razmerje med aktivnim in pasivnim. Tukaj pa se postavlja vprašanje, kdo koga jemlje za objekt? Ta stvar privede do freudovske teme o iskanju spolne identitete, ki pa opozicijo aktivno - pasivno ne more

²³ Tudi Giddens (2000, 18) omenja, da ima zadržanost s spolnostjo lahko posledice, saj je večina mladoporočencev, ki v današnjih časih vstopajo v zakon, že pred samim zakonom spolno izkušenih, kar pomeni, da to vpliva na zakon, saj ne obstaja faza spolnega pripravništva v samem zakonu. Moški in ženska pa pričakujeta različne stvari kot so jih pričakovale prejšnje generacije. "Ženske pričakujejo, da bodo pri doživljanju spolnega užitka dajale in prejemale, ker so ugotovile, da je zadovoljujoče spolno življenje ključno za uspešen zakon ... nekatere družbe imajo daljšo zgodovino spolne strpnosti kot druge, zato morda ne doživljajo tako korenitih sprememb" (Giddens 2000, 18–19).

²⁴ "... Freud v glavnem pojasni, da naj bi polarno napotilo na aktivnost - pasivnost imenovalo, pokrilo, metaforiziralo tisto, kar v spolni razliki ostaja nedoumljivo. Nikoli nikjer ne trdi, da bi bilo razmerje moški spol - ženski spol psihološko mogoče dojeti drugače kakor prek zastopnika opozicije aktivnost - pasivnost. Opozicije moški spol - ženski spol kot take ni mogoče nikoli doseči" (Lacan 1996, 177).

²⁵ Zelo zanimivo je dejstvo, da se s spolnostjo ukvarja tudi politika, kjer politična korektnost skuša ponovno vpeljati prepoved na področju seksualnosti, po drugi strani pa s tem ustvarja neko vzdušje, kjer lahko razberemo skrite sledi t.i. nepravilnih užitkov, kot so rasistični, patriarhalni itd. Skozi to politično korektnost in spolnost v zgodovini lahko ugotovimo, da je prišlo do spreobrnitve. V šestdesetih letih je bila spolnost dojeta kot nekaj naprednega ali celo osvobajajočega, medtem ko je danes njena dejavnost v tem, da jo jemljemo kot motečo v govoru ali kot poniževalno. Ravno v tem se je zgodil premik k patološkemu narcisu, kateremu je Drugi moteč dejavnik oziroma vsiljiv. Politična korektnost pa s tem prispeva k ponižanju v ljubezenskem življenju (Balažic 2007a, 236).

definirati skozi pozicijo moški - ženska. Vendar pa je z njegovega stališča ženska postavljena na polje pasivnega (Verhaeghe 2004, 54).

... noben analizant pa ne more onstran biološkega temelja kastracije. To smatra za biološko in torej za splošno načelo, ki ga je moč razmeti kot »zavrnitev ženskosti« in ki se tiče obeh spolov. Elaboracija vseeno daje razumeti, da ženskosti ne gre izenačevati s kastracijo, temveč – ponovno – pomeni pasivnost. Pasivne pozicije pa se vsak subjekt, kateregakoli spola, najbolj boji. ... pasivnost hkrati pomeni določen užitek v razmerju med materjo in otrokom. Otrokov poskus prehoda na pol aktivnosti je treba razumeti kot beg pred pozicijo pasivnega objekta užitka k aktivni obliki ugodja (*Ibid*, 54–55).

Prav tako je zanimivo dejstvo, da so v devetnajstem stoletju s proučevanjem spolnosti odkrili, da ženske uživajo, odkrili so njihovo seksualnost. Vendar so to seksualnost zatrli in jo začeli zdraviti kot obliko histerije pri ženskah²⁶ (Giddens 2000, 27).

3.3 Ženskost in užitek

Kot že vemo, po Lacanu ženska ne obstaja, vendar to ni rezultat patriarhalne družbe, ampak ravno obratno, patriarhalna družba je rezultat, da ženska ne obstaja. V taki družbi ženska še kako obstaja, vendar skozi verigo simbolnih vlog; obstaja kot žena, sestra, gospodinja, hči itd. Je skupni imenovalec vseh teh vlog. To pa zelo dobro deluje vse dokler se ne pojavi nek don Juan²⁷, ki zahteva, da mu prinesejo žensko, vendar ne mater ali hčer, ampak žensko. Tukaj je njegov pristop zelo pomemben, saj prinese nekaj novega v ženskost, nekaj radikalnega (Zupančič 1995, 59–60).

²⁶ Tudi Freud se pri svojih ugotovitvah nagiba k potrditvi patriarhije in tradicionalnih spolnih vlog. Simptome, ki so individualni je potrebno nadomestiti s kolektivnimi, kjer pa histerične težave postanejo kot izraz navadne nesreče (Verhaeghe 2004, 55).

²⁷ To je montaža dveh mitov, kjer gre v našem primeru za mit o neustrašenem, strastnem zapeljivalcu, ki je znan predvsem kot lomilec ženskih src. Ženske zapeljuje ne glede na njihov videz, torej ne glede na kriterij imaginarnega in ne glede na njihove simbolne vloge, kar pomeni, da mu je čisto vseeno, če so matere, sestre, gospodinje, hčere, poročene itd. (Zupančič 1995, 61). "Mit o don Juanu je pravzaprav zlitje dveh mitov, ki sta oba sama zase obstajala že pred don Juanom. Na eni strani gre za mit ali legendo večerje s Smrtjo (ki jo praviloma uteleša neki »živi mrtvec«). Inačice te legende se sicer razlikujejo, osnovni model pa je naslednji: fant, praviloma kmečkega porekla, na polju ali ob cesti naleti na lobanjo. Namesto, da bi se pokrižal in poskrbel, da lobanja pride na mesto, kamor spada, prekrši pravila »simbolne smrti«: lobanja brčne in jo objestno povabi na obed (ta je lahko običajna večerja ali pa kakšno slavlje, na primer ženitovanje). Na tem obedu se nato v resnici pojavi (praviloma) skelet, ki zavrne hrano in pijačo, objestneža pa povabi na svojo »gostijo«. Ta gostija živih mrtvecev se konča bodisi z vsiljivčev smrtjo ali pa s pomilostitvijo, ki jo spremlja moralni nauk: odslej bodi spoštljivejši do mrtvih. Drugi mit pa je tisti, ki ga danes predvsem povezujemo z Don Juanom: mit nestanovitega zapeljivca, »ženskarja«, šarmerja in lomilca ženskih src" (Zupančič 1995, 60).

Ženska z velikim Ž, ženska nasploh, bi lahko rekli, ne obstaja ... v nasprotju z nekaterimi prepričanji, to nikakor ni slogan patriarhalne družbe, temveč prej nekaj, kar grozi, da bo to družbo »vrglo iz tira«. Ponavadi se v zvezi s tem pojavi naslednji ugovor Lacanu: Seveda »Ženska ne obstaja«, kaj pa lahko pričakujemo drugega po tisočletjih patriarhalne družbe in zatiranja žensk, namesto da iščemo teoretsko opravičilo tega zatiranja, bi bilo bolje kaj storiti zoper njega. Toda, če je njegov »la femme n'existe pas« že sam precej škandalozen, je tisto, na kar Lacan meri s to formulo, še precej bolj škandalozno. Da »Ženska ne obstaja« ni rezultat patriarhalne družbe in stoletnega zatiranja žensk ampak nasprotno, patriarhalna družba (skupaj z zatiranjem žensk) je »rezultat« tega, da »Ženska ne obstaja«, oziroma natančneje, je gigantski poskus, da bi temu »prišli na kraj« ali vsaj naredili, da se ne bi opazilo. Kajti, konec koncev, v patriarhalni družbi Ženska čisto dobro obstaja; obstaja v verigi simbolnih vlog (*Ibid*, 61–62).

Razlikovanje med žensko in tistim, kar je za nas tukaj najpomembnejše, histeričarko, najdemo v nasprotju med tem kar se naredi za moškega in tem, kar se identificira označevalcem želja, falosom²⁸ (Morel 1997, 56). Freud je vključil žensko dopolnilo kot neko dopolnilo k moškemu, ki pa po Lacanu vsekakor ni enako kot dopolnilo pasivnega k aktivnemu. Torej je Lacan vzpostavil idejo, da če že obstaja ženska bit, ta obstaja v nekem dopolnilu, ki jo pa je lahko označil tako, da je razvil to teorijo falosa kot označevalca. Tako je razdelal idejo s pomočjo imeti ali ne imeti penis skozi tezo falosa, iz katerega je potegnil simbolno potezo zaznamovan ali nezaznamovan. Falos tukaj nastopi kot imaginarna poteza. Iz Freuda pa je povzel namig, da je pri ženski formulaciji potrebno upoštevati užitek, ki ga je Lacan razumel kot neko dopolnilo in ne kot libidalno vznurjenje. Ženska stoji na položaju, kjer za moškega ali kakšno stvar predstavlja vse, pa čeprav je nista vredna. Kot subjekt transformira svoje imeti, vendar ko ugotovi, da ničesar ne pomeni, je izpraznjena. Resnica ženske je v tem, da mora za moškega predstavljati Drugega, ne pa mu biti vse ali nič (Laurent 1997, 61–63).

Lacan je vpeljal dve vrsti užitka, in sicer faličnega ter ženskega, kjer je prvi vezan na simbolni zakon, drugi pa gre preko simbolnega in je bliže realnemu polju. To pomeni, da ženska lahko uživa brez Drugega, samozadostno. Zelo zanimivo je, da imajo ženske dostop do nekega užitka, do katerega moški nimajo. Lacan govori o ženskem užitku, za

²⁸ Falos lahko imenujemo kot označevalec izgubljenega užitka, kjer gre za dva različna vidika. Prvič lahko rečemo, da je falos označevalec želje, ki je izpostavljena skozi manko, kjer najdemo kastracijo, drugič pa lahko rečemo, da je vsak presežek užitka vsekakor povezan tudi s samim primanjkljajem tega užitka, je pa odvisno, kam ta falos umestimo, ali na stran primanjkljaja ali na stran presežka tega užitka. V primeru, ki ga bomo videli pri histeričarki, falos predstavlja označevalec, ki je enakovreden označevalcu manka Drugega, kar pomeni, da je falos zastopnik subjekta v Drugem (Soler 1997, 20).

katerega meni, da ga ni možno definirati in ga je možno razumeti kot nekakšen dodatek k faličnemu užitku. O ženskem užitku pa ne moremo vedeti ničesar, razen tega, da ga ona uživa (Salecl 1997, 74, 90). Torej užitek, ki je onstran falosa je ženski užitek, ki nam pokaže, da je ženska objekt, ki ni na strani želje, ampak užitka. Ženska niti sama ne ve, kaj je predmet tega njenega užitka, saj uživa na mestu Drugega. Ravno ta zadeva je Freudu objekt nevednosti *par excellence*, pri Lacanu pa objekt tistega, o čemer ni mogoče govoriti, pa se mora (Bahovec 1991, 225).

Ta užitek je torej bil skrivnosten za Lacana, ko je ugotovil, da poleg faličnega užitka še obstaja nekaj, kar bi lahko imenovali ženski užitek in sicer *mistika*²⁹. Mistiki hočejo povedati, da je užitek njihov najbližji bližnjik, a se o njem ne da spregovoriti ničesar (Zupančič 1994, 21–29). Vsi mistiki pa vendarle niso ženske. V patriarhalni družbi je mistika veljala za tiste dejavnosti, ki so bližje ženskam. Mistične podobe poudarjajo izgubo subjektivnosti, neko zmedenost zavesti. Je neka orgazmična izkušnja, saj se raztaplja kot nek fluidni tok, ki se izmika racionalnosti patriarhalnega diskurza (Moi 1999, 142). "..., če naj filozof odkrije ugodje mističarke, mora uiti svoji filozofiji v slepem begu iz zaprte omare, iz spekulativne matrice, v katero se je zaprl, da bi jasno razmislil vse" (*Ibid*).

V kliničnih fragmentih pa najdemo tri mesta užitkov, in sicer histerični simptom, seksualni užitek in mesto užitka Drugega. Preko užitka torej lahko artikuliramo histerijo in ženskost. Lahko ločimo med užitki, avtor nam celo poda primer razlike histeričnega simptoma in užitka Drugega, kjer neka ženska zaradi infarkta moža in svojih histeričnih nevroz več ne uživa z možem v seksualnem življenju, si pa na mesto tega postavi ljubimca izpred mnogih let, ki pa je že umrl. Tega mrtvega ljubimca je povezala z mrtvim bratom, za katerega je menila, da je bil edini možki, ki ga je njena mama imela kdajkoli rada. V svojem razmerju z možem je uživala torej z mrtvim moškim, ki ga je povezala

²⁹ Mistiko bi si predstavljali povsem napačno, če bi verjeli, da je dominantnost tega užitka v neki t.i. nirvani ali blaženosti in spokojnosti, namreč mistika nam ponazarja neko vzdraženost. V svojem bistvu meri na bit oziroma se sprašuje po svojem bistvu. Lahko ga primerjamo z govoricco, saj ta sama proizvede nek užitek. Primer, ki ga navaja avtor je beleženje prisotnosti posameznika v šoli. Kakor hitro ta manjka, se zabeleži. Vsakega posameznika, ki je namerno odsoten, je presežni užitek to, da se ne zabeleži, da manjka. Torej je ključno to, da se ne zapiše v simbolnem. In ravno tako prednost ima ta ženski užitek pred faličnim, saj se ne preneha ne zapisovati (Zupančič 1994, 21–29).

tudi z očetom, ker se je preko njega identificirala z njim (Morel 1997, 58–60). "Ta primer omogoča razlikovati med užitkom histeričnega simptoma, ki ga podpira fantazma »živeči, ki pada«, med zgolj orisanim mestom Drugega užitka, ekstaz in med seksualnim užitkom z možem, a ne brez mrtvega moškega, ki ga histerija ovira, a ga ne pokrije" (*Ibid*, 59–60).

4 Histeričarka

Histerija je bila način protestiranja proti protislovnosti in brezizhodnosti njihovega življenja. Histeričarka je v opoziciji s svojo okolico. Kot subjekt postavi svoje življenje na kocko, kolikor podaja akcije, reakcije, ravnanja, občutke in zaznavanje v neobičajnem jeziku, gestiki, mimiki in motoriki. V simptomih histeričarke prevladujeta strah in kreativnost; strah, ko svojih konfliktov ne more prenesti v tekočo govorico, in kreativnost, ker je predstava simptomov v njihovem individualno različnem, spremenljivem in minljivem načinu veličastna teatralična inscenacija, ki ne dovoli zdravniškega dostopa. Neterapevtskost histerije kaže na to, da v šolsko-medicinskem pomenu sploh ni bila bolezen, ampak komunikativni poskus, s katerim je ženska opozarjala na svoj položaj (Duda in Pusch 1995, 119).

"Lahko razumemo, zakaj se je psihoanaliza začela s histeričnim izkustvom, zakaj je njeno rodno mesto tolmačenje histerične nevroze: kaj je histerija v zadnji instanci drugega kot prav indeks spodletele interpelacije, kaj je znamenito histerično vprašanje drugega kot izraz nezmožnosti subjekta, da bi izvršil simbolno identifikacijo, da bi brez zadržka vzel nase simbolni mandat ..." ³⁰ (Žižek 1988, 131). Sama psihoanaliza se je začela z razlogom, ker jo je zanimala histeričarka oziroma histerija, kjer pa naletimo na telo, ki je bolno od resnice. Histerično telo zavrača prevlado ali celo diktat označevalca, katero izraža svojo lastno razkosanost in, ki se po svoje loči od vednosti. V histeriji obstaja

³⁰ Avtor (1988, 131–132) na to mesto postavlja Lacana in njegovo vprašanje histerije, ki se glasi: "Zakaj sem to, kaj praviš, da sem?", ki pomeni, da se sprašuje kaj je tisti presežni objekt v meni, da me Drugi interpelira tako, kot me. Drugi me lahko interpelira v histeriji kot kralja, ženo, mater, učitelja, itd. In ravno to histerično vprašanje odpira nekaj več v subjektu, kjer ga postavi kot objekt v subjektu, kjer subjekt ni samo subjekt, ampak je nekaj več. Avtor navaja primer umetnosti, kjer je po njegovem mnenju pozicija histeričarke najbolj vidna, in sicer Rosettijevo sliko "Ecce ancilla dei", ki prikazuje Devico Marijo in angela Gabrijela, ko ji ta pride sporočit, da je njeno poslanstvo v tem, da bo brezmadežno spočela otroka, ki bo božji sin. Kar je histeričnega na sliki je to, kako Marija reagira na novico. Slika prikazuje preplašeno, vtisnjeno v kot, kot da bi se spraševala, kaj ta angel želi od nje in zakaj je ravno ona izbrana za tako nalogo. Na sliki ima izmozgan obraz, ki ob novici ni vesel, iz česar lahko sklepamo, da ima razburkano spolno življenje. Sliko bomo prikazali v prilogah.

Avtor prav tako navede primer moške histerizacije iz Scorcesejevega filma "The Temptation of Christ", v katerem je nazorno prikazano spoznanje Jezusa Kristusa, da je Božji sin. Ta se nikakor ne more sprijazniti, da bo s svojimi dejanji odrešil človeštvo. Celu dvomi v svoje poslanstvo in se mu skuša izogniti, zato je v skušnjavi, v čemer se vidi ta histerični odnos.

zavrnitev tega telesa, kjer pa gre za dvojno zavrnitev v samem histeričnem telesu, kar pomeni, da telo noče več ubogati duše ter da subjekt tega telesa zavrača telo Drugega. To lahko povežemo s tem, da histeričarka zavrača telo v svojem telesu, se pravi otroka, saj se histerično telo samo rado razide z reprodukcijo življenja ter hkrati zavrača lastno telo, ki nas privede do afekta gnusa. Freud omenja primer slepote, katera sploh nima organske povezave s telesom, ampak je le hipnotična slepota oziroma histerična slepota³¹, ki jo ima histerični subjekt, saj dejansko slepota sploh ne obstaja. Lahko bi rekli, da je v glavi tega histerika ali histeričarke, ki zavrača svoje telo (Miller 2004, 72).

Pri tem gre za dvojno zavrnitev v histeričnem telesu oziroma s histeričnim telesom. To pomeni – prvič, da telo noče več ubogati duše, naravne vednosti, noče več služiti smotru svoje samoohranitve, in drugič, da subjekt tega telesa zavrača telo Drugega. Zato se spolna relacija kaže kot problematična: subjekt zavrača telo v svojem telesu, se pravi otroka, reprodukcijo – histerično telo se rado razide z reprodukcijo življenja in zavrača svoje lastno telo; zavrnitev povezana z afektom gnusa, za katerega vemo, kakšno mesto mu pripada v kliniki histerije (*Ibid*).

V klasicističnem obdobju so zdravniki histerijo³² dojemali kot posledico neke notranje vročine, ki pa jo Foucault (1998a, 105, 106) povezuje z ljubezensko vročico v smislu deklet, ki vneto iščejo moža in s čimer to »bolezen« preusmeri v podobo. Izhajal je iz teze, da ženske ljubezen veliko bolj obnori kakor moške, vendar pa znajo to spretno skriti.

Lacan postavlja histerično vprašanje na mesto, kjer ni zadovoljitve, kar pomeni, da histeričnega subjekta zanima neka stvar, s katero se ne da zadovoljiti. Histerični subjekt

³¹ Histerična slepota je simptom bolnega telesa, ki ga v okviru nevroze ni moč zanikati. Freud je orisal primer hipnotične slepote, kjer lahko posameznika v hipnozi prepričamo, da je slep na eno oko in ta se tako začne tudi obnašati. Iz tovrstne slepote izpelje histerično, kjer pa histerična slepota uboga in ima enako strukturo kot sugerirana slepota (Miller 2004, 73). Avtor prav tako govori o primeru paralizirane roke, ki je postala taka samo z razlogom, ker je subjektu bila prepovedana erotična aktivnost (Miller 2005, 31–32).

³² "Histerija je lahko mobilna ali imobilna, tekoča ali gosta, prepuščena nestalnim vibracijam ali pa jo ovirajo zastajajoči hlapi. Ni se jim posrečilo, da bi odkrili značilni slog njenega gibanja" (Foucault 1998a, 108). Avtor prav tako opisuje ugotovitve povezav histerije in posledično hipohondrije z drugimi tovrstnimi psihičnimi obolenji z naslednjim: "Kvalitativna nestabilnost teh histeričnih in hipohondričnih bolezni je prav nenavadna, nenavadna pa je tudi zmešnjava njihovih dinamičnih lastnosti in skrivnosti njihove kemije. Kolikor se je razbiranje manije in melanholije v obzoru kvalitet zdelo preprosto, toliko je dešifriranje teh drugih dveh bolezni videti omahujoče. Res pa je, da je ta imaginarna pokrajina kvalitet, ki je bila tako odločilna pri oblikovanju para manija - melanholija, ostala le drugotnega pomena v zgodovini histerije in hipohondrije, kjer je verjetno imela zgolj vlogo nenehno obnavljajočih se kulis. Pot histerije ni peljala – tako kot pot manije – skozi nejasne kvalitete sveta, ki so se zrcalile v medicinski imaginaciji. Prostor v katerega se je umestila, je bil drugačne narave, to je bil prostor telesa v soodvisnosti svojih organskih in moralnih vrednosti" (*Ibid*, 108–109).

ni na primer prijateljica ali neznanka, ni nekaj kar bi bilo podobno prijateljici ali neznanki, ampak je nekaj, kar želi biti takšno, kar bi zadovoljilo moža, torej popolnoma drug subjekt, ki je kreiran po moževi želji. Ravno tukaj se histeričarka identificira z moškim, obenem pa se sprašuje, kaj bi v bistvu rada bila. Lacan podaja odgovor, da histeričarka želi biti falos, saj ga najde kot manko na Drugem. Ona ni nikoli sama, saj se v primeru, da naleti na problem, vedno nasloni na drugega (Soler 1997, 16–19).

Po drugi strani pa je Freud histerijo postavljajal na raven nevroloških bolezni, kjer pa je njegov poseg bil dvojen. Prvič, podvomil je v idejo, da bi lahko histeričarkino bolezen³³ prepoznali na ta način, da pogledamo le njeno telo, drugič pa je zavrnil idejo, da je histerija neodvisna klinična entiteta. V tem je postavil tezo zdravljenja histeričarke skozi nezavedno in prisotnost v življenju odraslih. Izkušnjo histeričarke je opisal kot pridobljeno in kot nagnjenost k histeriji, kjer je v ozadju uvidel simptome motnje ter razkril nezavedne želje. Na tej točki je tako spodbijanje histerije kot entitete temeljilo na nezavednem. Ravno tako je podal znanje o tem, da je abstinenca v seksualnem življenju vzročni dejavnik histerije³⁴ (Rose 1996, 19–20).

Histerija je prav tako kriza organske ženske lažnivosti. Vendar prav tako obstajajo tudi moški histeriki, saj obstajajo tudi lažnivi moški, vendar pa je njihova lažnivost vedno drugačna in vodi k t.i. očiščenju. Moški histeriki so redki (Weininger 1936, 259). Histerik

³³ Duda v knjigi Nore ženske (1995, 114) navaja, da so histerične ženske imele veliko obrazov. Trpele so za škiljenjem, gluhosti, napadi krčev itd., zaradi česar so se navzven izražale kot besne, nejevoljne, hudobne ženske. "Bolezen histerija zavzema vsekakor posebno mesto, ker se je daljnosežno odtegnila moškemu zdravniškemu pristopu, hkrati pa ženska prek bolezni histerije odklanja svojo vlogo ženske. Ne more več izpolnjevati dolžnosti kot soproga, gospodinja, mati, izmika se lahko možu in zahtevam vsakdana. Postala bo središče, skrbeli bodo zanjo, jo zdravili, četudi zaman, neizmerno dolgo bo bolna. Ozdravitve ni mogoče videti" (*Ibid.*, 115).

³⁴ Histeričarka ne zmore niti resnice o sami sebi, kjer pride do razbitja vsiljenega in površinskega jaza. Lažniva pa je zato, ker ne more dojeti in razumeti resnice. Čimbolj je prepričana, da govori resnico, tem bolj v resnici laže. Histerične ženske se močno izogibajo, da bi pred neznanci izrekle kaj neresničnega, vendar se njihova lažnivost kaže ravno v tem. Niti se ne pretvarjajo zavestno, ampak težave zares občutijo, čeprav se zavedajo svoje krivde, medtem ko navadna ženska nikdar ne začuti krivde, rahlo histerična začuti krivdo le ob prisotnosti moškega, histeričarka pa pred čisto vsakim moškim, ki je dokončno stopal vanjo. Idealnemu človeku, ki ima heteronomne morale, mu tip histeričarke najbolj ustreza, saj je uporabna v družbi. Nikoli ne razmišlja o sebi, ampak bi rada, da drug razmišlja o njej. Ona je tista, ki predstavlja najboljši medij za hipnoze. Njen jaz odklanjanja je samo jaz pod krinko, ker bi svojega prepoznale. Odklanjajoči jaz se pri njej zakrije in nima poguma, da bi se maščevala svoji želji. Ravno zato se tudi njeno poželenje ne more istovetiti s samim seboj, celo preskakuje, ker naj bi bilo izpodrinjeno. Tudi njena laž je mnogovrstna, saj vedno spreminja svojo obliko (Weininger 1936, 259–267).

torej ni nujno ženska. Lacan je mnenja, da histeričarka igra vlogo moškega, istočasno pa moškega sama ustvarja. Sama se ne more navaditi, da je le neka ženska in ne Ženska, saj želi biti samo ena in unikatna. Moški histerik pa se ukvarja z vprašanjem ali je moški ali ženska (Soler 1997, 40). "Histerični moški je soočen s histeričnim vprašanjem, ali je ženska ali je moški. Vedeti hoče, na katero stran seksualne formule se umešča. Njegovo vprašanje je isto vprašanje kot vprašanje histerične ženske, kar velja tudi njegov dvom o spolu ter njegovo zahtevo. Kot histerik zahteva od Drugega in poskuša najti del svoje biti v želji Drugega" (*Ibid*).

Histerična ženska postane histerična zaradi svoje suženjske narave. Je hladna. Ni pa popolnoma genialna, čeprav njen videz to genialnost vzbuja³⁵. Pri histeričarkah je zelo pomembno samoopazovanje. Značilno je, da le moški s svojim prodiranjem opazuje žensko, ko jo docela zapolni. Ona predstavlja smešen spaček moške duše, vendar pa tudi nek obupen odpor spolnosti (Weininger 1936, 267–273).

Histeričarke so besne in divjajo zoper nekaj, kar občutijo kot neko tuje hotenje, čeprav je njihovo lastno, je dokaz, da se ženske prav tako hlapčevsko podrejajo spolnosti kakor nehisterične ženske, da so prav tako obsedene od svoje usode in da nimajo ničesar, kar bi jih dvigalo čeznjo: brezčasnega, razumskega, svobodnega jaza ... nepokorna žena je torej nasprotje histerične ... histerična ženska postane histerična zaradi svoje suženjske naravi; istovetna je z duševnim tipom dekle; njeno nasprotje bi bila absolutno nehisterična ženska (idealne je ni v resničnosti) (*Ibid*, 267).

Histerija³⁶ simbolizira nezadovoljstvo. Na eni strani imamo ženske, ki tega ne vidijo. Ne uvidijo, da bi lahko bile srečne, če bi svojega moškega prepustile drugi ženski. Ta faktor prepustitve penisa drugi, bi izzval njihovo srečo. Obstaja primer ženske histeričarke po imenu Dora, ki vidi svoj presežni užitek (Lacan 2008, 83).

³⁵ Avtor na to mesto daje primer svete Tereze, saj je s svojim videzom dajala vtis dobrote.

³⁶ Bolezen histerija se je v devetnajstem stoletju razvila v množičen pojav. Po eni strani je slonela na predsodku, da je refleksna nevroza ženskih spolnih organov, po drugi strani pa je šlo za domneve, da histeričarke le simulirajo svoje spremenljive in mnogovrstne simptome. Nekako je histerija postala klasična bolezen žensk višjega meščanstva. Zanimivo je dejstvo, da histerične ženske nikakor niso mogle ozdraveti, zdravniška pomoč je komaj kaj pomagala. Histerične ženske so bile nesramne, trmaste, nenormalne, muhaste, egoistične itd. Ozdraviti so jih skušali z zelo nenormalnim in celo (kakor omenja avtorica) debilnim načinom, in sicer z zažiganjem in odstranitvijo klitorisa (Duda in Pusch 1995, 113–114).

V njenem primeru je središče dogajanja oče, ki predstavlja kastriranega moškega, saj je resno bolan. Njeno razmerje do očeta predstavlja idealiziranega očeta. Doro dela posebno ravno misel, da ima organ. Na to mesto stopi tretji moški, kateremu da organ vrednost, vendar ne zato, ker bi Dori prinašal srečo, temveč zato, ker je zaradi njegovega organa neka druga ženska zanj prikrajšana. Dora razmeroma pozno začne močiti posteljo, kar imaginarno nadomešča očeta kot impotentnega. Dora je histeričarka ravno v tem, da se ji ponuja užitek, a ga noče. Užitek se ji ponuja, ko ji ta tretji moški imenovan gospod K. pove, da mu ni do lastne žene. Ravno v tem trenutku se ji ponudi užitek Drugega, ki ga zavrača, saj hoče vednost, ki njej predstavlja sredstvo užitka in ji služi kot resnica, ki jo uteleša Dora sama. Resnica pa je, da je gospodar kastriran. Ko oče umre, si Dora najde nadomestek v enciklopediji o spolnosti, s čimer pokaže, da je zanjo pomembno le to, da proizvaja vednost, ampak vednost o resnici (*Ibid*, 107–110).

V t.i. Dorino zgodbo lahko vključimo teorijo o Ojdipovem kompleksu, ki smo jo razdelali pri poglavju o spolnem razmerju, za katerega Freud (pri Dori) meni, da bi lahko obstajal kot navadni ženski Ojdipov kompleks, če ne bi bila histeričarka. Dore oče ni le privlačil, ampak se je z njim celi identificirala, kar pomeni, da je skozi njeno željo ona moški, ki obožuje ženske. Na tem mestu torej dokaže, da histerija ni prirojena nagnjenost, saj ima vsaka deklica v sebi nekaj moškega in vsak deček nekaj ženskega³⁷ (Mitchell v Bahovec 1991, 180).

³⁷ Navedimo še drug znan primer histeričarke, ki jo opisuje Duda v knjigi Nore ženske (1995, 119–130). Zgodba govori o Anne O., ki je vstopila v zgodovino psihoanalize. Stara je bila enaindvajset let, ko so k njej pripeljali zelo znanega dunajskega zdravnika, ki jo je opisal kot sposobno, inteligentno, z močnim intelektom, z močno, trdno in vztrajno voljo, znala se je odpovedati svojemu cilju le za voljo drugih, torej iz dobrote. S šestnajstimi leti je morala zapustiti šolo in od takrat naprej je živela monotono družinsko življenje. Zaradi pomanjkanja intelektualnih spodbud, je začela živeti drugo življenje s svojimi domišljijami in fantazijami. Za histerijo je zbolela zaradi nenehnega napora, da bi ustrezala vsem ženskim idealom. Zanimivo je, da je začela izgubljati sposobnost govorjenja v materinščini, iznašala je svoj lastni jezik, ki jo je še bolj odtujil od same sebe. Imela je dve stanji zavesti, kjer je v prvem bila normalna, ljubezniva, poslušna, medtem ko v drugem bolezenska, muhasta, zoprna, lena. Iz njenih bolezenskih znakov je bilo moč razvrti brezizhodno stanje v katerem se je nahajala, ravno zaradi družbenih norm, ki so močno vplivale nanjo. "Med strukturo psihe in družbeno strukturo stoji subjektivno telo, ki pravzaprav reagira na notranjo in zunanjo brezizhodnost in jo predstavlja. Pri poskusu razlage fizičnih simptomov Anne O. pade v oči, da vsi simptomi kažejo na odklanjanje običajne komunikacije z okolico" (*Ibid*, 123). Anne je začela kašljati, kar se je pokazalo kot ovire komunikacije in kot sinteza nasprotij. Na znake histerije je prav tako kazala njena delna ohromelost leve roke, kar je prikazuje telo z manjkajočimi funkcijami. "Ohromelo telo je imaginarno telo" (*Ibid*, 125). Z ohromelostjo je izražala upor. Kasneje je bila prepeljana v sanatorij, kjer se je ukvarjala s književnostjo, pisanjem pravljic in prevajanjem, ter se začela zanimati za žensko gibanje in kasneje je tudi vplivala na razvoj tega.

4.1 Diskurz histeričarke

Za Lacana diskurz v marsičem presega govor in celo dobro prikazuje stvari brez besed. Po njegovem mnenju shaja v določenih temeljnih razmerjih, vendar pa se ne bi mogel ohranjati brez govornice, ker se preko nje vzpostavlja stabilno razmerje, v notranjosti katerega se lahko vriše nekaj, kar ne moremo samo tako poimenovati oziroma predstavlja nekaj več od samih dejanj. Znotraj diskurza obstajajo strukture, s katerimi lahko opredelimo to, kar lahko ločimo od neke druge oblike, ki smo ga opredelili kot razmerje enega označevalca do nekega drugega označevalca. Ravno iz tega izhaja subjekt, katerega označevalec včasih deluje kot zastopnik za nekega drugega označevalca³⁸ (Lacan 2008, 9–10). S tem, ko je Lacan ustvaril histeričarko je ustvaril neko organizacijo, v kateri ne vlada hierarhija, ampak transfer kot proces prehoda v šole za subjekt, za katerega se predpostavlja, da ve (Balažic 2007b, 392).

V nasprotju z obsesivcem jo dosti lažje pripravimo do tega, da od samega analitika nekaj zahteva, saj je že pred samo analizo povezana z željo Drugega. Ravno s tem je Lacan poudaril, da je histerija diskurz oziroma družbena vez. Vendar pa analitikovo željo skuša ohraniti nezadovoljivo. Sama ima učinek histerizacije, ki sproži subjekt, za katerega se predpostavlja, da nekaj ve. Med tem subjektom in histeričarko pa obstaja vez, ki jo najdemo ravno v diskurzu histerije (Soler 1997, 34–36).

Po zaslugi diskurza histerika/histeričarke, se v diskurzivnem kontekstu ohranja neko spolno razmerje oziroma vprašanje po spolnem razmerju na način, kako ga subjekt lahko ali ne more imeti. Vendar se to spolno razmerje subjektu daje, kot da mu je tuje. V freudovski teoriji gre tukaj za potlačeno (Lacan 2008, 105).

³⁸ Lacan skozi diskurz razvija formule s katerimi nakaže štiri diskurze, in sicer gospodarja, histeričarko, analitika in univerzitetika. Vsak diskurz ima svojo pozicijo in vsak diskurz nam pove nekaj drugega. Zato je pomembno vedeti, da je histeričarka za Lacana skozi diskurz le neka formulacija in ne gre dejansko za neko osebo, ki bi opisovala žensko ali moškega oziroma, ki bi trpela za nevrozo. Skozi ta diskurz histeričarke se pojasnjuje delovanje v polju političnega, kjer histeričarka igra vlogo revolucije in upora v odnosu do drugega diskurza.

Slika 4.1: Diskurz histeričarke

Vir: Žižek (1983).

V diskurzu histeričarke nastopajo štiri črke, in sicer \$, S1, S2 in *a*. Prva črka označuje razcepljeni subjekt, druga označevalca/gospodarja, tretja vednost in zadnja presežni užitek. Ravno ta diskurz razkrije razmerje diskurza gospodarja do užitka³⁹ na ta način, da vednost privede na mesto užitka. Histerični subjekt kot tak pa se od gospodarja odtuji⁴⁰. Vendar histerik ne predstavlja hlapca. Največkrat se ta subjekt uteleša v ženskem spolu, zato je diskurz bolj znan kot histeričarka. Ona ne izda svoje vednosti, vendar je njena povezanost z gospodarjem velika, saj poudarja tisto glavno, kjer se mu izmakne tako, da postane objekt njegove želje (Lacan 2008, 105–106).

Če pogledamo diskurz histeričarke ugotovimo, da stoji na mestu dejavnika razcepljeni subjekt, na mestu drugega označevalca⁴¹ – Gospodar, na mestu resnice presežen užitek in na mestu produkcije v diskurzu histeričarke stoji vednost.⁴² K vednosti *ne* vodi želja po

³⁹Lacan opredeli šest paradigem užitka, in sicer Imaginarizacijo užitka, ki poudarja disjunkcijo označevalca in užitka. Ločitev polja jaza od polja nezavednega. Označevalec ima svojo logiko, s katero je razvezan uživanju. Imaginarni učinki uživanja se prikažejo tedaj, ko se prelomi simbolna raven. Imaginarno je to, kar je zunaj simbolnega oziroma imaginarno simbolnemu služi za material. Druga paradigma je Označevalčeva uživancija, kjer Lacan prikaže simbolno artikulacijo tega, kar je imaginarno. Tu je ključni moment falosa, kjer ga razlikuje od organa. Njegov pomen prenese na simbolno raven, ker pomeni, da njegove koordinate premešča tako dolgo, dokler ne pride do falosa, do označevalca. Uživanje pa je prerazporejeno med željo in fantazmo. Tretja paradigma je Nemogoči užitek, ki prikazuje paradigmo realnega užitka. Želja in fantazma tu ne izčrpata tistega za kar dejansko gre pri uživanju in ravno iz tega razloga je užitek prenesen iz simbolnega in imaginarnega v realno. Četrta paradigma užitka je Normalni užitek, kjer Lacan zanika razcep označevalca in užitka, saj med njima tukaj obstaja zveza. Užitek je vpet v označevalca in njegovo dejanje. Peta paradigma predstavlja Diskurzivni užitek, ki je povezan z Lacanovimi diskurzi, ki vpeljejo to, da označevalec ovrednoti in prikaže nek užitek kot drugi označevalec. Je pripeljan na delovanje označevalca, vendar ni označevalec. Označevalec je vzrok užitka in označevalec zraste iz užitka. Zadnja paradigma pa predstavlja *Ne* – razmerje, kjer gre za disjunkcijo moškega in ženske v obliki, da ni spolnega razmerja. Vendar pa je ključno, da nek užitek je. Ta užitek, ki je, je idiotski in samotarski (Lacan 2001, 177–217).

⁴⁰ S svojimi vprašanji se postavlja na mesto gospodarjeve vednosti, kar pomeni, da je na mestu subjekta, ki bo na koncu zmožen reči ali ima to vednost, ki jo proizvede drugi. Z njeno pozicijo jo je zelo težko postaviti tako, da bo nekaj delala, ampak ona drugega pripravlja, da nekaj dela (Soler 1997, 36–37).

⁴¹ On ni narejen za spolna razmerja (Lacan 2008, 34).

⁴² Njena želja spoznati tisti Absolut je hkrati želja samega Absoluta, da bi se sam spoznal. Ta razcep med vednostjo in resnico preseže tako, da izkusi ta razcep kot notranji razcep v resnici, kar pomeni, da se želja

vednosti, ampak k vednosti vodi diskurz histeričarke. To je torej polje *gospodarice*. Histeričarka uredi zadeve na ta način, da te postanejo nerešljive. Ustvari moškega, ki ima željo po vednosti, in sicer vednost o tem, kakšna je vednost nje same. Ona postane za tega istega moškega objekt poželenja – (a)⁴³. Za histeričarko je pomembno, da drugi, ki se imenuje moški, ve, da je ona zanj dragocen objekt. Histeričarka ne ve, kaj je to sreča. Sreča je politični faktor⁴⁴. Kar je razlika med spoloma v družbi, kjer se ta konsolidirata skozi organsko razliko, je v polju političnega skozi seksuacijo ta razlika prikazana kot razmerje med tem, da eden nima tistega za kar drugi ne ve, kaj bi z njim počel. Ravno iz tega nastane diskurz histeričarke, ki je diskurz o vzburjanju želje⁴⁵ (Balažic 2007, 382). Histerizacija je za psihoanalitike subjektivni pogoj za udejanjanje nezavednega. Torej nam histerija poda status nevroz⁴⁶ (Miller 2001, 159).

Žižek pa diskurz histeričarke skozi razmerje, kjer na mestu drugega stoji gospodar-označevalec in na mestu produkcije vednost, označi za izraz hipnoze totalitarnega sistema fašizma. Za to tezo je izhajal iz Lacanove ugotovitve izhajanja idealnega jaza in objekta (a), ki po njegovem mnenju deluje kot obrazec za kolektivno fascinacijo (Žižek 1982, 185).

Diskurz histeričarke je edini, ki izvaja vednost, ki je definirana skozi štiri teze. Prva teza govori o subjektu, ki se mu dogaja krivica. Diskurz histeričarke se skozi prvo tezo

subjekta po Drugem prepozna kot želja samega Drugega, saj se njegov manko prekrije z mankom Drugega. Ravno to je definicija histeričarkine želje, da je njena želja, želja Drugega (Žižek 1982, 316).

⁴³ Objekt poželenja se v psihoanalizi označuje z (a). Ta je najprej naletel na imaginarno funkcijo, kasneje mu Lacan podeli status realnega. Ravno v trenutku, ko termin realnega v njegovi teoriji dobi pomen, ki pa je nasproten pomenu realnosti. Lacan (a) uvršča na mesto preostanka označevalčevega dejanja (Miller v Žižek 1983, 28).

⁴⁴ Srečo Freud in Lacan pojmuta različno. Za prvega je to najpopolnejši užitek, ki se mu lahko približa le moški orgazem, medtem ko za drugega srečo predstavlja falus in ne njegov nosilec. Po Lacanu je moški tisti, ki ponese srečo/falus v naročje ženske, ker ga ona *nima*. Ravno ta zahteva po njem ne pomiri, ampak ustvarja žalovanje za njim in tistim, ki ga nima oziroma, ki povzroči bolečino. Iz tega nastane histerija, ki povzroči prvotno nezadovoljstvo. Histeričarka je torej promocija nezadovoljive želje (Balažic 2007, 382).

⁴⁵ Ta diskurz o vzburjanju želje po nečem je lahko opredeljen skozi revolucijo, kot želja po spremembah, ki izvira iz ljudstva.

⁴⁶ Nevrotik je v svojem bistvu čisto negotov glede seksualne zadovoljitve, prav tako pa niti ne ve, kje bi jo lahko našel. Zaveda se le, da obstaja nek primanjkljaj v seksualni zadovoljitvi. Ravno zato nevrotik vpelje iskanje izgubljenega objekta, ki ga poimenuje *želja* (Miller 2001, 106).

zavzema za tistega, ki ostaja zunaj polja političnega⁴⁷. Druga teza se imenuje »Cesar je nag«. Tukaj se histeričarka upira na vsemogočnost gospodarja⁴⁸, ampak po drugi strani je mnenja, da gospodar nima pojma o ničemer, kar pomeni, da ne zasluži svojega položaja. Na tem mestu spoznamo dvoumno željo histeričarke, ki hoče tisto, za kar trdi, da noče. Gospodarja preprosto kastrira⁴⁹, ampak ob tem uživa in nosi simbolno moč (Balažic 2007, 383).⁵⁰

Histeričarka hoče gospodarja, nad katerim bo ravno ona vladala. Torej bo on gospodoval, ona pa vladala (Lacan 2008, 149). Na tem mestu se skozi diskurz histeričarke kaže dvoumen poraz marksizma leta 1989, kjer se hkrati dokaže, da je kapital temeljna vrednost sodobne družbe. Ravno ta poraz je dokaz, da je kapital vsilil svojo dejanskost ter si prisvojil območja življenja posameznika. Histeričarkina pozicija tukaj je zavezanost subjektu, kateri se upira kroženju kapitala, kjer gre za trpljenje subjekta, ki plačuje ceno, ki ga je prinesel kapitalizem. Avtor navaja, da je histeričarka večji marksist od samega marksizma⁵¹, ki pa je odpovedal in se uklonil kapitalizmu⁵² (Balažic 2007, 384).

⁴⁷ Zunaj polja političnega ostajajo tisti, kateri nimajo pravic. Boj za pravice je trajal dolgoletno obdobje človeške zgodovine. Najpomembnejše pravice, ki smo jih pridobili so Temeljne človekove pravice in pravice državljanov. Vendar še vedno obstajajo ljudje, ki so zunaj polja političnega. Danes so to ljudje, ki so izključeni iz družbe ali jih demokratične države preprosto ne priznavajo. V nedemokratičnih državah gre pogosto za skupine žensk, ki se borijo za svoje pravice.

⁴⁸ Histeričarka hoče in želi gospodarja. To je ravno to, kjer na mestu drugega stoji označevalec/gospodar. Ona želi drugega gospodarja, ki bi vedel, vendar ne preveč. Vedeti bi moral, vendar ne dovolj (Lacan 2008, 149).

⁴⁹ Vendar pa ta histeričarkina kastracija Gospodarja konceptualizira dvoumnost, katera predstavlja histeričarko kot tako. S tem, ko je gospodar kastriran se mu dokazuje, da je navaden bednik, pa vendar, da ni dovolj kastriran, saj uživa. In ravno ta užitek postavlja na pozicijo laži njegovo moč. Histeričarka v njem napada tisto, za pravice česar se goreče zavzema in kjer njeno tarčo predstavlja gospodarjev presežni užitek. Kastracija pa predstavlja nek šiv med tem, kar gospodar je in njegovim simbolnim mandatom, ki preverja njegovo avtoriteto. Torej kastracija ne pomeni nasprotje moči, ampak predstavlja sinonim za moč in oblast (Balažic 2007, 383 – 384).

V teoriji stadijev pa je sam stadij organiziran tako, da predstavlja nek subjekt zgubljenega. Ta objekt so lahko prsi, ali celo analno razmerje, ki ga najdemo pri obsesivcu ali celo kastracija. Freud v primeru kastracije stadij opredeli kot nekaj zgubljenega in manjkajočega skozi falos. Ta je v osnovi zgubljen. Vsekakor pa tukaj ne gre za nek realni organ, ampak se postavlja na njegovo simbolno ali imaginarno raven (Miller v Žižek 1983, 25). Lacan pa kastracijo imenuje kot neko realno operacijo, ki je vnos poljubnega označevalca v spolno razmerje. To ni fantazma, vendar pa iz nje sledi, da je lahko vzrok želje samo produkt te želje (Lacan 2008, 148).

⁵⁰ Primer, ki opisuje drugo tezo je dvoumen poraz marksizma leta 1989 (Balažic 2007, 384).

⁵¹ Žižek v svoji knjigi Kuga fantazem (1997, 61) presežni užitek opiše skozi primer sovraštva do komunističnega režima. Avtor opisuje »sovravnike« komunističnega sistema, ki je sovražen za njih zato, ker jih je ponižal na ta način, da je iz njih izvabil dajanje podrejenosti. Ta podrejenost pa je nič drugega kot čisti užitek, ki ga je ponujala poslušnost komunistične ideologije. Subjekt se podredi tedaj, ko začne uživati, torej mu poslušnost ali ponižnost (avtor to imenuje »presežna poslušnost«) začne ponujati lastni

Celo politične smeri, ki ohranjajo kritičnost do kapitalizma, zagotavljajo, da nemotene cirkulacije Kapitala ne postavljajo pod vprašaj; tej hočejo zagotoviti bolj trdne in dolgoročno varne pogoje. Na tem mestu je Histeričarka – in z njo psihoanaliza – enoznačno proti: ostaja zavezana subjektu, ki se upira cirkulaciji Kapitala, skozi prihaja do besede trpljenje, s katerim subjekt plačuje ceno kapitalne deterritorializacije. Histeričarka je bolj marksist od samega marksista: le-ta je odpovedal, ker je ostal zavezan kapitalističnemu horizontu in ker Kapitala kot Gospodarja ni dovolj radikalno postavil pod vprašaj (*Ibid*).

Tretja teza se ukvarja z mankom, ki je resnica resnice. Lacan je tukaj nasprotnega mnenja, saj meni, da resnica resnice ne obstaja (*Ibid*, 385). V tej tezi se označevalec za vselej izneveri resnici. Histeričarka izničuje simbolne moči in rituale, razglaša jih za prazne, saj vseskozi stavi na realno, kjer se simbolno razblini. Njena resnica je, da sama kastracija in manko predstavljata resnico, po drugi strani pa sama sebe ponuja kot edino resnično, saj simptomu ponuja svoje telo (Balažic 2007a, 349). Zadnja teza vključuje zadovoljitev, ki je vselej lažna. To je dejansko presežen užitek histeričarke, ki se kaže po obliki odrekanja, zavračanja, vendar ona tega ne vidi. Histeričarka na tem mestu od gospodarja/Drugega zahteva, da je ona njemu objekt *a*⁵³ (Balažic 2007, 385).

Histeričarka je torej poteza govorečega bitja, če pogledamo na stvar skozi Lacanov vidik, po drugi strani pa histerija izraža bolezensko stanje, ki je oblika nevroze⁵⁴ (Breuer 2002,

užitek. "Zanimiv pojav v postkomunističnih državah je to, da komunistični režimi in njihove preživle predstavnike sovražijo prav tisti pisci in novinarji, ki se ne le nikoli niso udeležili nobene resne oporečniške dejavnosti, pač pa se celo »sodelovali« z režimom v večji meri, kot je bilo to potrebno za njihovo (ne le osebno, pač pa tudi profesionalno) preživetje ... sovraštva teh ljudi do komunističnega režima ni mogoče pojasniti samo s krivicami, ki so jim bile storjene – nasprotno, stari režim sovražijo zato, ker jih je ponižal s tem, da je izvalil iz njih »presežno poslušnost«, torej dejanje podreditve, ki je bilo izvršeno iz čistega uživanja, ki ga je ponujalo sodelovanje v zatiralskem komunističnem ideološkem ritualu" (*Ibid*, 61).

⁵² Histerični diskurz je kapitalistični diskurz, kar dokazuje, da so Lacanovi štirje diskurzi temeljni koncepti današnjega političnega diskurza. Kapitalizem skozi diskurz histerika prinese vrnitev nazaj h gospodarjevemu diskurzu v fašizmu, univerzitetnemu v postrevolucionarni družbi, kjer gre za cenzuro cenzure. Histerik je tisti, ki proizvede simptom vladajočega diskurza, ki ga je odkril Marx v proletariatu, katerega obstoj je negacija obstoječega. Resnica kapitalističnega diskurza, ki je histerični diskurz je presežni užitek. Če to povzamemo, dobimo dejstvo, da je kapitalistični diskurz razcepljenega subjekta, ki je hkrati histeriziran in ga prisilimo, da prizna željo (Žižek 1982, 222).

⁵³ V tem primeru ne gre za objekt užitka, ampak v smislu objekta želje (Balažic 2007, 385). Torej histeričarka od gospodarja zahteva, da je zaželen.

⁵⁴ Breuer in Freud v knjigi z naslovom Študije histerije (141–160) opisujeta primere žensk, ki so trpele za histerijo. Primer, ki se mi je zdel najbolj zanimiv, je bil primer t.i. Miss Lucky R., ki je bila nagnjena k pridobitvi histerije. Imela je gnojni nosni prehlad, ki je bil vzrok za nenavadne močne subjektivne vonjave, ki objektivno sploh niso obstajale. Namreč vohala je zažgano potico. Te subjektivne vonjave so se kazale kot izraz halucinacij in postopoma tudi kot prestop k bolezenskemu stanju histerije. S postopki zdravljenja

38). Histeričarke ne more noben ujeti v mrežo (ne gospodar ne univerzitetnik⁵⁵), ker ona spodbija avtoriteti teh dveh (Balažic 2007, 385). Njena želja je vseskozi nezadovoljena in nezadovoljiva. Le na ta način njena želja ostaja le želja⁵⁶. Njena želja pa je biti neznanka vsem. Ljubosumna je na to, da bo *njegov* pogled ulovila *druga ženska*, ker bi ta posedovala nekaj, kar njej manjka. Istemu moškemu si histeričarka želi biti Druga ženska⁵⁷ (Balažic 2007, 386). Histeričarka ne verjame v Realno. Postavlja vprašanje Drugemu, skozi proces, da jo ta zadovolji. Ona se torej maskira, da je ponižani služabnik. Vse to je njena *laž*⁵⁸ (Balažic 2007b, 387). Maskira se, se naredi za falično žensko, samo, da bi zapolnila manko v Drugem. Vendar ji strategija zmeraj spodleti, zato išče vedno nove moške in jih zapeljuje⁵⁹, preko česar skuša izzvati željo Drugega v njej. Pri tem vsem jo je groza, da bi jo Drugi vzel kot svoj objekt želje in užitka. Torej jo privlači želja Drugega, vendar jo je groza njegovega užitka (Salecl 1997, 87).

Histeričarka med drugim skozi diskurz hoče, da ugotovimo kako govorici spodleti ujeti ves obseg tega, kaj ona pravzaprav lahko razkrije o užitku. Vendar pa to ni njena najpomembnejša dejavnost, ampak je za njo najpomembnejše, da drugi, ki je moški ugotovi, kako pomembna kot objekt je ona za diskurz (Lacan 2008, 36).

je prišlo do ugotovitve, da je ta vonj bil dejansko prisoten pri nekem zgodovinsko pomembnem čustvenem trenutku, ki ga je doživela Miss Lucky R. Čustva so jo v nekem trenutku tako močno ganila (in ravno v tistem trenutku je zažgala potico), da je vselej čutila ta vonj, ki jo je spremljal kot njena halucinacija. Kasneje so ugotovili, da si je močno zanikala čustva in ljubezen, ki jo je gojila do svojega šefa. Ravno to zanikanje je vodilo do oblike histerije, ki jo je Miss Lucky R. izražala preko subjektivne vonjave. Na tem primeru je lepo prikazano, da je sama histerija, pa čeprav gre za bolezensko stanje, del nekega zanikanja. Gre za zanikanje užitka (v tem primeru užitka zaljubljenosti), ki ga najdemo tudi pri histeričarki skozi psihoanalizo.

⁵⁵ Če hočemo izstopiti iz diskurza univerze, ne moremo, ker vedno neizogibno vstopamo vanj. To nenehno šteje, računa presežni užitek, ki ga predstavlja akumulacija kapitala. Univerzitetnik predstavlja monopol vednosti (Balažic 2007, 365–366).

⁵⁶ Ker je njena želja nezadovoljena, histeričarka želi vedno več. Nikoli ni zadovoljna s tistim, kar dobi. Kot revolucionarka ima torej dobro lastnost, saj vedno išče in zahteva nekaj novega, nekaj kar je ne bo zadovoljilo že na prvi pogled.

Lacan željo histeričarke opisuje kot željo, ki je vedno nezadovoljiva, se je ne da zadovoljiti. Je nekakšno neskončno doživljanje primanjkljaja, ki se vedno vrača in je vedno želja po nečem drugem (Soler 1997, 30).

⁵⁷ Na ta način histeričarka dokazuje, da želi vsemu ustreči ne glede na to, če ona ne bo zadovoljena. Celotno množico ali ljudstvo želi zadovoljiti, vendar ji mora ta množica ali ljudstvo pokazati, da je v njihovih očeh božanska oziroma predstavlja nekaj več. Takšna je vloga histeričarke, ko ta vstopa na pozicijo revolucionarke.

⁵⁸ Histeričarka se torej pretvarja, da dobi tisto kar hoče. Skozi svoje laži in pretvarjanja dosega svoj namen, s katerim kot pomembna politična osebnost zadovolji druge.

⁵⁹ Tudi gospodarja vedno znova menjava, saj ga skozi svojo drugo tezo zruši.

4.2 Histeričarka kot izraz politične revolucije

Histeričarka lahko živi v simbiozi z gospodarjem, če ji ta priznava, da njegova zunanja, simbolna moč predstavlja njo samo. Gospodar ji mora priznati, da je ona »kriva« za njegovo simbolno moč⁶⁰. Ona je figura upora in revolucij⁶¹ (Balažic 2007b, 383).

Milan Balažic v svoji knjigi *Politična antifilozofija* (2007) v poglavju o demokraciji opisuje, da je politična revolucija⁶² stanje, kjer je mesto oblasti prazno mesto. V času revolucije tega mesta ne zavzema nihče. "Vladajočim je prepovedano polastiti se oblasti in jo utelešati – izvrševanje oblasti je podvrženo postopku periodične igre, ki se dogaja v mejah urejenega tekmovanja, katerega pogoji so trajno zaščiteni" (Balažic 2007b, 452). Čeprav v tem primeru ni nekoga, ki bi ljudstvo predstavljal, je pa to še vedno povezano, vendar sedaj na drugačen način v smislu tega, da v revoluciji ljudstvo povezujejo skupne ideje, ki omogočajo, da se to poveže v svoji enakosti, ki je navidezna. Fantazmatski okvir v tem primeru dobi drugo obliko, kajti vsi zakoni dobijo popolnoma drugo simbolno vlogo. S tem, ko se oblast razide od pravic, se kreira novo polje in sicer polje političnih pravic. Še pred politično revolucijo so vse pravice bile v rokah vladarja, katerega pravičnost je izhajala od Boga, torej iz višje sile v katero so ljudje verovali. Takoj po revoluciji pa se kreira družba, kjer so vsi enakopravni in enako svobodni, pa čeprav tudi sedaj ljudje verujejo. Družba predstavlja skupnost, ki je sestavljena iz več enot. Kakor hitro pa nastopijo človekove pravice, so v ospredju enote, ki sestavljajo družbo in sicer posamezniki in njihove pravice. "Čeprav se s posredovanjem ideologije družbo večkrat ne jemlje kot idealno eno in homogeno Telo, človekove pravice nastopijo kot pravice

⁶⁰ Histeričarka je skozi diskurz vodja gospodarju. V svojem delovanju ga zavaja in mu kaže svojo moč nad njim. Gospodar je nasproti njej šibka oseba, ki je marioneta nje. Zato so skozi diskurz histeričarke definirane vse močne politične ali zgodovinske osebnosti, ki imajo moč upreti se obstoječemu sistemu.

⁶¹ Upor kot beg pred nevzdržnostjo je dejanje norosti (Freud 2001, 109). Histeričarka torej res izraža norost.

⁶² Histeričarka v polju političnega deluje kot revolucionarka do obsesivca v smislu tega, da histeričarka predstavlja užitek, ki si ga ne želi, medtem ko je obsesivec tisti, ki ga užitek močno pritegne. V polju seksuacije je moški tisti, ki kreira žensko podobo, ta seveda predstavlja maškarado. Obsesivec pa histeričarke ne more ustvariti po svoji podobi, saj je ona tista, ki mu na glas pove odločen *ne*. Prav to situacijo lahko primerjamo s stanjem kreiranja demokracije skozi politično zgodovino, ko je prihajalo do raznih revolucionarnih premikov, ki so terjale posledice, katere so postale temelji demokracije. Ustvarile so se človekove pravice, kjer smo vsi ljudje enaki, prav tako je prišlo do spremembe, kjer vladar več nima absolutne moči, ampak je predstavnik ljudstva. Ljudstvo je bilo tisto, ki je vladajočim izreko svoj jasen ne, kakor to stori histeričarka subjektu, ki jo želi imeti pod svojim okriljem skozi užitek. Prav tako je ljudstvo vladarju predstavljal užitek do te mere, dokler se to ne upre in sproži revolucijo.

posameznikov, ti so majhni, neodvisni in suvereni, kjer vsakdo vlada v svojem zasebnem svetu" (*Ibid*, 453).

Tu je prav tako pomemben režim, kateri ni dober, če dopušča, da se živi samo na enem kraju z eno vrsto hrane in brez možnosti sprememb. Režim je koristen ravno v možnosti, ki jih daje posameznikom, da se soočijo z različnimi položaji. Od režima se ne sme pričakovati, da bi svojo naravo preusmeril, ampak se od njega pričakuje, da bo relevantno reagiral na nepredvidene dogodke (Foucault 1998b, 67 – 68).

Ni dober tisti režim, ki dopušča, da se živi samo na enem kraju, z eno vrsto hrane in brez možnosti, da bi naredili kakršnekoli spremembe. Koristnost režima je ravno možnost, ki jo daje posameznikom, da se spopadejo z različnimi položaji. Tako Platon postavlja nasproti režim atletov, ki je tako strog, da ga ne morejo opustiti brez 'resnih in hudih bolezenskih težav', in tistega, ki bi ga hotel za svoje vojščake; ti morajo biti vselej budni kot psi; kadar so na vojnem pohodu, morajo biti sposobni, da 'pogosto menjajo vodo in hrano', de se 'izmenoma izpostavljajo vročemu soncu in zimskemu mrazu' in da pri tem ohranjajo 'neprižadeto zdravje' (*Ibid*, 67).

Ženske so veliko manj vpeljane v diskurze, kot pa moški. Moški, ki ga poznamo kot možatega samca je stvaritev diskurza, saj pri tem ne dopuščamo druge definicije. Žensko pa zanima revolucionarna analiza diskurzov, kjer lahko postane vodja tega cikla in s čimer postavi definicijo histeričarke (Lacan 2001, 60).

Danes vidijo znanstveniki/-ce v histeriji med drugim protest žensk, obliko odpora, s katero so se upirale proti ženski vlogi, ki jim je bila določena. Ta interpretacija, videti histerijo kot obliko odpora je verjetna, ker je histerija na eni strani veljala za bolezen in ker je bila na drugi strani ženska višjih slojev v devetnajstem stoletju tako ali tako opisana kot bolna, šibka, nagnjena k bolehanju in nežna (Duda in Pusch 1995, 114).

4.2.1 Histeričarka kot borka za pravice državljanov

"Izključevani uporniki oblikujejo marginalni svet, odvečni, nepotrebni svet. Oblikujejo tudi manjšinske teorije, ki so dobro. Sam upor je dober⁶³. Oblikovanje marginalnih svetov je pomembno zlasti v času tehnosvetov, ki spodrivajo realni svet. Vse več jih bo, realnega

⁶³ Povezava med obema elementoma politike je ravno v tem, da se skozi koncepte histeričarke zagotavljajo ali vsaj skušajo zagotoviti pravice za tiste, ki so izključeni oziroma za tiste, ki so postavljeni na rob družbe. Torej se skozi diskurz histeričarke, ki predstavlja figuro upora in revolucije, skušajo zagotoviti pravice za vse tiste državljanke, ki so diskriminirani.

sveta pa bo vse manj. Pogreza se vase, zato je upor tako pomemben, pa naj je vtis, da so tehnosvetovi vse bolj pastoralni in prijazni še tako močan"(Dušan Rutar).

Kot smo že ugotovili, je histeričarka definirana skozi štiri teze. V prvi se zavzema za tistega, ki ostaja zunaj polja političnega, zato bomo vključili konkretni primer, kjer gre za neizpolnjene zahteve posameznika v demokratično urejeni državi (gre za Republiko Slovenijo), ki je opisan v knjigi dr. Vasota Predojevića z naslovom Zločin brez kazni (2007). Avtor opisuje sodni primer posameznika, katerega pravice se ne upoštevajo. Ne upošteva se niti njegova zahteva po vojaški pokojnini, ki jo je vložil povsem upravičeno. Država pa ga je obravnavala kot najhujšega zločinca. Avtor knjige (Ibid, 26), ki opiše ta primer, vključi izsek iz Ustave Republike Slovenije, in sicer 14. člen ustave določa, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake pravice in temeljne svoboščine, ne glede na njegovo raso, jezik, narodnost, vero, spol, politično prepričanje, izobrazbo, gmotno stanje, rojstvo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Prav tako se avtor sklicuje na 22. člen, ki določa, da je vsakomur zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic. Vsakdo, ki je delavec na ozemlju države Slovenije in je plačeval prispevke za pokojninski sklad ima pravico do pokojnine. V tem primeru posameznik ni imel pravice do vojaške pokojnine, ker je opravljal poklic oficirja bivše jugoslovanske armade, medtem, ko so nekateri drugi, ki so prav tako delovali v bivši jugoslovanski armadi, bili upravičeni do nje⁶⁴.

Druga teza se imenuje »Cesar je nag«. Tukaj se histeričarka upira na vsemogočnost gospodarja, ampak po drugi strani je mnenja, da gospodar nima pojma o ničemer, kar pomeni, da ne zasluži svojega položaja. Na tem mestu spoznamo dvoumno željo histeričarke, ki hoče tisto, za kar trdi, da noče. Gospodarja preprosto kastrira, ampak ob tem uživa in nosi simbolno moč. Torej gospodarja poruši in na njegovo mesto postavi drugega gospodarja. Na tem mestu se kaže njena definicija revolucije (Balažic 2007,

⁶⁴ Temu posamezniku se je zgodila krivica, ki ni nujno, da je neponovljiv slučaj. Gre za kršenje temeljnih pravic in svoboščin v demokratično urejeni državi. Ta posameznik po vsej verjetnosti ni edini, ki so mu kratene osnovne pravice. Za sabo imamo celo vrsto primerov izbrisanih, ki so dobesedno izbrisani iz območja Slovenije. Sem spada tudi cela vrsta ljudi, ki so dobesedno vrženi na cesto, brez pravne podlage in hkrati neizplačani za svoje dobro ter pošteno delo. Prav tako ne smemo prezreti vse tiste, ki imajo pravico do pokojnine, vendar možnosti do nje nimajo. Vse to so primeri, ki zahtevajo spremembo in težijo k njej..

383).⁶⁵ Fašizem, ki je eden od njih, je doživel organiziran odgovor, ki predstavlja boj v obliki političnega gibanja za svobodo, enakost in pravice. Gre za obliko antifašizma, kjer pa je zgodovinsko gledano doživela zmago t.i. kontraoblasti⁶⁶. Neoliberalni kapitalizem, ki temelji na odstranitvi avtonomije družbene moči, sili v oblike globalnega delovanja. Svoje delovanje vsiljuje z vojaško intervencijo, ki je legitimirana v močnih, dominantnih demokratičnih državah. Ta neprožnost zahteve po demokraciji in hkrati zahteve po temeljnih človekovih pravicah in svoboščinah, antifašistična gibanja, ki nasprotujejo ali celo preprečujejo vojno na domačih tleh v obliki uporniških gibanj, ki pa nastajajo kot protislovje globalne oblike neoliberalnega kapitalizma, prikazujejo neuspehi poskus neoliberalizma. Avtor primerja neuspehi poskus neoliberalnega kapitalizma s propadom globalnega fašizma. Potrebno je, da gibanja, ki se borijo za prej omenjeno svobodo, pravice in enakost, na nek način institucionalizirajo novo obliko demokracije, ki sloni na državljanu kot proizvajalcu in državljanu kot obliki življenja⁶⁷ (Kurnik 2009).

Zadnja, četrta teza vključuje zadovoljitev, ki je vselej lažna. To je dejansko presežen užitek histeričarke, ki se kaže v obliki odrekanja, zavračanja, vendar ona tega ne vidi. Želja po enakosti, svobodi in pravicah je želja, ki jo totalitarni sistemi skušajo zatreti. Presežni užitek, skozi katerega je histeričarka opisana v zadnji, četrti tezi, je užitek, ki na nek način podreja in s tem ponuja lastni užitek. Uživanje je vsekakor povezano z nihanjem med premalo in preveč, ki ga lahko ponazorimo z t.i. rasisti do priseljenih delavcev. Državljanji jih krivijo, da kradejo njihova delovna mesta. So hkrati nekako leni

⁶⁵ Primer, ki opisuje drugo tezo je dvoumen poraz marksizma leta 1989 (Balažic 2007, 384).

⁶⁶ Avtor Andrej Kurnik v članku Antifašizem nekoč in danes (2009), na tem mestu omenja institucionalizacijo kontraoblasti, ki se kaže v obliki države blaginje in demokratične oblasti, katera na nek način omogoča formalizacijo novih pravic in svoboščin za državljane. Gre za inovativna osvobodilna gibanja skozi to institucionalizacijo, ki zahtevajo oblikovanje novih pravic in svoboščin. Prav tako avtor opisuje primer institucionalizacij, ki so se zaprle pred temi gibanji, so se prej ali slej spremenile v razne totalitarne oblike sistemov.

Torej gre za neke oblike gibanj, ki zahtevajo po spremembah. Kakor hitro so take oblike gibanj zatrete ali neizvedljive, vlada »strah« pred totalitarizmom. Taka gibanja so vsekakor več kot dobrodošla oblika za novonastale sisteme, ki temeljijo na demokraciji oziroma, ki se borijo za demokratično oblikovane države z načeli pravičnosti in enakosti med vsemi državljani.

⁶⁷ V demokratičnem političnem sistemu je državljan posameznik, katerega interesi in želje so najpomembnejše za državo. Če njegovi interesi niso zadoščeni, njegove želje ne upoštevane, je čas, da ta posameznik teži k spremembam, ki terjajo izboljšanje. Tukaj ne gre za posamezne interese in želje. Gre pa za t.i. pravice, svoboščine in enakosti, ki so zgolj in le nuja za obstoj demokratičnega sistema. Kakor hitro državljan nima zagotovljenih teh temeljev, je njegova vloga drugačna. Prestopi v vlogo revolucionarja, ki je konstruirana skozi diskurz histeričarke.

in preveč marljivi. Trdo garajo vendar za prenizke plače. Na drugi strani pa jih državljani dojemajo, da delajo premalo, da izkoriščajo državni socialni in zdravstveni sistem (Žižek 1997, 60). Žižek prav tako opiše etnično identiteto, kjer se nekdo, ki ni del neke etnične skupnosti, je pripadnik druge, nauči jezika, da bi se obnašal in govoril kot ostali člani te etnične skupnosti. Vsak rasist do tega posameznika pa se obnaša, kot da mu ta tujec⁶⁸ krade njegovo identiteto⁶⁹ (*Ibid*, 90). Ravno na tem mestu je pomembno vključiti tudi proces integracije tujcev v neko državo, ki pa je dvostranski proces. Razne raziskave so pokazale, da se večinski del populacije neke razvite države ne zaveda, da so tudi priseljevanja pozitivna za njihovo državo. Ravno tako navadno priseljence povezujejo z različnimi terorističnimi napadi in nasiljem (Inštitut za narodnostna vprašanja 2009).

Raziskava je pokazala, da je v razvitih evropskih državah vsak šesti prebivalec diskriminiran, najbolj razširjena pa je etnična diskriminacija, ki je v Sloveniji kar 50-odstotna. Med vsemi etničnimi skupinami, ki so diskriminirane, pa se na vrhu lestvice nahajajo Romi. Svet Evrope se bori proti diskriminaciji z vsemi mehanizmi. Glavno delo na tem področju pa opravlja Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti. Razne institucije, vladne in nevladne, ostro nasprotujejo in obsojajo vsakršno obliko diskriminacije in se s svojimi politikami ter političnimi programi močno borijo proti njej (Dnevnik 2010). Problem je torej v medsebojnih družbenih odnosih in v naravi teh oblastnih odnosov. Ravno zaradi teh so ljudje v takem položaju, da eni imajo vsega preveč, drugi čisto nič. Potreben je boj za pravičnost⁷⁰, ki je hkrati boj za emancipacijo, vendar ne boj z drugimi ljudmi, ampak boj proti takim oblastnim in gospodovalnim

⁶⁸ Ljubezen do drugega je nekaj, kar si ta drug mora zaslužiti. Drugi si našo ljubezen zasluži, če nam je podoben, če je popolnejši od nas, če nam je blizu. V nasprotnem primeru, če nam je tuj, nas ne pritegne zaradi nobenih njegovih lastnosti, zato ga ne moremo ljubiti. Če bi ljubili tujca, bi delali krivico svojim. Tujec je prav tako upravičen naše sovražnosti, saj ne kaže nobenega obzira do nas in mu ni mar za nas. Škodoval bi nam, pa čeprav ne bi imel od tega nobene koristi. To nam prinaša zahteva kulturne družbe in sicer »Ljubezen do bližnjega«. Po drugi strani pa v primeru, da je prizanesljiv do nas, mu to vračamo z enako mero. To pa je glas teze »Ljubezen do sovražnika«. Kultura predstavlja odnos med ljudmi, zato je lahko nek tretji posameznik celo odveč (Freud 2001, 57–58).

⁶⁹ Torej v primeru, ko gre za odnos nekega državljana proti posamezniku, ki ni državljan iste države, je ta odnos negativen, predvsem pa nesprijemljiv. Države, ki so demokratično urejene, takega odnosa ne bi smele dopuščati, saj gre za zlorabo človekovih pravic tujca oziroma nepripadnika iste države. Tudi v tem primeru je potrebno izvesti spremembe, ki so urejene po diskurzu histeričarke.

⁷⁰ Skozi diskurz histeričarke pridemo do boja za pravice za državljane, in sicer na način, da ta obstoječega gospodarja odstavi in na njegovo mesto postavi novega, boljšega gospodarja. Tega diskurza se bo v takšnih časih, ko so pravice državljanov vedno bolj zastavljene, potrebno posluževati vedno več. Pravice, svoboda in enakopravnost so temelji za vsakega državljana neke države. Brez tega ta ne bi smela obstajati.

odnosom v smislu vključevanja in izključevanja ter podrejanja in nadrejanja⁷¹ (Dušan Rutar).

4.2.2 Histeričarka skozi feminizem

"Proti ženskam so zagrešili velikanski zločin: potuhnjeno, nasilno so jih pripravili do tega, da sovražijo druge ženske, do tega, da so same svoje sovražnice, do tega, da svojo neizmerno moč usmerjajo same proti sebi, da so same izvrševalke njihovega virilnega⁷² posla" (Cixous 2005, 13).

Na začetku je potrebno vzpostaviti razmerje med psihoanalizo, kjer se udejanja histeričarka in feminizmom, kot svetovnim gibanjem. Psihoanaliza je za feminizem politična, saj ta vstopa v polje razprav kot odgovor na notranje razprave v feminizmu, v smislu tega, da feministično zavračanje psihoanalize prinese marginalizacijo same psihoanalize, saj se ta v naši kulturi interpretira kot vsesplošno zavračanje žensk⁷³ (Rose 1996, 7). Psihoanaliza pa zavrača problem moške dominacije, ravno tako zavrača tezo, da so že otroci postavljeni na samo pozicijo moškega ali ženske (Bahovec 1991, 195).

V psihoanalizi in feminizmu naletimo na eksplicitno zavračanje problema moške dominacije, ki naj bi obstaja že od zibelke naprej. Oporeka temu, da bi bili anatomsko diferencirani otroci vedno že moški in ženske. Oporeka pa tudi temu, kar je videti kot povsem nasprotno stališče, da bi bili otroci prazne posode, ki bi jih napolnjevale družbene vloge moškega in ženske. Ti dve navidez nasprotni stališči, ki bi jih lahko označili kot biologistično in sociologistično, sta namreč ironično dejansko dve strani istega kovanca (*Ibid*).

⁷¹ Vsekakor ni pravično, niti pravilno, da je diskriminacija še vedno prisotna po vseh teh bojih za pravice in enakost med ljudmi. Skozi diskurz histeričarke, ki zahteva novo politično kulturo; se bori za vse tiste, ki so porinjeni na obrobje družbe, čuti pa se potreba, da se ta boj za pravice tudi primerno institucionalizira.

⁷² Virilno – možat, odločen (SSKJ)

⁷³ "Tako kot za veliko feministk je bil slogan »osebno je politično« osrednjega pomena tudi za moj problem, ki presega področje marksizma in kot eno najpomembnejših delujočih značilnosti samega feminizma. Toda zdi se, da dialog med feminizmom in psihoanalizo, ki je zame prostor, v katerem lahko zajamemo v polnosti kompleksnost »osebnega« in »seksualnosti«, vedno znova spodleti. V tej razpravi nisem odgovorila na vse kritike psihoanalize. Vsekakor drži, da nam psihoanaliza ne daje načrta za politično akcijo, niti ne omogoči, da bi neposredno iz usod psihičnega izkustva sklepali na politični konservativizem ali radikalizem. Prav tako se pojem nezavednega ne ujema brez ostanka niti z nujnim poskusom feminizma, da zahteva novo gotovost identitete za ženske, niti z idejo o vselej zavestnem in namernem političnem odločanju in nadzoru" (Rose 1996, 24–25).

Feminizem torej predstavlja svetovno gibanje⁷⁴, kjer gre z vidika histeričarke za gibanje, ki teži k spremembam za enakopravnost⁷⁵. V kontekstu feminizma gre za vprašanje o ženski in njeni želji, ki posega na področje psihoanalize. Ta se začne s Freudom in »njegovo« histeričarko, katera obstaja (kot medicinski govor) že vrsto let. Ravno tako so histerijo kot bolezensko stanje uprizarjali v gledališčih, ki je postala ključna zadeva razkazovanja. Histerija je bila ženska stvar, ki je v nasprotju z moškim, bila vedno prikazana kot nekaj telesnega. To razvije Foucault s panoptizmom, ki postane glavna tema feminizma dvajsetega stoletja (Bahovec 2007, 86–88).

Zakonski stan je včasih predstavljal družba, ki ga je določila ženski. Seveda je družba ta cilj skušala doseči z nepoštenimi sredstvi in po nepošteni poti. Na začetku so ženske odpeljali na silo, saj ji je moža izbral oče. Še ne tako dolgo nazaj je v Evropi oče imel oblast nad hčerko. Tudi po poroki se kaj dosti bistvenega ni spremenilo, razen tega, da je zdaj oblast nad žensko prevzel njen mož. Ta se je po starih angleških zakonih imenoval celo njen gospodar⁷⁶ (Mill in Taylor 2005, 39–40).

⁷⁴ Na začetku je bilo: žensko gibanje, družbeno gibanje, novo gibanje in nevladne organizacije. Iz tega je kasneje počasi in postopoma nastala feministična teorija. Gibanje kot neka praksa, teorija kot nadgradnja tega. Vendar se teorija oddalji od gibanja, saj aktivizem postavi na stranski tir, ter pozabi na pomembna revolucionarna gesla, ki konstruirajo bojno polje teh gibanj. Feminizem pride tako daleč, da se akademizira, institucionalizira in s tem izgubi vsak revolucionarni stik (Bahovec 2007, 41).

⁷⁵ "Feminizem je »v meščanski družbi gibanje žensk za enakopravnost z moškimi«" (Bahovec 2007, 15).. Tudi ženski spol razvije Ojdipov kompleks, ki mu prav tako lahko pripišemo falično organiziranost in kastracijski kompleks. Ravno feministična zahteva po enakopravnosti nas pripelje do razlik, ki se kažejo v psihičnem razvoju. Dekličin klitoris se v začetku kaže enako kot fantovski penis, vendar ta hitro ugotovi, da je potegnila ta kratko. To njeno doživljanje privede do občutka manjvrednosti, saj deklice v začetku klitoris in penis ne pojmuje kot spolni objekt, kar lahko izzove težnje po enakopravnosti v polju političnega (Freud 2006, 116).

⁷⁶ V Evropi se je oblast legitimirala le s patriarhalno oblastjo. Podreditev ženske v zakonu ni bila politična, ampak je izhajala iz zakonske zveze, torej je bila »naravna« (Bock 2004, 51–52).

Ravno iz tega patriarhata izhajajo definicije feminizma. Prvo opredelitev je mogoče najti v šestdesetih in sedemdesetih letih, ki se je definirala kot moška dominacija in hkrati kot razmerje moči s katerim so moški vladali nad ženskami. Imenoval se je *radikalni feminizem*. Razmerje med spoloma je predstavljalo t.i. razmerje gospostva, ki je zahtevalo razmerje podrejanja in nadrejanja. Glavno enoto patriarhata pa je predstavljala družina. Ženska se je v družini s patriarhatom tako socializirala, zato so zavračali tezo, da je biološka razlika spolov razlog za različen temperament in karakter med moškimi in ženskami. Druga oblika opredelitve feminizma je *revolucionarni feminizem*, ki je izhajal iz kritike radikalnega feminizma, ker je zagovarjal tezo, da je spolno razliko mogoče pojasniti po bioloških razlikah med moškimi in ženskami. V tem primeru je šlo za sovjetsko definicijo feminizma, ki je izhajala iz teorije razrednega boja. Posledico nadzora nad ženskami so pojasnjevali z razcepom moških in žensk na dva razreda, ravno zaradi delitve reprodukcije dela. Delo, ki so ga opravljale ženske, je predstavljal teoretično podlago patriarhalne družbe kot boja spolov. Shulamith Fierstone (najbolj znana feministka revolucionarnega feminizma) je predlagala, da je potrebno dvigniti razredno spolno zavest žensk in s kulturno revolucijo dvigniti tehnološko reprodukcijo človeške vrste. S tem naj bi se odpravilo reproduktivno, gospodinjsko delo. Ta oblika

V osemnajstem stoletju so ženske v vse večjem številu začele razpravljati o razlikah med spoloma. Tudi Rousseau je bil velik zagovornik žensk, saj je ostro nasprotoval temu, da so jim odrekli razum (Bock 2004, 53).

Žensko gibanje ni nastalo kot neka celotna organizirana skupina, ampak se je veliko žensk vključilo posamično. Pred nastankom t.i. trajnih feminističnih združenj, je obstajal bolj literarni in publicistični feminizem, kjer so glavne teme predstavljale predvsem kritika zakonske zveze in ženska revščina (*Ibid*, 172). Knjiga Mary Wollstonecraft z naslovom *A Vindication of the Rights of Women* je tako rekoč rojstno mesto feminizma, saj naj bi predstavljala nek teoretični okvir za feministično delovanje. Na eni strani velja za prekinitvev diskurza človekovih pravic, po drugi strani pa za nadaljevanje tega diskurza vendar zdaj z drugačnimi sredstvi. V devetnajstem stoletju ni bilo nadaljevanje iskanja ideala enakosti človekovih pravic ravno zaradi spolnega razcepa (Jalušič 1992, 121–122). Zelo priljubljena ženska dejavnost je bila skrb za revne; predvsem za ženske in otroke. To je zahtevalo veliko osebne moči iz česar pa so se razvila ženska gibanja. Feministke so zahtevale nov družbeni koncept, ki je bil povezan z dobroteljnostjo, in sicer pojem so zamenjali s pojmom »socialno delo«⁷⁷. Prišlo je tudi do feminizacije religije⁷⁸, ker so se ženske zavzemale za socialna dejanja ravno skozi t.i. dejanja iz ljubezni. Trdili so celo, da so ženske bolj religiozne kot moški (Bock 2004, 178–180).

opredelitve feminizma je posebna zato, ker je temeljila na ideologiji, za katero so menili, da je sredstvo zatiranja, saj je bila napačna zavest moške zamisli ženskosti, kateri so podlegale tudi ženske. Ta konstrukcija ideologije kot napačna, pa ni bila značilna samo za radikalni in revolucionarni feminizem, ampak tudi za obliko socialističnega in marksističnega feminizma (Jalušič 1992, 129–130).

Moi Toril v svojem delu z naslovom *Politika spola/teksta* (1999, 12–13) omenja patriarhalno binarno misel, kjer razvršča seznam binarnih opozicij, in sicer, aktivnost - pasivnost, sonce - mesec, kultura - narava, dan - noč, oče - mati, glava - čustva, doumljivost - občutljivost, logos - patos. To so binarne pozicije, ki v osnovi ustrezajo poziciji moški - ženska in ki vpeljujejo patriarhalnost. Če pogledamo razvrščanje teh pozicij, lahko ugotovimo, da so negativna polja na strani ženske, medtem ko pozitivne pozicije pripadajo moškemu. Ravno tako med njima na ta način poteka boj za prevlado, kar pomeni bitka za to, kdo bo gospodar. Vsekakor pa zmaga aktivnost, pasivnost je poražena, tukaj je ženska pasivna ali pa je celo ni.

⁷⁷ Na tem mestu lahko vidimo, da gre skozi feminizem za diskurz histeričarke, saj se v prvi tezi, skozi katero je definirana histeričarka, zavezama za tiste, ki jim pravice niso zagotovljene oziroma za tiste, ki so postavljeni na rob družbe oziroma iz polja politike.

⁷⁸ Cerkev je žensko prepoznala že pred samo psihoanalizo. Ravno v njih je videla grožnjo, zato je ustvarila predlog, da je žensko potrebno poročiti z Bogom. Žensk pa ravno ta svoj ne-imeti veže nase kot željo po revščini kakor to predlaga Cerkev. Ravno tako ženske želje še danes začrtujejo vse, kar je povezano z uboganjem, revščino, čistostjo. Vse to, kar je del Cerkve (Balazic 2007, 391).

Ženske so z gibanji delovale v alternativnih prostorih, saj jim je ta puščal več svobode, avtonomije, imele so možnost oblikovati drugačno strukturo moči. Ravno zaradi tega, ker niso delovale na formalnem političnem polju, so bila lahko njihove zahteve po socialnih in političnih spremembah drugačne. Tudi zahteve po učinkovitosti so bile drugačne kot v areni politike. Po drugi strani pa jih zaradi tega niso dojemali kot delovanje resne politike. Na nek način so vnesle »novega« političnega akterja in način delovanja v politiko, ki bi lahko bil razlog, zakaj se sfera civilne družbe jemlje kot pomemben del v polju političnega. Vendar je pomembno poudariti, da so zahtevale socialno pomoč in pomoč ženskam, ne pa tudi večje število participacije v politiki. Lahko bi rekli, da so zamudile svoj delež pri porazdeljevanju oblasti, ko se je oblikovala svetovna demokracija. To enakost v političnem življenju so dosegle šele ne dolgo nazaj, v devetdesetih letih (Jalušič 2001, 27–28).

Ker so ženske zamudile vlak pri prerazdeljevanju oblasti, so predvsem na začetku novih demokracij le s težka oblikovale kaj drugega kot negativne, defenzivne teme, kot je bila denimo obramba legalnega abortusa. Teme, kot je »potreba po enakih pravicah za ženske in moške v političnem življenju in načelu enake reprezentacije za oba spola v vseh javnih institucijah«, so se uveljavile šele nedavno, sredi devetdesetih. Predvsem feministke so zaradi izkušenj iz prejšnjega sistema naprej zavračale model, ki bi se zavzemal zgolj za reprezentacijo več žensk v politiki, saj po njihovem ne bi mnogo spremenil (*Ibid*, 28).

Klasično žensko gibanje, v devetnajstem in v začetku dvajsetega stoletja, je bilo gibanje žensk za ženske. Predvsem so si s kulturnim, političnim, socialnim in gospodarskim izboljšanjem položaja žensk prizadevale za temeljito spremembo odnosov med spoloma. Vsekakor pa cilj tega ženskega gibanja ni bil boj za enakost ali zamenjava vlog, ampak osvoboditev izpod določene podrejenosti. Žensko gibanje je bilo torej socialno gibanje, ker je posegalo v socialna vprašanja. V osemnajstem stoletju taka gibanja niso razumeli kot revolucionarna, saj je ženskam ravno zaradi njihovega položaja v družbi primanjkovalo moči, da bi si temeljito prizadevale za revolucijo. Prav tako so se zavedale, da jim revolucija res lahko prinese izboljšanje, vendar jim ne jamči trajnega izboljšanja. V devetnajstem stoletju je žensko gibanje nastalo tudi kot širitev sfere ženskosti⁷⁹. Svoje zahteve so utemeljevale na zgodovinski konstrukciji, kjer so imele

⁷⁹ "Ženska je kar najdlje od resnice, kar najdlje od spoznanja. Ženska, to je neko polje, domena ali stran, ki je postulirana kot resnici diametralno nasprotna. Dopolnjuje pa jo »pozitivacija« tega namišljenega: lepota,

ozek del delovanja. Vsa vprašanja so se izražala v razmerju med ženskim in delavskim gibanjem⁸⁰ (Bock 2004, 184–186).

Iskanje začetkov feminizma se navadno začenja z mnenji, da je to želja po spreminjanju položaja žensk, za kar pa v nadaljevanju feminizem res obvelja. Od tod tudi izvira interpretacija t.i. drugega vala feminizma, ki nadaljuje gibanje za socialno enakost, ki se je začelo pred več kot stotimi leti in je bilo vmes prekinjeno, in sicer po pridobitvi volilne pravice. Vsi zagovornike ženskih pravic so se obračali na žensko kot na človeško bitje, ki zahteva enakost in ne emancipacijo notranjosti same. V devetnajstem stoletju se je pokazalo, da nekega enotnega ženskega subjekta, ki bi ga lahko imenovali feminizem, ni. Tudi v dvajsetem stoletju vsi poskusi, prakse, politike, zahteve, razlagajo kot neuspeh gibanja. To je revolucionarna interpretacija feminizma, ki naj bi bila enotna in tudi množična, kar se za vsako revolucionarno gibanje tudi spodobi. Mnogo ženskih skupin, ki so nastale proti koncu šestdesetih let, je temeljilo na konceptu družbenega zatiranja žensk. Ženske so predstavljale podrejene, drugi spol. Samo z odkritjem vzroka tega podrejanja se lahko osvobodijo (Jalušič 1992, 125–127).

Dejansko se je mnogo ženskih skupin, ki so nastale konec šestdesetih let, utemeljevalo prav na konceptu družbenega zatiranja žensk in na tej domnevno enotni »ženski izkušnji« družbenega kot neke zunanosti. »Praksa« conscioussnes raising groups (skupin za ozaveščanje) naj bi pomagala najti ženski subjekt, ki je potencialno v vsaki ženski, treba ga je le »odkriti«, neposredno izkusiti. Ženske so podrejene, drugi spol. Da bi se osvobodile, je nujno odkriti vir tega podrejanja, zatiranja, ki je bodisi v moških ali pa je ženskam vsajen iz patriarhalnih struktur, heteroseksualnosti, moških fantazij, patriarhalne zavesti ... (*Ibid*, 127).

Klasično žensko gibanje se je bojevalo proti prepričanju, da gre pri ženskah le za spolno bitje, saj so predstavniki obeh spolov ljudje⁸¹. Spolna določitev je bila hierarhična na

okras in ornament. To je osnovni mehanizem konstituiranja za pogled. Ženska je filozofu posebljeni videz" (Bahovec 2007, 156).

⁸⁰ To je bilo težavno razmerje. Na primer, v sindikatih so bili prepričani, da bi zaposlovanje žensk, delodajalci izkoriščali kot poceni delovno silo. S tem je bil ogrožen delavski razred. Večina prebivalstva takrat je zagovarjala socialni model, ki je temeljil na predpostavki, da ženske spadajo v gospodinjske dejavnosti in ne na trg delovne sile. Ženske organizacije so seveda nasprotovale takšnemu opredeljevanju. Delavskemu gibanju so očitale, da zagovarjajo patriarhalni sistem. Izgovarjale so se na svojo izobrazbo, saj so bile mnenja, da so mnoge izmed njih bolj izobražene kot marsikateri moški in da jim zato pripadajo državljanske pravice, mogoče bolj kot kateremu moškemu (Wallerstein 2006, 95).

način, da so ženske v podrejenem položaju, medtem ko so jim moški nadrejeni. Napad in zahteve niso bile usmerjene na reprodukcijo oziroma na materinstvo, ampak na odnos mati – oče, kjer je bila mati podrejena očetu. Vendar je le peščica feministk zahtevala tudi enakost pri vzgoji otroka. Zanimivo je, da je večina feministk obsojala splav, ker se jim je abortus zdel kot rešitev za neodgovorne moške, iz tega razloga so se začele zavzemati za kontracepcijo (*Ibid*, 197–198).

Glavni filozofski problem predstavlja to, da feminizmu manjka ženska. Manjka mu ženska, ki je nevidna, vendar hkrati samoumevna ter jasna. Ženska je postavljena na ogled, ki človeka zaslepljuje, a hkrati uči. Feministično zahtevo, ponovno pogledati »odsotno« žensko, je zdaj zamenjal epistemološki problem, ki nakazuje nujnost spregledanja. Ta je spregledana vsepovsod in v vseh, kakor v filozofiji tako v feminizmu, zato ostaja feministični in filozofski *common sense* (Bahovec 2007, 156).

Otto Weininger v svoji knjigi z naslovom *Spol in značaj* (1936, 57) opiše emancipirane ženske oziroma tiste, ki bi to rade bile. Njegov stavek se glasi: "Tu pa trdimo, da Ž ne čuti potrebe po emancipaciji in da je torej tudi ni zmožna. Vse žene, ki so res težile po emancipaciji, vse po pravici slavne in duševno kako pomembne žene, kažejo številne moške poteze in bistrejši opazovalec zasledi pri njih tudi anatomske moške znake, že po zunanosti se torej približujejo moškemu."⁸²

⁸¹ Skozi zgodovino so si ženske priborile svoj »kotiček« v svetu. Borile so se za svoje pravice in hkrati za pravice tistih, ki niso bili upoštevani. Njihove zahteve niso bile le zahteve upoštevanja žensk in njihovih pravic, ampak tudi zahteve za socialo. Ravno to, kar se ustvarja skozi diskurz histeričarke. Podreti neko stanje, ki povzdiguje moškega in še bolj marginalizira žensko. Potrebno je vzpostaviti nov konsenz, kjer bo imela besedo tudi ženska. Ta danes zna biti močnejša od moškega in v mnogih pogledih celo bolj izkušena, vendar pa še mnogokrat zapostavljena in necenjena. Čeprav je feminizem zajel ves svet in tudi dosegel svoje po svetu, ta še zdaleč ni končan proces. Še zmerom obstajajo pravila in politični sistemi, ki so naravnani v prid moškemu. Žensk se dobesedno ne upošteva, zato mu te ponekod pripravljajo teren za novo vstajo.

⁸² Zelo zanimivo je, na kak način avtor opiše ženske, ki so z emancipacijo skušale dokazati, da so lahko podobne moškim v polju političnega. Glede na leto, v katerem je avtor ta stavek zapisal, se da sklepati, da je to bilo obdobje, ko so ženske predstavljale nek strah moškim. Pametne ženske so moškemu lahko zelo nevarne, zato jih avtor raje kritizira, kot pa njihov pogum za emancipacijo poveljuje. V istem delu (202) avtor opisuje dobro ženske skozi materinstvo. Vendar takoj označi njeno polarno nasprotje, kjer žensko oriše kot cipo oziroma akterko v prostituciji. Po avtorjevem mnenju je tudi prostitucija enako kot materinstvo, dekletu podana že od rojstva. Torej so ženske veliko slabše od moških. Kar pa predstavlja zelo zanimivo stvar pa je v tem, da avtor v istem delu (188) edino žensko histeričarko postavi na moško raven. Le-ta razmišlja in dela enako kot moški.

Danes ni več nič nenavadnega, če ima ženska več ljubimcev, preden vstopi v resno razmerje. Včasih so bile ženske, ki so imele možnost za različno spolno življenje ali celo enako kot moški, v veliki manjšini. Bile so označene z manjvrednim pojmom »lahkoživke« in družba jih je potisnila na rob spoštovanja. Včasih sta oba spola cenila dekliško nedolžnost preden je ta vstopila v zakon. Danes je v svetu vse več spolne enakosti, saj morata oba spola spremeniti pogled in vedenje drug do drugega (Giddens 2000, 12–13). "Moški večinoma pozdravljajo to, da so ženske postale spolno bolj dostopne in trdijo, da si v vsakem daljšem spolnem razmerju želijo partnerico, ki bi jim bila intelektualno in ekonomsko enaka" (*Ibid*, 17).

4.3 Politika histerizacije

Najprej opišimo histerizacijo v politiki na primeru moškega in ženske, ki ju ne loči le biološka razlika, ampak tudi nezavedno v razmerju do užitka. Skozi zgodovino so večinoma vladali le moški in kot nosilci oblasti so se neprestano ukvarjali z obrzdovanjem ženskega užitka, katerega so želeli nadzorovati. Užitek ženske je pred samo psihoanalizo že poznala Cerkev in hkrati tudi tiste prave ženske, ki bi lahko predstavljale nevarnost oblasti in s tem tudi Cerkvi. Vendar pa je evropsko razsvetljenstvo do konca uničilo pametno žensko, saj so se začeli ukvarjati z žensko nevednostjo, ženske so namreč začele že same verjeti, da utelešajo nevednost. Moški so torej imeli strah pred žensko vednostjo. Psihoanaliza je ženskam celo ponudila več kot samo objekt (a) fantazme pri moških⁸³ (Balažic 2007b, 390–391).

"Danes prevladujoči tip politike – postpolitična biopolitika – je politika histerizacije, politika strahu, oblikovana kot obramba pred potencialnim nadlegovanjem in viktimizacijo" (*Ibid*, 392). Nad močjo narave nimamo nadzora, ampak nek strah, predvsem pred nepredvidenimi posledicami, ki nam jih ta lahko prinese. V postpolitiki so naša dejanja histerizirana z strahom in grozo, kjer pa so naša dejanja usmerjena predvsem

⁸³ V modernih družbah sta se družbeni svet in naravni svet začela zamenjevati z razumom, kateri pa je domena moškosti. Razum se je odcepil od čustev, katera pa so bila del ženskega sveta. S tem razcepom na razum in čustva, so slednja postala del iracionalnega in posledično tudi ženske, ki so posedovala čustva, postanejo iracionalne (Giddens 2000, 201).

k statusu quo oziroma ohranitvi sistemov in ne k spremembam. Torej je politična gesta v tem, da ni potrebno spremeniti ničesar v takem političnem sistemu, saj je kakršna koli sprememba lahko interpretirana kot grožnja sistemu. Vendar pa se tukaj ohranja nevidno nasilje (*Ibid*).

Andrej Kurnik v svojem delu z naslovom Biopolitika (2005, 16) obrazloži, da neoliberalni intelektualci zavračajo zgodovinski politični diskurz, kateri v vojni, ki predstavlja nasilje, vidi trajno osnovo vseh institucij oblasti. Avtor prav tako zapiše, da ravno v tem zavračanju zgodovinsko političnega diskurza nasilja, se skriva nasilje, ki ga imenuje nasilje oblasti. "Nasilje je ena izmed temeljnih političnih kategorij in vloga nasilja v konstituciji družbenega in političnega je eno izmed temeljnih vprašanj politične filozofije" (*Ibid*). S histerizacijo politike smo torej osredotočeni politiki, ki zavrača konstitutivno dimenzijo političnega, ki se zateka k strahu, in sicer k strahu pred priseljenci, strahu pred kriminalom, tudi strahu pred delovanjem same države, kjer se politika predvsem opira na prestrašene ljudi (Balažic 2007b, 392). Kurnik omenja celo dejstvo, da je sama Evropa zelo močno povezana z migracijami, katere je potrebno osvoboditi, saj v nasprotnem primeru lahko pride do etničnega čiščenja in sovraštva. Omenja, da ravno prisotnost novih ljudi prikazuje družbo kot odprt projekt, kjer pa poteka nasilje proti migrantom. Razumeti moramo, da migracije predstavljajo nek upor in beg pred tem nasiljem, torej neko spremembo v sistemu⁸⁴ (Kurnik 2005, 31).

Zelo dober primer postpolitične biopolitike je čas po dogodku 9/11, ko se je zgodil teroristični napad na Združene države Amerike (ZDA). Ta biopolitika strahu je ravno v tem, ker so ujeti v klešče med človekovimi pravicami Zahoda in protiglobalizacijskim islamskim fundamentalizmom. Ta dogodek je na nek način ranil ZDA, saj jim je dokazal, da niso neranljivi in podrl cel sistem njihove varnosti, za katero je pokazal, da je to le del fantazme (Balažic 2007b, 394).

⁸⁴ In ravno migranti so dokaz temu, kar je politika histerizacije. Ljudje ne upoštevamo njihovih pravic, za nas so tujci, zdijo se nam nevarni, zato v njih vidimo strah. Bojimo se sprejeti njihove pravice in njih samih (s tem bi spremenili status quo), ker bi s tem lahko ogrozili sam sistem. Po drugi strani pa se ne zavedamo, da z nesprejemanjem oziroma zavračanjem migrantov v resnici nad njimi izvajamo nasilje.

4.4 Primer histeričarke – Ivana Orleanska

Histeričarkina poteza je prav tako vloga igrati moškega in ga hkrati delati. Ženska ima naravni talent, s katerim ustvarja moškega. Najprej naredi, da ženska sploh obstaja, kar pomeni, da je zmožna nekaj narediti, nekaj trpeti, se nečemu odpovedati. Zato se histeričarka težko navadi, da je samo neka ženska, ampak želi biti Ženska, v pravem pomenu, da je samo ena, da druge ne obstajajo, da je ona unikatna (Soler 1997, 40).

Ivana Orleanska predstavlja subjektivizacijo lastne želje, na nek način se celo oddalji od nje. Vpeta je v željo Drugega, njenega očeta, saj sploh ne ve kaj je njena lastna želja, ampak svojo željo povzame kot željo Drugega. Njena vojska ne predstavlja neke moči, ampak njo samo, in sicer v tem, da se pokaže, kako je zmožna voditi nekaj takega, kako »trdno kožo ima«, skuša biti ženska v pravem pomenu. Upre se želji svojega očeta, vendar ta nekakšen očetovski red poišče v polju politike, kjer je njena ideja revolucionarna, nesprejemljiva za takratni družbeni red, in sicer njena ideja o tem, da Angleži ne smejo vladati Francozom. Na ta način je združila svoj imaginarni pol s simbolnim, ki postane njena lastna želja, kateri zvesto sledi. Če pogledamo na njo kot na polje gospodarice, ona dejansko postane sužnja svoje t.i. misije, ki je želja Drugega (Edward T. Larkin 2004, 200–206). Je pravi prikaz avtonomnosti ženske, saj za svoja videnja od vsega začetka ni povedala nikomur, niti kasneje, ko je postala slavna oziroma, ko je že osvajala ozemlja. To je dokaz, da nam Ivana Orleanska prikazuje neodvisnost ženske, ki ima tako močan karakter, da po njem že skoraj sodi v moški svet oziroma s tem karakterjem uspeva na moških področjih. S tem je postala temeljni francoski heroj, za katerega je plačala zelo visoko ceno (živo so jo sežgali na grmadi) v moškem svetu. Na nek način je postala odvisna od treh svetih glasov, ki so se ji prikazovali vsepovsod, nekako je postala odvisna od teh glasov, zavrnila je zaroko in zagotovila svojo devištvo, nedotakljivost. Cel ostrigla se je po moško in se oblekla v viteza, vendar je obdržala identiteto ženske. Zaradi blodenj in glasov, ki jih je slišala, je začela močno verjeti vase, kot da je bila poslana od Boga. S temi svetniki, katerih glasove je slišala, se je identificirala in postala unikatna ženska (Llewellyn Barstow 1985, 30–34).

Ivana Orleanska⁸⁵ je postala neka muza za literaturo in vzornica za dekleta in ženske po svetu, s svojo nedotakljivostjo, nedolžnostjo in neodvisnostjo. O njeni življenjski zgodbi je bilo posnetih veliko filmov na temo herojstva, predstavlja pa tudi lik posebnega žanra, saj prikazuje poseben odnos ženske do vojne in bojevanja. Njen lik celo prikazuje romantično povezanost do vojne, kar je za žensko pozicijo oziroma subjekt zelo nenavadno. Za ustvarjalce umetnosti je njen lik zanimiv tudi zaradi njenega tragičnega konca. V glavnem, postala je simbol herojstva v ženski poziciji skozi sfero moškosti (Maddox 2003).

5 Obsesivec

Večina moških ni histerikov, ampak so skozi užitek konstruirani kot subjekt obsesivca. Splošno pravilo je, da obsesivec ohranja svojo željo kot nezmožno na način, da zanika željo drugega, histerik pa ohranja svojo željo nezadovoljeno, tako da ohrani manko Drugega. Tu je njuna razlika skozi željo Drugega, ki predstavlja neko grozo za subjekt, saj za subjekta taka želja predstavlja neznancko. Subjekt preko tega nikoli ne dobi ustreznega odgovora na svojo zagato. Obsesivec si skozi to dejavnost želi imeti vse pod nadzorom, zato vse natančno načrtuje. S tem skuša nadzorovati svojo željo prav tako tudi željo Drugega, zato nikoli ne preneha misliti. Njegova strategija je zapolniti svoj manko z označevalčevim. Noče izginiti kot subjekt, kar pa se lahko zgodi, ko je obkrožen z objektom svojega užitka in želje. On želi pokazati, da je popoln gospodar svoje želje, zato celo pri spolnem odnosu nenehno misli in načrtuje⁸⁶ (Salecl 1997, 84–86).

⁸⁵ Ivana Orleanska torej prikazuje subjekt histeričarke ravno skozi njeno unikatnostjo in moško vlogo, ki jo je udejanjala. Pokazala je, da je Ženska v pravem pomenu besede, prav tako pa se je bila sposobna upreti želji Drugega, gospodarja je zrušila in na njegovo mesto postavila novega, in sicer skozi religiozno raven, Boga. Skozi boje, ki jih je izvajala se je zavzemala za svoje ljudstvo, zvesto je sledila svoji ideji in zavzela pozicijo revolucionarke. V obdobju, ko je Ivana Orleanska zavzemala pozicijo herojke, taka vloga ni bila dopustna in racionalna za žensko. Ona jo je zasedla v pravem pomenu.

⁸⁶ Takšno obsesionalno strategijo lahko vidimo na primeru moškega, ki ga navaja Salecl (1997, 85), kjer gre za obsesivca, ki je celi dve noči čakal na klic ženske, v katero je bil zaljubljen. Sredi noči se mu je porodila ideja, da je morda kaj narobe s telefonom oziroma s telefonsko linijo, zato je neprestano dvigoval telefonsko slušalko in tako preverjal, če je telefonski signal zares pokvarjen. Seveda pa se je hitro zavedel, da s tem samo omogoča zasedenost telefonske linije in hkrati onemogoča, da bi ga ženska zares lahko poklicala, zato je telefonsko slušalko hitro spustil. Vendar je kmalu zatem, postopek oziroma to strategijo, ki si jo je izmislil, ponovno ponovil vse od začetka in do konca. Postopek je ponavljal vse do jutra, dokler ni bil popolnoma izmučen in izničen. Po dveh nočeh, ko je postopek spet ponavlja, je zapadel v resno krizo, zaradi katere je kasneje poiskal pomoč pri analitiku.

Obsesivec poskuša nadzorovati svojo željo kot tudi željo Drugega tako, da nikoli ne preneha misliti. Njegova strategija je, da zapolni svoj manko z označevalci (z mišljenjem) ter se tako izogne želji. Lacan tudi poudarja, da obsesivec noče izginiti kot subjekt, kar se sicer zgodi, ko je subjekt obkrožen z objektom svoje želje in užitka. Obsesivec poskuša dokazati, da je popoln gospodar svoje želje, zato celo med spolnim odnosom ne preneha misliti in načrtovati, da bi tako preprečil svoj užitek ter užitek Drugega. (Ibid, 85).

Obsesija skuša izbrisati razcep, medtem ko histerija predstavlja razcep. Obsesivec noče ničesar izgubiti, saj varčuje v povezavi z analnim seksom⁸⁷. Ničesar noče izgubiti, vendar hoče žrtvovati svoj užitek. On gre do konca, četudi za ceno življenja. Rad žrtvuje, toda pod pogojem, da Drugi v tem ne uživa. Noče služiti Drugemu s svojo kastracijo⁸⁸ (Balažic 2007, 386). Velik užitek torej najde v načrtovanju o srečanjih s svojo ljubljeno osebo⁸⁹. Užitek mu je (prav tako tudi histeriku), iskati rešitev kako se ubraniti še hujšega kot je želja (Salecl 1997, 86). Obsesivec je iskalec, kar pomeni, da dela zato, da bi si sam poiskal odgovor na vprašanje (Balažic 2007b, 387). Obsesivni simptom je prisilna misel užitka. Vendar to ne v smislu misli o užitku, ampak misli, ki se nanašajo na sredstvo, ki deluje za užitek. V obsesivčevih mislih pa obstajata dve misli, in sicer prva je misel za užitek, druga pa misel o obrambi, ki skupaj privedeta do občutka absurdnosti obsesivca, ki zaradi tega ne more priti do končnega sklepa, ampak je vedno zmeden v svojih mislih

⁸⁷ Mojca Kumerdej (2009) je v članku revije Ekran opisala zgodbe filmov, katerih glavna nit je odnos histeričarke in obsesivca. Vloga obsesivca je v veliki meri takšna, da vodi igro v razmerju in prav to prikazujejo tudi prizori v filmih *Zadnji tango v Parizu* in *Devet tednov in pol*. »Podobno kot v prejšnjem filmu tudi v tem igro vodi in nadzoruje moški. John je tisti, ki določa časovno - prostorske koordinate njunih srečanj in režira njune eksperimente, medtem ko Liz v svoji poziciji ostaja pasivna« (Ibid). Obsesivec svojo pozicijo prikazuje skozi grobi seks, kjer pride do presežka užitka. Užitek pa predstavlja tisto, ker je pri histeričarki prepovedano. Prepovedano v tem smislu, da ga zavrača, kot da bi gojila fobični odnos do njega.

Po drugi strani pa poznamo tudi analno ekonomijo, ki pomeni področje egoizma posameznika, ki vstopa v stik z drugimi v nekem zunanjem območju, ki predstavlja sredstvo služenja zadovoljevanja potreb drugemu (Žižek 1982, 71).

⁸⁸ Kastracija obsesivca ne moti, dokler Drugi v njej ne uživa (Balažic 2007, 387). Torej se obsesivec žrtvuje za druge, vendar drugi v tem ne smejo uživati.

⁸⁹ Primer obsesivca v srečanju z ljubljeno osebo, nam opiše tudi Žižek v delu z naslovom *Zgodovina in nezavedno* (1982, 55–56), kjer opisuje ljubezenski trikotnik v Goethejevem romanu *Izbirne sorodnosti*. Tukaj nam pokaže zgodbe subjektov, ki so se zapletli v ljubezenski trikotnik in tudi primer enega izmed likov, ki je v razmerju reagiral z obsesionalno gesto. Zgodba govori o dveh otrocih, ki sta se nenehno sovražila, se prepirala. V času, ko sta bila zrela za poroko, sta bila ločena, vendar sta se pa med počitnicami ponovno srečala, nakar dekle spozna, da je sovražstvo, ki ga je vedno čutila do tega fanta, bilo dejanska zamaskirana ljubezen. Vendar pa je fant na to reagiral zelo ravnodušno, zato dekle skuša storiti samomor in ravno to njeno ravnanje temu fantu odpre oči, da spozna svoja čustva do nje. Zaradi tega izda celo vrsto varnostnih ukrepov, ki bi preprečile utopitev med kopanjem, saj se počuti kriv. In to je njegova obsesionalna gesta.

(Soler 1997, 34). V obsesionalni nevrozi v primeru Podganarja⁹⁰ gre za konstelacijo, kar pomeni, da je privedla do rojstva subjekta in njegove usode, ki se prikaže skozi fantazmatski okvir, kjer išče rešitev krize v zvezi z izbruhom (Lacan 1988, 5). V tem primeru ne gre za simptom zahteve, ampak simptom zadovoljitve na način, da zapolni ta subjektov razcep, ki ga ima obsesivec. Takemu subjektu se nekaj zgodi, da ga ta zadeva prestraši ali celo pretrese tako močno, da zapade v krizo (Soler 1997, 35).

V primeru Podganarja je njega v tako situacijo gnalo dokazovanje, ker se je vseskozi primerjal z označevalcem častnikom, katerega lik je bil povezan z očetom. Njega je v tako situacijo privedlo srečanje s krutim stotnikom, kar je kasneje imelo tak vpliv, da je vseskozi iskal sprožilni element sadističnega užitka (*Ibid*). Pri vsakem njegovem uspehu se je pojavil dvojni subjekt, ki je v tem primeru bil bogata/revna ženska. Torej je stvar vedno še bolj zakompliciral in s tem pokazal dramo obsesivca (Lacan 1988, 8). To podvojitev Lacan poveže s problemom moških⁹¹, in sicer v smislu kako se prepoznati kot moški in kako se znajti v svojem delu. Moški mora nase vezati sadove svojih dejanj, ne da bi si mislil, da pripadajo komu drugemu ali da jih je deležen zgolj po naključju.

⁹⁰ Podganar je pripoved o mučenju, ki je vselej deležna neke osvetlitve, kjer umetno razdražena podgana vdre v anus mučenca. Ključna je vloga očeta, ki je imel določeno mero avtoritete in je sklenil poroko iz koristi. Bil je podoficir in imel težave skozi vojaško kariero. Nekoč mu je nek prijatelj posodil denar, zato se je čutil dolžnega. Od svojega sina (Podganarja) je zahteval, da se poroči z bogato žensko in ravno tukaj zaznamo neko igro, ki je vplivala na tega mladega subjekta tako močno, da je kasneje postal obsesivec. Pokaže se družinska konstelacija subjekta, medtem ko se obsesionalna nevroza prikaže v konfliktu bogata/revna žena, saj ga je mučila podoba revne ženske, do nje je čutil strah, pa čeprav je ravno tej namenjal ljubezen. Še vedno je čutil neko bojazen do očeta, kljub dejstvu, da je ta bil že mrtev ali kot omenja avtor, v onstranstvu. Na drugi strani pa najdemo spet drugi primer istega subjekta, ki ponovno zadeva denar. Zgodba se tukaj vrti okoli nekega predmeta, katerega cena sploh ni bila bistvena, vendar si je obsesivec skozi njegovo nevrozo določil ceno za ta predmet in hkrati zadal nevrotično nalogo povrniti to vsoto v točno določenih pogojih. Odločil se je, da bo plačal osebkcu A, vendar tega takrat v tistih pogojih ni bilo, saj je na njegovem mestu bil B. Po raznih razmišljanjih obsesionalni subjekt ugotovi, da je vsoto pravzaprav dolžan neki gospodični in s tem se začnejo vse njegove blodnje. Ker pa si je na začetku zadal nalogo, da vsoto vrne A (v nasprotnem primeru bi ga zadela katastrofa obsesije), je moral stvar urediti tako, da je bil A tisti, ki je to vsoto vrnil tej gospodični. Ravno na tem mestu je videl svojo notranjo nujnost, ki mu je ukazovala in ki dokazuje nevrozo imenovano obsesivec (Lacan 1988, 5–8).

⁹¹ Lacan s tem v obsesivcu vidi igralca, ki igra svojo vlogo, kot da bi bil mrtev in sicer, z igro se obsesivec zavaruje pred smrtjo. Ta igra je živahna in dokazuje njegovo neranljivost. Preko igre se obsesivec obvladuje, kar pogojuje vse pristope k bližnjemu in ga vidimo v razkazovanju, "kjer skuša pokazati do kod lahko gre v tem delu, ki ima vse značilnosti igre, tudi iluzorne značilnosti – se pravi do kod lahko gre bližnji, mali drugi, ki je njegov *alter ego*, dvojniki njega samega" (Lacan 1994, 8). Njegova igra se torej odvija pred Drugim, kjer obsesivec igra vlogo gledalca. Sploh ne ve, katero mesto sicer zaseda in ravno to predstavlja tisto nezavedno pri njem. "Dobro se zaveda, da se igra ne igra tam, kjer je in zaradi tega skorajda nič od tistega, kar se dogaja, zanj ni posebej pomembno – kar pa še ne pomeni, da ve, od koder vse to vidi" (*Ibid*).

Njegov problem je seksualni objekt in pojav njegove vezave, saj obsesivec ne more nase vezati teh obeh dejanj hkrati. In ravno iz tega razloga se njegov objekt ljubezni podvoji, kadar se približa uspehu. Vendar se ta podvojitve pogosto zgodi tudi na strani samega subjekta, kar pomeni, da moški, ki skuša nase vezati simbolno vlogo ter funkcijo moškega, hkrati vzpostavi nek lik do katerega goji narcistično in smrtonosno razmerje. Ta smrtonosni drugi je lahko za obsesivca nekdo, ki ve, kako on uživa, zato je to tudi lik strahu in občudovanja hkrati (Salecl 1999, 46–48).

Do podvojitve pride z razlogom, ker sta si simbolni status in užitek na nasprotni strani. Obsesivca je groza njegove želje, zato podvoji tudi sam sebe, ker poskuša ustvariti nadomestek, na katerega se naj usmerijo te smrtne grožnje, ki so vezane na objekt njegove želje (Balažic 2007b, 211). "Obsesivca je groza pred objektom njegove želje; boji se, da bi ga objekt izničil, zato oblikuje svojega dvojnika, ki naj bi to preprečil. Obsesivec samega sebe podvoji: poskuša ustvariti nadomestek, na katerega naj se usmerijo smrtne grožnje, vezane na objekt njegove želje, na želeno žensko. Podvojitve objekta ljubezni in podvojitve subjekta pomaga preprečiti dosego zelenega cilja" (*Ibid*).

V primeru obsesivca imamo opravka z nečim zelo nenavadnim, saj ga je zelo težko pripraviti, da bi stopil v samo analizo. Ko pa nam to enkrat uspe, je zelo svoboden, saj ima rad razmišljanje. Analitik je zanj mrtev, tih, sam hitro najde vez med svojimi obsesionalnimi simptomi in subjektom za katerega se predpostavlja, da nekaj ve. Tukaj histerizacija ni samo na začetku, ampak se bori za obstoj histerizacije (Soler 1997, 37). Ta subjekt nenehno govori o neki isti stvari na način, da kroži okoli travme, ki je z nenehnim pripovedovanjem ne more rešiti, celo nasprotno, ta subjekt pripoveduje zgodbe, da bi se izognil soočenju s travmatičnim objektom. S pripovedovanjem se prav tako izogne pravi naravi svoje želje in želji Drugega. V analizi ima že vnaprej pripravljene odgovore z razlogom, da se izogne vprašanju, ki bi ga lahko šokiralo (Salecl 1997, 84).

Obsesijo lahko izpeljemo iz histerije. Freud opiše to kot nekaj, namesto česar bi nam dalo zadovoljitev dveh predstav, sta po njegovem obe nasprotji medsebojno sovražni, zato bi

se mogla vzpostaviti neka logična povezava med njima. Torej Freud histerijo opredeli kot kompromis med dvema, ki se izražata v eno, medtem ko obsesija zanj ne izhaja iz kompromisa, ampak iz nasprotja kompromisa. V obsesiji je definicija malo lažja in preprostejša (Miller 2001, 161).

V obsesiji, pravi Freud, je mehanizem drugačen in v bistvu preprostejši: subjekt odvzame travmatizmu afektivni naboj tako, da v zavestnem spominu ostane le indiferentna predstava vsebine, ki je očitno nepomembna. Mi bomo to prevedli takole: v obsesiji ostaneta S1 in S2 za ceno nesmisla navzoča, eksplicitna. Fenomenologija obsesije kaže raznolike oblike te konsistence, tj. kot prisila, ki se vsiljuje subjektu z afektom absurdnosti, kot kompenzacija in kot zaklinjanje (*Ibid*).

Histerijo in obsesijo po Freudu opredelimo kot notranji razcep subjekta⁹², kjer gre pri histeriji za razcep dveh v enem, pri obsesiji pa za razcep, ki izhaja kot razločitev. Subjekt obsesije skuša razcep izbrisati na način, da poveže S1 in S2 skupaj. Pogovor s samim sabo je tisto subjekta, kar se vrača v obsesiji. Obsesija pa je poskus zacelitve subjekta, kjer šiv predstavlja obsesionalni modus potlačitve. Zato se subjekt mora pogovarjati s samim seboj in ne z nobenim drugim. Prav tako pa je obsesija zavrnitev odtujitve. Kljub obsesiji ni mogoče imeti obojega hkrati, pač pa eno ali drugi ali celo nobeno, zato subjekt obsesije pade pod udar odtujitve. Šiv obsesije tu predstavlja subjektovo zavrnitev nezavednega. Na tem mestu se vidi, da obsesivec noče ničesar izgubiti in uporaba njegovega analnega erotizma, ker žrtvuje svoj užitek (*Ibid*, 162).

Za subjekte obsesije velja, da nenehno preračunavajo med zneskom in užitkom. Denar ali življenje, svoboda ali smrt⁹³ so vprašanja, ki so ključna za obsesivca in kjer bo ta izbral možnost, ki v resnici ni mogoče, in sicer denar in smrt, ker noče ničesar izgubiti, saj je potrebno iti do konca, pa čeprav za ceno življenja. Obsesivec torej razpolaga s svojim imetjem, vendar je že mrtev. Drugemu vsiljuje nekaj, o čemer dvomi. V obsesionalni nevrozi je funkcija Drugega pripisana mrtvemu z razlogom, ker mrtev ne more uživati.

⁹² "Subjekt se rodi, kolikor v polju Drugega vznikne označevalec. Toda prav zaradi tega tisto – kar poprej ni bilo nič, le subjekt, ki še pride – skrepeni v označevalec" (Lacan 1996, 183).

⁹³ "*Denar ali življenje!* " Če izberem denar, izgubim oboje. Če izberem življenje, mi ostane življenje brez denarja, se pravi okrnjeno življenje ... *svoboda ali življenje!* Če izbere svobodo, cak! Izgubi takoj oboje – če izbere življenje, ima življenje, prikrajšano za svobodo. Tu notri se mora skrivati nekaj posebnega. Nekaj posebnega, kar bomo imenovali *smrtonosni faktor*" (Lacan 1996, 198).

Obsesivec si prizadeva, da gre ves užitek na raven označevalca, vendar mora užitek biti mrtev. Avtor na to mesto podaja Lacanov primer fanta, ki se je poigral z mislijo, da njegov oče še živi in da lahko vsak hip stopi v prostor, ko si je razgaljen pred ogledalom ogledoval svoj penis. To je prizor, ki ga mrtvemu očetu⁹⁴ predstavlja označevalec užitka. Fant sliši trkanje na vratih, ki jih odpre mrtvemu očetu, ki pa ga seveda ni tam, je pa zato tam njegov označevalec. V tem času se fant vzdržuje masturbacije in ravno v tem najdemo mejo med psihozo in obsesijo.

... to razkazovanje znamenja moškosti pred Drugim, kot mrtvim, srečujemo v vseh primerih, ki jih lahko opredelimo kot obsesionalne nevroze in ponazarja zvezo med denarjem in smrtjo. Lepo pa pokaže tudi to, da je subjekt obsesije sicer lahko prijatelj s smrtjo, zato pa ima težave z ljubeznijo, kar ne pomeni, da ima težave z darovanjem, temveč mu dela težave to, da mora dati tisto, česar nima. Iz tega izhaja, da je vogelni kamen obsesije to, da se med sabo pomešata ideal in Drugi (*Ibid*, 166).

Užitek Drugega je za obsesivca škodljiv. Čeprav ta žrtvuje, žrtvuje na način oziroma pod pogojem, da drugi ne uživa⁹⁵ (*Ibid*, 159–167).

5.1 Kaj obsesivca loči od histeričarke?

Tako obsesivec kot histeričarka se sprašujeta o želji Drugega, vendar pa histeričarka svojo željo vzdržuje kot nezadovoljivo, medtem ko obsesivec ohranja svojo željo kot nezmožno. Vsak ima svojo strategijo. Histeričarkina strategija je na strani objekta, kjer se izmuzne kot objekt, s čimer ustvari in ohrani manko pri partnerju, zmeraj se mu izneveri. Ni pa nujno, da je fizično odsotna, lahko je prisotna fizično, vendar ne subjektivno. V primeru spolnega razmerja je prisotna v postelji, vendar ne v mislih, saj sanja o nečem drugem oziroma si predstavlja, da ni ona v postelji s partnerjem, ampak je na njenem mestu nekdo drug. S tem odklanja, da je užitek Drugega in ohranja svojo željo nezadovoljeno (Soler 1997, 28–29).

⁹⁴ Mrtvi sorodnik in razmišljanje o njem oziroma sama predstava o njem nam lahko povedo marsikaj. Tudi sanje o smrti sorodnika ali ljubljene osebe se da interpretirati, kar pa nam pokaže predvsem dvoje. Prvič, nam te sanje pokažejo, da si to osebo želimo videti vsaj še enkrat v realnem svetu, kar nas nanese na stanje žalostnega. Drugič pa nam lahko pokažejo željo, da bi ta oseba o kateri sanjamo umrla oziroma neko veselje do smrti te osebe (Freud 2000, 240–241).

⁹⁵ Način užitka nam torej prikaže še eno nasprotje med histeričarko in obsesivcem. Medtem ko ona sama ne uživa oziroma noče uživati, je obsesivec tisti, ki noče, da Drugi uživa. Dokazuje nam razliko med njima skozi užitek, kjer je za histerijo značilen odpor do užitka in kjer obsesija do užitka čuti neko privlačnost.

Pri obsesivcu pa je stvar nekoliko drugačna. Kadar subjekt izgine, ko se pojavi objekt, obsesivec noče izginiti, enostavno noče, da ga nek objekt zatemni. Željo Drugega izniči. Je sposoben manipulirati z drugimi, kar nam jasno prikazuje konkreten primer. Moški obsesivec, ki ima ljubico, si bo natančno izračunal čas, kdaj se bo ljubil z njo, po drugi strani, pa bo poskrbel, da ga bo v istem času po telefonu poklicala druga ženska. Torej se bo istočasno z eno žensko ljubil, z drugo pa telefoniral, vendar pa med telefoniranjem ne bo nehal ljubiti. S tem bo sam sebi dokazal, da ni objekta, zaradi katerega bi lahko izgini. Pokazal bo, da je gospodar svoje lastne želje, a bo vselej razmišljal. Če hočemo uživati, moramo nehati razmišljati, kar pa ne velja za obsesivca, saj on lahko uživa, če ogromno razmišlja, medtem ko histeričarka ogromno govori. Obsesivec je torej potopljen v svoje misli s katerimi zapolni manko (*Ibid*, 30).

... Vrnimo se sedaj k razliki med obsesijo in histerijo. Znano je, da Lacanova slavna formulacija, ki je, trdno utemeljena v kliničnem izkustvu, trdi, da histeričarka vzdržuje svojo željo kot nezadovoljeno, medtem ko obsesivec ohranja svojo željo kot nemožno. Kaj to pomeni? To pomeni, da nezavedne strategije zadevajo različne termine v fantazmi. Pri histeriji je strategija na strani objekta. Lacan je to strategijo poimenoval izogibanje in izmikanje ... Strategija obsesivca zadeva subjektivno stran fantazme. Obsesivec izniči željo drugega (*Ibid*).

Obsesivec se od histeričarke loči tudi po vprašanju biti. Histeričarka uteleša seksualno vprašanje, kaj ona je kot seksualizirano bitje, medtem ko se obsesionalno vprašanje nanaša na obstoj, eksistenco, kaj je on kot živo bitje. Torej pri njem ostaja vprašanje biti, vendar pa ima pri tem problem, saj ne ve, kaj naj naredi, da se vprašanje pojavi, saj se on obnaša, kot da je mogoče podati odgovor označevalca ravno tam, kjer tega označevalca ni (*Ibid*, 32).

Temeljno vprašanje je vprašanje biti: »Kaj je bit?« »Nevroza je vprašanje, ki ga bit postavi za subjekt.« To vprašanje nas zadeva kot živa bitja. Gre za vprašanje, ki ima dve plati in dve formulaciji. Prva formulacije je: »Kaj sem kot nekdo, ki eksistira?«, drugače rečeno, kot nekdo, ki so ga v ta svet rodili straši. Druga formulacija se glasi: »Kaj sem kot seksualno bitje?« Lacan pokaže, da se obe plati vprašanj porazdelita med obsesivca in histeričarko. Histeričarka v bistvu uteleša seksualno vprašanje: »Kaj sem kot seksualizirano bitje?« Obsesivec uteleša vprašanje eksistence: »Kaj sem kot živo bitje?« Toda vsak subjekt ima opravka z obema vprašanjema. Lacan to zelo prepričljivo ponazori s primerom malega Hansa, ki se v razmerju do svoje matere vpraša oboje – tako o svoji eksistenci (biti), kot o svojem penisu (imeti) (*Ibid*, 31–32).

Obstaja statistika, ki dokazuje, da je več obsesivnih moških in več histeričnih žensk ter manj obsesivnih žensk in manj histeričnih moških. Torej obstaja neka predpostavka za histerijo med ženskami in obsesijo med moškimi. Vprašanje eksistence, ki je značilno za obsesivca, je prisotno v vsakem, pa naj bo histerični ali obsesivni subjekt. Vprašanje se v tem primeru nanaša na to ali drugi želi njega/njo. Vendar pa je histerično vprašanje: »Kaj je ona kot seksualno bitje?« prisotno v večini pri ženskah, saj za žensko v Drugem ni označevalca. Ženska torej ostaja uganka za vsakogar, kakor za moške, tako tudi za ženske, vendar pri ženskah se vprašanje naslanja na ženskost, o njeni lastni biti, medtem ko pri moških predvsem na objekt. Ravno iz tega razloga je logično, da histeričarka raziskuje bit ženske z raziskovanjem objekta Drugega oziroma objekta moškega. Ta namreč ugotovi, da je vsak moški kastriran, vsak je isti. Pri ženskah pa ni tako, saj je vsaka drugačna (*Ibid*, 32–33). Moški histerik, pa se sprašuje ali je ženska ali moški, ker želi vedeti na katero stran formule seksuacije se naj obrne. Njegovo vprašanje pa je isto vprašanje, kakor ga ima ženska histeričarka in išče del svoje biti v želji Drugega (*Ibid*, 40).

6 Psihoanaliza

Psihoanaliza je vladavina govora, ni drugega zdravila. Freud je pojasnil, da nezavedno ni tako globoko, kot pa nedostopno za zavestno poglobitev. In rekel je, da v tem nezavednem ono govori: subjekt v subjektu, presegajoč subjekta ... skozi njegovo lastno pripoved je cilj psihoanalize pokazati subjektu, da njegov bolezenski simptom nima nobene zveze z ničemer in je brez vsakršnega smisla. Tudi če je bolezen navidez realna, v resnici ne obstaja, realno ne obstaja. (Balažic 2007b, 93).

6.1 Psihoanaliza in nezavedno

Po Freudu je nezavedno v psihoanalizi lahko navzoče, v naslednjem trenutku pa lahko celo izgine iz nje. Neka predstava ostane v človeški duši, čeprav izgine, je še vedno prisotna in jo imenujemo zavestna predstava, medtem ko nezavedne predstave ne zaznavamo, jo pa raziskujemo preko drugih pojavov in znamenj. Skozi psihoanalizo gre tukaj večinoma za nevrotične pojave, kjer avtor postavlja primer histerične ženske, ki izbruhne že samo zaradi neke ideje (Freud 1987, 23–24). Nezavedno torej vsebuje vse tiste elemente, ki so potlačeni nekje daleč v podzavesti, kar pomeni, da obstaja neko pomanjkanje povezanosti v zavestnem psihičnem življenju in ravno psihoanaliza je tista, ki se ukvarja z raziskovanjem tega. Freud je razvil logike tega, kjer si druga drugi sledijo

v nekem razmerju. Vse kar opredeljuje nezavedno, po Freudu vidimo posredno preko sanj, šal, izbruhov, psihotičnih in nevrotičnih vedenj. Lacan pa je deloval v drugo smer psihoanalize, ki bi po njegovem mnenju morala podati vzrok za nastanek spolnih razlikovanj med živimi bitji (Mitchell v Bahovec 1991, 172–173).

Dandanašnji, v našem zgodovinskem času, ko se oblikuje znanost, ki jo lahko opredelimo za humanistično, ki pa jo moramo dobro razlikovati od sleherne psiho-sociologije, namreč lingvistika, katere model je kombinatorična igra, delujoč v svoji spontanosti, sama od sebe, na predsubjektiven način, daje nezavednemu njegov status prav ta struktura. Ta struktura nam vsaj zagotavlja, da je z izrazom nezavedno nekaj, kar je moč kvalificirati, kar je dostopno in kar je moč objektivirati. Toda ko spodbujam psihoanalitike, naj nikaner ne zanemarjajo tega področja, ki jim daje trdno oporo za njihovo delovanje, ali to pomeni, da mislim, da s tem zaobsegam koncepte, ki jih je Freud zgodovinsko vpeljal z izrazom nezavedno? Ne, tega ne mislim. Freudovski koncept nezavedno je nekaj drugega ..." (Lacan 1996, 24–25).

Lacan je torej povzemal ideje po Freudu in ko se je skozi svoje teorije vrnil nazaj k njemu, je prešel na njegovo teorijo o nezavednem⁹⁶. S tem je Lacan želel narediti psihoanalizo bolj razumljivo, želel jo je konstruirati skozi govorico, saj preko nje učinkujemo na simptome. Skušal je obrazložiti polje povezanosti govorice in simptoma skozi subjekte in črke, kjer je subjekt tisti, ki govori. S tako formulacijo je pripeljal do neke zmešnjave, saj gre za mešanje psihologije in psihoanalize, kjer slednja po Lacanovem mnenju nima nobenega opravka s celotno osebo, ampak le s subjektom – osebo, ki jo govorica preoblikuje. Skozi histeričarko se aplicira na polje subjekta želja, ki pa v psihoanalizi ne predstavlja potrebe, ampak nek manko in iskanje nekega objekta, ki ta manko naredi manj boleč (Soler 1997, 14–15).

6.2 Nevroza in psihoza

Freud v svojem delu z naslovom *Metapsihološki spisi* (1987, 367–368) razdela razmerje med psihozo in nevrozo, kjer prva pomeni motnje v odnosih med zunanjim svetom in Jazom, druga pa predstavlja rezultat konflikta med Jazom in njegovim Onim. Transfer nevroza nastane tako, da se Jazu vrine simptom, ki mu škodi in proti kateremu se Jaz

⁹⁶ Lacan nezavedno opredeli v (1996, 138) kot: "Nezavedno so učinki govora na subjekt, nezavedno je razsežnost, kjer se subjekt opredeljuje v razvoju učinkov govora in zaradi tega je nezavedno strukturirano kot govorica. To je usmeritev, ki – vsaj na prvi pogled – ustreza težnji, da dojetje nezavednega iztrgamo sleherni zavezanosti realnosti, razen tega, če gre za realnost same konstitucije subjekta. Pa vendar je to moje preučevanje merilo za smoter, ki sem ga opredelil kot nekaj, kar zahteva transfer, tisti transfer, do katerega prihaja v sami situaciji mojega poučevanja."

začne bojevati. Jaz preko njega opravi potlačitev skozi ukaz Nadjaza, ki pa izhaja iz vplivov zunanjega sveta. Pri psihozah pa najdemo halucinacije in zmedenost, včasih celo nezaznavanje zunanjega sveta (*Ibid*, 230). Psihotik torej ni zmožen razločiti med Jazom in objektivnim svetom, prav tako pa tudi ni zmožen operacije integracij dobrega in slabega v enotno predstavo nekega predmeta (Žižek 1987, 112).

Vsekakor pa obstaja zaporedje nevroz, ki nastane, če jih uredimo po času razvoja posameznika. Tukaj je t.i. tesnobna histerija najzgodnejša oblika nevroza, kateri sledi konverzivna, ki se pojavi od četrtega leta dalje, kasneje prisilna nevroza, ki se večinoma pojavlja v puberteti, potem dementia, za njo paranoja, ki je nevroza starejših let in na koncu melanholija (Freud 1987, 230). Nevrotik je subjekt, ki ne ve, kakšen je lahko objekt in ravno zato se s tem nenehno ukvarja, ker to predstavlja njegovo grozo. S tem oblikuje zaščito pred še bolj groznim uvidenjem užitka (Salecl 1997, 84).

V histeriji in obsesiji je nevrotična strategija različna, in sicer v prvi je zelo razvidna, v drugi pa gre za drugačen pojav. Nevrotik je nekdo, ki najde povezavo med seboj in željo Drugega. Vse to je mogoče ugotoviti in opaziti z izkustvom okolice, saj je za histeričarko značilno, da ima okoli sebe veliko ljudi, med drugim ogromno spolnih razmerij. O svojem problemu pa sama razpravlja z vsemi, kjer manevrira. Ona je zmožna opisati svoje obnašanje, vendar tukaj ne gre za vrnitev potlačenega, ampak gre za neko ponavljanje, ki se dogaja in kjer opazi ključne zadeve. Skozi nevrozo se sprašuje kaj drugi hoče od nje. Pri obsesivcu pa gre za drugačno stvar, saj on o svojih stvareh najraje razpravlja sam s sabo. Pri njemu ne najdemo željo Drugega v ospredju, celo prikrije jo. On potlači stvari v svoje misli, kar pri Freudu vzpodbudi nekaj nenavadnega. Ker je sam razcepljena osebnost, lahko že sama želja Drugega pri njem vzpodbudi nevrozo (Soler 1997, 21–23). Razlika skozi nevrozo⁹⁷ se med njima vidi tudi pri strahu, kjer pri histerični

⁹⁷ Ko je v histeriji S2 potlačen - Freud je S2 imenoval potlačeno - pride do manka v sami označevalčevi verigi. Če histerika vprašamo : »Zakaj si to storil?«, nam bo odgovoril: »Ne vem.« To pomeni, da vemo, da S2 nekje tukaj zares obstaja, in sicer v njegovem nezavednem. Obstaja pa spet drugo vprašanje, kaj je pravzaprav to histerično ali histerikovo nezavedno? V samem telesu ali celo v Drugem. V histeričarki kot nevrotiku je vselej prisotno vprašanje : »Zakaj on to počne in zakaj to počnem tudi jaz?«. Po drugi strani pa gre pri obsesivcu za isti termin nezavednega v označevalčevi verigi, vendar pa je za obsesivca značilno, da sam pove kje se pri njem nahaja potlačeno – včasih to stori že v začetku analize. Je pa zanimivo, da je pri njem potlačeno v pomenu, da ne ve, da je za njega povedal, ne zaveda se, da ravno

nevrozi telo zboli zaradi strahu, pa čeprav dejansko ni bolno, pri obsesivcu pa je strah v mislih subjekta, ki pa jih ni mogoče nadzorovati in se kažejo skozi razne fobije (Balažic 2007b, 93).

Na tem mestu pa bomo vključili še tisto, kjer sta obsesivec in histeričarka združena skozi nevrozo, in to je pri kliniki *borderline*-motenj⁹⁸, natančneje pri poli-simptomalnih nevrozah. Pri klasični nevrozi, sta povsem nezdružljiva oziroma različna. Klasični simptom histerične konverzije, ki so telesne motnje, največkrat psihično pogojene. Obsesivni klasični simptomi so neka prisilna dejanja, kjer subjekt čuti neko prisilo zaradi racionalizacije, da gre in stori določeno stvar (na primer nenehno umivanje rok, kjer racionalizira, da se v nasprotnem primeru lahko okuži) (Žižek 1987, 109–110).

"Le s preučevanjem prvih izrazov prirojene nagonke konstitucije in učinkov najzgodnejših življenjskih vtisov lahko zares spoznamo nagonke sile kasnejše nevrose in se zavarujemo pred napakami, v katere bi nas lahko zvabile pretvorbe in prekritja zrelega obdobja" (Bahovec 1991, 14).

6.2.1 Nevrotik kot svoboden človek

Nevrotik je človek kot vsak drug. Njegova nevroza sicer nima neke posebne psihične vsebine na psihoanalitski ravni, ki bi lahko bila značilna samo za njega. Nevrotik zboli za različnimi kompleksi, kot vsak zdrav človek, vendar je razlika v tem, da jih zdrav človeka obvlada brez nekih hujših posledic. Zdrav človek in nevrotik sta si v otroštvu zelo podobna, vendar je kasneje za nevrotika značilen močan spolni nagon oziroma je nagnjen k hitrejši zrelosti (Freud 2006, 27). "Odkrili so, da človek postane nevrotičen zato, ker ne more prenesti mere odrekanja, ki mu ga nalaga družba, ko služi svojim kulturnim idealom. Iz tega so sklepali, da bi odprava oziroma znatno zmanjšanje teh zahtev

potlačeno pri njem izžareva njegovo obnašanje. To dokazuje, da je tudi on razcepljena osebnost (Soler 1997, 22).

⁹⁸ Ta *borderline*-subjekt je zmožen polovico tega, kar ne more storiti psihotik. Zmožen je razločiti med Jazom in zunanjim svetom, torej je zmožen preizkusa realnosti, medtem ko pa pri operaciji dobro oz. slabo odpove, saj je za njega nek libidalni objekt, ki predstavlja drugi subjekt, lahko je samo slab ali samo dober. Kadar pa je zanj drugi subjekt dober in slab, to stvar razreši tako, da je nekaj časa za njega ta subjekt dober, nato pa postane slab. Ravno tak je tudi njegov odnos do politike, ki je nekaj časa zanj pomembna stvar, kasneje pa ta postane »kurba«, skorumpirano področje (Žižek 1987, 113).

pomenila povratak k možnostim sreče" (*Ibid* 2001, 36). Zaradi tega, ker ne prenesejo odrekanja v spolnosti, si v svojih simptomih ustvarjajo nadomestne zadovoljitve, ki pa potem same na sebi povzročajo trpljenje za njih in okolico (*Ibid*, 56).

Lacan nam kot svobodnega človeka oriše nevrotika oziroma norca⁹⁹, še več, za njega človek sploh ne more biti svoboden oziroma ga ne moremo dojemati kot svobodnega človeka, če ga ne razumemo kot norca (Miller 2001, 172). "Zakaj norost je v tem, da se človek osvobodi privlačnosti identifikacij, ki imajo masovni učinek in pusti, da ga tveganje norosti zapelje v skušnjava – besede so Lacanove" (*Ibid*). Avtor omenja delo lahkomišelnežev, ki vedo, da je norost ovržba diskurza gospodarja kot neke prevare, kar pomeni, da je v tem norost revolucionarna. Kot lahkomišelneže jih imenuje zato, ker ti v nevrotiku ne prepoznajo gospodarja, ki nevrotika pravzaprav uteleša (*Ibid*, 172–174). Svoboda je ključna stvar za delovanje posameznika nasploh, kar dokazujejo tudi različni avtorji. Otto Weininger v delu *Spol in značaj* (1936, 176) obrazloži, da je svoboda ključna. Po njegovem mnenju je objekt lahko svoboden kot vsak subjekt, kar pomeni, da je svoboda posameznika obveza. Človek lahko postane svoboden, če sam sebi postavi nek zakon. Po drugi strani pa Michael Foucault v delu *Zgodovina seksualnosti 2* (1998, 51) navaja, da se ljudje borimo za svobodo. Še več, celo nadaljuje, da je svoboda posebna oblika odnosa posameznika do samega sebe, ki pomeni neko pot, kako si zagotavlja svobodo glede svojih želja.

Po drugi strani pa najdemo povezavo z nesvobodo, ki nam jo poda Balažic (2007b, 222–223), kjer primerja histerika z zapornikom, ki si načeloma želi svobode, ko pa jo doseže, ima občutek, da je nesvoboden. Razloga za to stanje tiči v samem užitku zapornika, ki v prestajanju kazni dobesedno uživa. Čeprav nam je že sama podoba zapora zelo grozljiva, pa zapornik najde način, da v njem uživa. Prevzame neko novo identiteto, ki mu da svobodo, a jo izgubi v trenutku, ko je spuščen iz zapora.

⁹⁹ Avtor Miller se na tem mestu sprašuje, kako je lahko nek norec, ki je vstran od družbenega življenja, zaprt v prisilni jopič, svoboden (Miller 2001, 171).

6.3 Polje političnega v psihoanalizi

Za začetek bomo v tem poglavju izpostavili vpliv na polje političnega, ki ga je orisal Balažic v knjigi *Gospostvo* (1995, 375–377) na demokratični ravni. Avtor omenja, da v modernih časih demokratični boji več ne konstruirajo polje političnega na dve polji, ampak omogočajo ustvarjanje raznovrstnih konfliktnih točk, ki vplivajo na množenje demokratičnih bojev skozi logiko razlik. V takih t.i. pozicijskih bojih se med različnimi kolektivnimi subjekti spreminjajo meje in identitete. V polje političnega več ne vstopajo samo elementi oblasti, ampak zdaj to zadeva tudi vsa družbena gibanja, ki s svojimi dejanji vplivajo na oblikovanje demokratičnega in skušajo zabrisati stare in nove oblike podrediv. Avtor s tem ponazarja, da ni več področja družbenega, ki ne bi moglo postati področje boja proti neenakopravnosti in zahtevati pravice, saj sfera političnega vse bolj posega po področju družbenega. Tukaj se nanaša na Laclaua in njegovo vpeljavo nadzora v družbi v smislu meje med javnim in zasebnim, ki nam prikazuje politično naravo družbenih razmerij. Tudi Foucault (1991, 29) današnjo družbo opiše kot polje oblastniških odnosov in posledično polje bojev. Prav tako ugotavlja, da je resnica izvedena preko oblasti, katera pa nenehno zaslišuje, sprašuje in preko zakonov oblikuje resnico¹⁰⁰.

... ne samo v družbi, kot je naša, vendar temeljno v vsaki družbi, obstajajo mnogoteri oblastniški odnosi, ki prežemajo, opredeljujejo in konstituirajo družbeno telo in ti oblastniški odnosi sami ne morejo biti vzpostavljeni, utrjeni niti izvajani brez produkcije, akumulacije, cirkuliranja in funkcioniranja diskurza. Nobenega možnega izvajanja oblasti ne more biti brez določene ekonomije diskurzov resnice, ki delujejo na osnovi te zveze. Podvrženi smo produkciji resnice prek oblasti in oblasti ne moremo izvajati razen preko produkcije resnice (*Ibid*).

Klasična nevroza – histerija je skozi obdobje kot taka izginila, vendar histerija pripada neki zgodnejši fazi razvoja morale družbenega. V meščanskih družbah so reformam vzgoje in izobrazbe postavljali zelo ozke meje, saj je bil njihov cilj zatreti revolucionarne ideje skozi vzgojo (Balažic 2007a, 76). Vzgoja ima zelo pomembno vlogo, ki jo vidimo tudi v odnosu med starši in otroci, ki je odličen primer, kjer se zasnujejo vsi drugi. Gre za

¹⁰⁰ Po drugi strani pa Foucault (1991, 64) ugotavlja, da če gledamo na učinke oblasti kot na neko represijo jo poistovetimo zgolj s prepovedjo, ki nam jo dajejo zakoni. Po njegovem mnenju take oblasti ne bi upoštevali, zato nam oblast daje tudi neko ugodje, proizvaja diskurz. Ob tem se avtor sprašuje, kako bi oblast lahko sploh funkcionirala, če bi bila samo represivna. Razlog v funkcioniranju oblasti vidi v tem, da oblast na nas ne deluje le kot neka sila, ampak deluje kot neko ugodje.

način vzgoje, ki je pomemben tudi za politiko, saj si mora vsaka politika zastaviti vprašanje vzgoje (Žižek 1983, 153). "Kolikor je družinska vzgoja neobvladljiva in samosvoja, je vselej implicitno družbeno nevarna, deviantna. Zato so vse dosedanje družbe težile k čim večjemu nadzoru nad družino, uvajanju posebnih pravil vzgoje in oblikovanju mehanizmov nadzora nad družinsko vzgojo" (Salecl 1991, 71).

Nadzor je bil v razvoju kapitalistične družbe prav tako nujno potreben, saj je omogočal oblikovanje individuov, ki so bili usklajeni s tako ideologijo (*Ibid*). Foucault v delu z naslovom Nadzorovanje in kaznovanje (2004, 169–170) opisuje pomembnost nadzora, ki so ga izvajale oblasti tudi v vojski, saj korelacija med telesom in gibom privede do discipline posameznika, kateri pa zaradi tega postane bolj učinkovit. "Disciplina¹⁰¹ opredeljuje slehernega izmed odnosov, ki ga mora telo vzdrževati s predmetom, s katerim manipulira" (Foucault 2004, 170). Preko nadzorovanja in discipline smo prišli tudi do raznih oblik zaščitenja posameznikov. V liberalni državi je naloga te, da ščiti državljana in ga tudi konkretno zavaruje pred morebitnimi grožnjami. Iz tega razloga so se tudi razvile človekove pravice, da bi bili posamezniki tudi pravno zaščiteni. V sodobni državi imamo tudi politične pravice državljanov, ki so opravičilo neenakosti v državi¹⁰² (Salecl 1991, 36–37).

V veliki meri se spregledujejo družbeno-zgodovinske pogojenosti nevroz, kjer se omejujejo kritike le na ureditev polja političnega in tudi polje družbenega. "Nevroze ne izhajajo iz biološke nujnosti, kot na primer staranje ... Nevroze so družbene bolezni ... rezultat nesrečnih socialno determiniranih vzgojnih ukrepov, v zvezi z nekim določenim družbenim okoljem ..." (Balažic 2007a, 77). Freudova psihoanalitična teorija poudarja, da represivna organizacija polja družbenega in političnega zahteva posameznikovo psihopatologijo vsakdanjega življenja. Na primer, želja po avtoriteti izhaja iz tesne zavezanosti stanja družbenega, ki pa ga kultura zahteva od vsakega posameznika.

¹⁰¹ S tem nam avtor jasno pokaže, da kakor je disciplina pomembna za posameznika, ki želi uspešno upravljati s svojim telesom, tako je ravno ta pomembna tudi za oblast, ki želi učinkovito upravljati s svojimi podložniki.

¹⁰² Na tem mestu je pomembno, da omenimo diskurz histeričarke, skozi katerega se zavzemamo za tistega, ki se mu pravice ne upošteva. Zato lahko na tej točki vidimo, kako pomemben je diskurz histeričarke za samo konstitucijo polja političnega.

Represija se nikoli ne umakne, kar pomeni, da nikoli ne zastara, saj predstavlja pogoj delovanja polja političnega (*Ibid*, 79–80). Represija je del oblasti, katera pa predstavlja številčnost odnosov moči, kjer gre za neko igro, preko katere se ti odnosi nenehno spreminjajo. Pogoj, da oblast obstaja, da je njeno izvajanje razumljivo in da se njeni mehanizmi uporabljajo kot mreža razumljivosti polja političnega, se nahaja v odnosih moči. Oblast je povsod in prihaja iz vsepovsod. Oblast je skozi zgodovino nadzorovala seksualno življenje posameznikov, tudi preko represije oblasti. Seksualnost se je vzpostavilo kot področje na osnovi odnosov oblasti. Avtor je mnenja, da ni potrebno v tem iskati, kdo je tisti, ki ima oblast v redu seksualnosti, ampak je potrebno iskati spremembe, ki jih odnosi moči vsebujejo v svojem delovanju. Tudi govor, ki je ključen za psihoanalizo je del oblasti, saj se je ta razvila ravno v njem (Foucault 2000, 96–97).

Toda morda obstaja še nek drug vzrok, zakaj se nam izražanje odnosov med seksom in oblastjo v obliki zatiranja kaže tako hvaležno: temu bi lahko rekli dobiček za govorca. Če je seks zatiran, se pravi zapisan prepovedi, neobstoju in molku, ima že samo dejstvo, da se o njem govori in da se govori o njegovem zatiranju, videz preišljenega postopka. Kdor tako govori, se v določeni meri postavlja izven oblasti, saj prelamlja zakon, se pravi v naprej jemlje – pa če še v tako majhni meri -, prihodnjo svobodo (*Ibid*, 10).

Govor je orodje in učinek oblasti hkrati, pa tudi ovira v njej¹⁰³ (*Ibid*, 104). "Govor prenaša in proizvaja oblast; krepi jo pa tudi uničuje, izpostavlja, jo dela krhko in omogoča njeno zajezitev" (*Ibid*, 105).

Rado Riha v članku z naslovom Politika v vozlu simbolnega, imaginarnega in realnega (1997, 129–147) razdeli polje političnega, kjer razčleni koncept politične subjektivizacije, ki preko političnega akta odpira prostor politike, kjer pa se subjekt vzpostavi šele takrat, kadar je artikuliran z realnim. Polje političnega je postavljeno na treh ravneh, in sicer na ravni realnega, imaginarnega in simbolnega. Danes živimo v svetu globalizacije, ki predstavlja moderniziran svet, kjer osrednjo točko predstavlja priznavanje razlik drugega. Torej je moderni politični sistem, sistem konsenza, ki se od

¹⁰³ Torej se preko govora lahko tudi upiramo oblasti, predstavljamo revolucijo v njej. Tudi histeričarka je revolucija skozi oblast. Tudi tukaj lahko opazimo, da je diskurz histeričarke močno dejaven skozi polje političnega.

Skozi govor o zatiranju seksa, najdemo zlahka nek upor, saj se s tem govori proti oblasti (Foucault 2000, 11).

klasične modernosti razlikuje po fenomenu notranje izključitve, katera v globaliziranem svetu deluje malo drugače. Zaradi modernizacije je prav vsaka izključenost, hkrati tudi vključenost, saj je izključitev postala nevidna, saj tukaj ni več izključenega Drugega, pač pa je vsakdo nekje notri, pa čeprav ni del sistema oziroma je pripadnik »drugačne«¹⁰⁴ etnične skupine, religije, seksualne pripadnosti itd. Vsak član take skupine se počuti izključenega, vendar je vključen v tem, ko začne utelešati tisto, kar v njihovo situacijo ne sodi. Lahko bi rekli, da je posledica sodobne politične in prav tako tudi gospodarske povezanosti, vojna vsakega proti vsakomur, saj je ta premik iz zunanje izključitve proti notranji pripeljal do spremenjene vloge nasilja, ki se danes kaže v drugačnih oblikah prek raznih rasističnih izžarevanj, revščine, širjenja svetovnih bolezni itd., kjer deluje kot neka čista, nesmiselna krutost.

Postdemokrasko presežno nasilje zato tako rekoč čutno-nazorno izpričuje, da živimo v dobi udejanjanja univerzalnosti, natančneje rečeno, v dobi realne univerzalnosti. Se pravi, v dobi univerzalnosti, ki je kot točko svoje dovršitve proizvedla moment svojega notranjega presežka, moment realnega; nečesa, kar je pogoj resnične univerzalnosti in kar je univerzalizaciji hkrati nedosegljivo, kar je zanjo njeno nezmožno (Riha 1997, 134).

S tem se je realno univerzalnosti tudi zares pojavilo in postalo nekaj dejanskega. Vendar pa je postdemokraski subjekt daleč od tega, da bi v tem nasilju tudi užival, saj v tej njegovi nasilni, barbarski, sovražni naravi ni nič osebnega. Torej ni subjekt tisti, ki uživa, ampak v njegovih dejanjih uživa neka stvar. Realno v polju političnega se kaže v presežnem nasilju, medtem ko je imaginarna raven univerzalnosti v tem, da gre za primer v sebi nezmožnega univerzalnega, ki ga je potrebno razumeti kot omogočanje nezmožnega oziroma možnost nezmožnega. Dejanskost te možne nezmožnosti pa se kaže v dveh segmentih in sicer v kvaliteti dejanskosti in kvaliteti udejanjanja. Dejanskost je torej prvič lahko resnična, ker je vedno partikularno določena, saj je zgolj imaginarna in drugič je dejanska v tem pomenu, da deluje kot proces udejanjanja nezmožnega, ki se udejanja tako, da se izključi. Torej je nezmožno-realno popolnoma izključeno.

¹⁰⁴ S tem pojmom ne artikuriramo nekaj negativnega, ampak na tem mestu skušamo prikazati nekaj drugega, kar ni naše. Torej »drugačen« v tem smislu, da ni gledan iz stališča naše kulture oziroma v obratni smeri, kjer smo tudi mi drugačni za neko kulturo, del katere nismo.

Toda imaginarna pojavitev artikulacijskega procesa realnega je hkrati za ta proces bistvena. Politično izkustvo nas je naučilo, da je trenutek, v katerem začne ta proces delovati v svoji resnici, se pravi, ko začne neposredno delovati kot artikulacija realnega, nastop golega barbarstva in razdejanje človeštva. Gre za trenutek, ko vse postane možno, ko postanejo tudi koncentracijska taborišča in iztrebljanje človeških bitij stvar pozitivne nacionalno-demokratske politike (*Ibid*, 141).

Imaginarno pa na nek način aplicira stališče simbolnega, za katerega je značilno dvoje. Prvič, simbolno predstavlja praznino, ki se v imaginarnem trenutku odpre, ko imaginarna izjava želi biti resnična izjava. Drugič, simbolno ni le praznina, ampak je prisotna praznina¹⁰⁵, ki se prikaže tudi v odsotnosti, katera pa je lahko prisotna tako, da je praznina geste simbolnega izgovorjena z nečim nezmožnim - realnim. Politični subjekt je del filozofije, iz katere pa lahko stopimo, ko polje političnega orišemo s primeri politike realnega, politike kot procesa resnice.

¹⁰⁵ Tudi Balažic opisuje praznino v polju političnega (2007b, 453), vendar se upira na oblast, katera izvira iz ljudstva, torej ne pripada nikomur in simbolno zavzema prazno mesto. Ravno s tem, ko oblast predstavlja prazno mesto, dela razmik med simbolnim in realnim, saj ne pripada nikomur, niti tistim, ki so del nje oziroma tistim, ki jo izvršujejo.

7 Zaključek

Histeričarka in obsesivec sta subjekta v psihoanalizi, ki izražata moškega in žensko, vendar ni nujno, da je histeričarka samo ženska in obsesivec samo moški, ampak se oba spola lahko najmeta v obeh subjektih. Diskurz, skozi katerega je artikulirana histeričarka je za polje političnega zelo pomemben, saj poteka skozi štiri teze, ki pomembno vplivajo na oblikovanje politike, namreč diskurz histeričarke je edini, ki je lahko speljan skozi revolucijo in njene spremembe. Njen subjekt se skozi polje političnega zavzema za vse tiste, ki so izvzeti iz tega polja, prav tako pa za politične pravice državljanov, ki opravičujejo neenakost tudi v sodobnih političnih sistemih. Na gospodarja, ki je temeljni diskurz, vpliva na tak način, da ga zruši in na njegovo mesto postavi drugega. Oblikuje se glede na užitek in željo tega gospodarja, prav tako pa tudi subjekt obsesivca, ki izhaja iz nje, med njima se skozi definicijo ustvari sovražno polje, saj sta nasprotni poziciji. Ravno histeričarka pa je tista, ki to sovražno polje skozi kompromis skuša zabrisati. Oba subjekta pa se združita v psihoanalizi skozi nevrozo, ki je prav tako ključni dejavnik same psihoanalize, saj se ta namreč ukvarja s psihozo in nevrozo.

Pri raziskovanju diplomskega dela na temo Histeričarka in obsesivec v polju političnega sem prišla do zelo pomembnih ugotovitev, ki so mi pomagale najti odgovor na zastavljeno raziskovalno vprašanje:

Kako sta subjekta histeričarke in obsesivca umeščena v polje političnega in na kak način delujeta v njem ter kje najdemo ključno razliko med njima?

- Histeričarka vpliva na oblikovanje polja političnega skozi diskurz, in sicer na način, da zruši gospodarja in na njegovo mesto postavi drugega, s čimer hkrati vpliva na oblikovanje sprememb skozi revolucijo in zavzemanje za tistega, ki je postavljen na rob polja političnega.
- Njuno ključno razliko pa najdemo v užitku in ustvarjanju želje ter skozi vprašaje eksistence. Razlika med njima je tudi v tem, da subjekt obsesivca izhaja iz subjekta histeričarke.

Diskurz histeričarke torej vpliva na oblikovanje polja političnega na tak način, da zruši gospodarja, na njegovo mesto postavi drugega, hkrati pa oblikuje spremembe tudi skozi revolucijo in se bori za pravice vseh, ki so postavljeni na rob polja družbenega in političnega. Njen subjekt je prav tako zelo pomemben, saj se je psihoanaliza začela ravno iz razloga, ker jo je zanimal ta subjekt. Obsesivec torej izhaja iz histeričnega subjekta, prav tako pa spada pod obliko nevroze, vendar je njegova pozicija drugačna. Njuno ključno razliko najdemo skozi užitek, saj ona noče uživati, medtem ko on varčuje s svojim užitkom, prav tako pa je razlika med njima vidna skozi željo, kjer histeričarka svojo željo ohranja kot nezadovoljeno, obsesivec pa nezmožno. Ključno vprašanje, ki prav tako vpliva na razlikovanje med njima je vprašanje eksistence, kjer se prva sprašuje po biti seksualnosti, drugi pa po biti obstoja kot živega bitja.

Oba subjekta pa imata prav tako vpliv na polje političnega, saj je njuna iznajdba privedla do razkritja nekaj novega na področju družbenega. Skozi zgodovino so žensko močno ločili od moškega, kjer se je prvi artikuliral kot več vreden. S pojavom teh ključnih subjektov, histeričarke in obsesivca, pa smo v polju političnega pridobili novo dožemanje razlike med moškim in žensko, in sicer glede na razumevanje drug drugega skozi ljubezensko in spolno razmerje. S pojavom samega diskurza histeričarke, se je dokazalo, da je tudi ženska lahko na poziciji moškega, da tudi ženska lahko teži k oblikovanju samega polja političnega, kar seveda najdemo v feminizmu. Najbolj zanimiv primer histerične pozicije se mi zdi Ivana Orleanska, ki je pokazala, kakšno moško vlogo lahko igra ženska in to v obdobju zgodovine, ko ženske niso imele možnosti participacije na t.i. moških področjih. Obsesivec pa s svojim nevrotičnim delovanjem prikazuje moškega, ki je lahko prav tako na poziciji norca oziroma na poziciji, ki ni kompatibilen z močno, pomembno in večvredno vlogo.

Tema, ki sem jo proučevala skozi svojo diplomsko nalogo, mi je prinesla ogromno nekega novega znanja na področju politologije. Na temo je prav tako napisano ogromno literature, kjer pa avtorji več ali manj skušajo povzemanj po Lacanu, kateremu pripada konstitucija diskurza histeričarke in posledično razdelana vloga obsesivca. Na tem področju je po mojem mnenju torej ogromno raziskanega, vendar se premalo uporablja v

sami aktualni literaturi, saj je pozicija histeričnega in obsesivnega subjekta pomembna za razumevanje zgodovinske konstrukcije med moškimi in ženskami, prav tako pa tudi za razumevanje polja političnega na ravni psihoanalize.

8 Literatura

1. Bahovec D., Eva, ur. 1991. *Ženska seksualnost: Freud in Lacan*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
2. --- 2007. *Freud, ženska in popotnikova senca. Feminizem, psihoanaliza, filozofija*. Ljubljana: Društvo za kulturološke raziskave.
3. Balažic, Milan. 1995. *Gospodstvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
4. --- 2007a. *Psihoanaliza politike*. Ljubljana: Sophia.
5. --- 2007b. *Politična antifilozofija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Bock, Gisela. 2004. *Ženske v evropski zgodovini: od srednjega veka do danes*. Ljubljana: Založba / *cf.
7. Breuer, Joseph in Sigmund Freud. 2002. *Študije o histeriji*. Ljubljana: Delta.
8. Cixous, Hélène. 2005. *Smeh meduze in druga besedila*. Ljubljana: Društvo apokalipsa.
9. *Dnevnik*. 2010. Boj proti diskriminaciji: Ne moremo in ne smemo pristajati na samoumevnost diskriminatornega obnašanja. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042346559> (28. april 2010).
10. Duda, Sibylle in Luise F. Pusch. 1995. *Nore ženske*. Ljubljana: Krtina.
11. Foucault, Michel. 1991. *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krt.
12. --- 1993. *Zgodovina seksualnosti 3. Skrb zase*. Ljubljana: ŠKUC.
13. --- 1998a. *Zgodovina norosti v času klasicizma*. Ljubljana: Založba / *cf..
14. --- 1998b. *Zgodovina seksualnosti 2. Uporaba ugodij*. Ljubljana: ŠKUC.
15. --- 2000. *Zgodovina seksualnosti 1. Volja do znanja*. Ljubljana: ŠKUC.
16. --- 2004. *Nadzorovanje in kaznovanje, nastanek zapora*. Ljubljana: Krtina.
17. Freud, Sigmund. 1987. *Metapsihološki spisi*. Ljubljana: ŠKUC Filozofska fakulteta.
18. --- 1995. *Tri razprave o teoriji seksualnosti*. Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
19. --- 2000. *Interpretacija sanj*. Ljubljana: Studia humanitatis.
20. --- 2001. *Nelagodje v kulturi*. Ljubljana: Gyrus.
21. --- 2006. *Spisi o seksualnosti*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
22. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti. Spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba / *cf.

23. Inštitut za narodnostna vprašanja. 2009. *Integracije državljanov tretjih držav v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.inv.si/Dokumenti/dokumenti.aspx?iddoc=280&idmenu1=114&lang=slo> (28. april 2010).
24. Jalušič, Vlasta. 1992. *Dokler se ne vmešajo ženske...* Ljubljana: Krt.
25. --- 2001. *Ženske, politike, možnosti: perspektive politike enakih možnosti v srednji in vzhodni Evropi*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
26. Kumerdej, Mojca. 2009. Strategija želje in strategija užitka. *Ekran*. Dostopno prek: <http://www.ekran.si/v-naslednji-izdaji/48-v-naslednji-izdaji/89-strategije-elje-in-strategije-uitka> (5. november 2009).
27. Kurnik, Andrej. 2005. *Biopolitika: novi družbeni boji na horizontu*. Ljubljana: Sophia.
28. --- 2009. Antifašizem nekoč in danes. *Njetwork*. Dostopno prek: <http://www.njetwork.org/Antifaszizem-nekoc-in-danes-Andrej> (20. april 2010).
29. Lacan, Jacques. 1988. Individualni mit nevrotika. *Razpol* 4: 3–8.
30. --- 1994. Objektna relacija. *Razpol* 8: 7–31.
31. --- 1996. *Štirje temeljni koncepti psihoanalize*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
32. --- 2008. *Hrbtna stran psihoanalize*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
33. Larkin, Edward T. 2004. Reading Schiller's "Die Jungfrau von Orleans" with Lacan: In the Name-of-the-Father and of the Daughter. *Monatshefte* 96 (2): 199 – 219.
34. Laurent, Eric. 1997. Ženske pozicije biti. *Problemi* 1–2: 61–71.
35. Leader, Darian. 1997. Zakaj ženske napišejo več pisem, kot jih odpošljejo? *Problemi* 1–2: 114–115.
36. Lib-Art.com. *Ecce ancilla dei*. Dostopno prek: <http://www.lib-art.com/artgallery/37829-ecce-ancilla-domini-rossetti-dante-gabriel.html> (12. avgust 2010).
37. Llewellyn Barstow, Anne. 1985. Joan of Arc and Female Mysticism. *Journal of Feminist Studies in Religion* 1 (2): 29–42.

38. Maddox, Peggy. 2003. Retiring the Maid: The Last Joan of Arc Movie. *Journal of Religion and Popular Culture*. Dostopno prek: <http://www.usask.ca/relst/jrpc/art-joanofarc.html> (5. avgust 2010).
39. Mill, John Stuart in Harriet Taylor. 2005. *Podrejenost žensk. Zgodnja eseja o zakonu in ločitvi*. Ljubljana: Studia humanitatis.
40. Miller, Jacques-Alain. 1995. Labirint ljubezni. *Problemi* 4–5: 96–98.
41. --- 2001. *O nekem drugem Lacanu*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
42. --- 2004. Telo, bolno od resnice. *Problemi* 5–6: 71–73.
43. --- 2005. Simptom kot dogodek telesa. *Problemi* 7–8: 31–37.
44. Moi, Toril. 1999. *Politika spola/teksta*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Ljubljana.
45. Morel, Geneviève. 1997. Ženski pogoji uživanja. *Problemi* 1–2: 56–60.
46. Predojevič, Vaso. 2007. *Zločin brez kazni*. Škofja Loka: Studio Grad.
47. Riha, Rado. 1997. Politika v vozlu simbolnega, imaginarnega in realnega. *Razpol* 10: 128–47.
48. Rose, Jacqueline. 1996. *Ženskost in njeno nelagodje*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
49. Rutar, Dušan. *Digitalna estetika, globalne podobe in etika novega tribalizma*. Dostopno prek: <http://www.ljudmila.org/scca/worldofart/99/99rutarslotxt.htm> (3. maj 2010).
50. Salecl, Renata. 1991. *Disciplina kot pogoj svobode*. Ljubljana: Krt.
51. --- 1997. Sirene in ženski užitek. *Problemi* 1–2: 73–91.
52. --- 1999. Ljubezen in spolna razlika. *Problemi* 1–2: 44–57.
53. Soler, Colette. 1997. Histerija in obsesija, Kako ona uživa. *Problemi* 1–2: 14–43.
54. Verhaeghe, Paul. 2004. Kolaps očetovske funkcije in njegov učinek na spolne vloge. *Problemi* 5–6: 45–57.
55. Wallerstein, Immanuel. 2006. *Uvod v analizo svetovnih-sistemov*. Ljubljana: Založba / *cf.
56. Weininger, Otto. 1936. *Spol in značaj*. Ljubljana: Založba Modra ptica.
57. Zupančič, Alenka. 1994. Lacan in mističarke. *Eseji* 1: 21–29.
58. --- 1995. Don Juan ali kamnita gostija »večno ženskega«. *Problemi* 3: 59–67.

59. Žižek, Slavoj. 1982. *Zgodovina in nezavedno*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
60. --- ur. 1983. *Gospodstvo, vzgoja, analiza*. Ljubljana: Dopolna delavska univerza Univerzum.
61. --- 1987. *Jezik, ideologija, Slovenci*. Ljubljana: Delavska enotnost.
62. --- 1988. *Želja in krivda. Filozofija skozi psihoanalizo / IV*. Ljubljana: Problemi.
63. --- 1997. *Kuga fantazem*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

9 Priloga

Priloga A: Ecce ancilla dei

Vir: Lib-Art.com.